

З людьми і для людей

Габорак М. М.,

голова Івано-Франківського
обкому профспілки працівників
освіти і науки України

Покликання – захист українського вчителя

(1905 – 1939 рр.)

Профспілковий рух освітян на Івано-Франківщині, як і в цілому на Західній Україні, зароджувався у другій половині ХІХ сторіччя в умовах, коли Галичина, перебуваючи у складі Австро-Угорської імперії, була глибокою провінцією. Це був складний час для місцевого населення, матеріально бідного, духовно і національно пригнобленого. Тому не випадково в той період на галицьких землях починає витати дух вільнодумства, дух прагнення до свободи й кращого життя. Особливою в громадянському пробудженні галичан стала остання чверть ХІХ століття, коли з'явилися важливі економічні центри, зокрема в Станіславі та Коломиї, почали засновуватися перші політичні партії, виникати українські освітянські установи, розвиватися видавнича справа. У той час галицьке вчительство жило дуже бідно: воно опинилося на “найнижчому щаблі соціальної драбини громадянства”, одержуючи “жебрацьку платню” [34, 12]. Ось як характеризувався його стан: “Якщо візьмемо під розвагу найменшу платню 600 злотих ринських, отже стільки, скільки коштує втримання жандарма або скарбового сторожа, то в Галичині було 5475 народних учителів (-ок) (з 6516 осіб – уточнення наше), котрі не могли дослужитися платні жандарма або скарбового сторожа”.* І далі: “Державний скарб асигнував на втримання поштового коня річно 400 злотих ринських; отже в нашому краю було 3451 учителів (-ок), котрі побирали нижчу платню, як поштовий кінь” [34, 13]. “Учитель не міг собі дозволити посилати дітей до гімназії, не міг передплачувати бодай дві газети, купувати книжки, не міг задовільняти свої культурні потреби” [18, 126]. Були непоодинокі випадки, коли народні вчителі вмирили голодною смертю [34, 13 – 14]. Про рівень життя українського вчительства яскраво розповів журнал “Прапор” (1905 р., № 8) у статті “З країни сліз і горя”: “Дня 11 лютого с. р. мешканці Коломиї були свідками трагедії у нас буденної, а преці... кров стинає ся в жилах на самий спомин того, що бачилось.

То вмер народний учитель, Петро Яценюк. На 59 році життя, а по трийцятьох майже літах служби умер як послідний нуждар, полишаючи на такуж голодову смерть жінку і четверо дітей. Заки приступимо до мальованя

* Тут і далі збережено мову оригіналу

нинішньої картини, зазначимо, що покійний товариш “служив” спершу в Коломиї, відтак в Косові, нарешті, не маючи “щастя” (протекції – прим. ред.),

опинив ся в горах в Довгополю, де двацять кілька літ проживав “в гаразді і спокою”. Стративши серед тих “гараздів” здоров’я, зістав “z urzędu” перенесений на “ласкавий” хлібець, який єму точно видавано в місячних порціях по 44 К. (сорок чотири корони)!!

Отсим “найласкавішим” хлібом живилось 6 осіб, до того діти треба було посилати до школи, а в додатку на ліки йшла того “хліба” з половина, бо одно з дітей від малечку заєдно хорує, самогож покійника мучила задуха.

На Кутській передмістю, в вогкій поганій норі (себто “хаті”) доконав віку всіми забутий зробоць, той що виховував покоління, будучність краю і держави. Тай легко умиралось єму, бо бачив, що “заосмотрену” лишає родину: ні корму, ні одежини, ні постелі, ні скипки дров, щоби в печі затопити, холодну нору загріти...

А як умер, то не було в що нужденне тіло убрати, ані нащо покласти, ні чим прикрити. Зломаного шелюга в хаті нема, а ти удово, справляй “християнський похорон”... А та вдова, хто зна, чи не умліває з голоду... Блудними очима, в яких вже сліз не стало, дивить ся на мертве тіло мужа і тільки одна в неї гадка: “діти, діти”!...

А як увійшов перший прохожий, то занімів: дав 1 к. (крейцер), щоби було защо нужденний кістяк умити, мовчки втік – не міг дивити ся на страшну картину... Другий добродій дав 2 к., Філія “Руского Товариства Педагогічного” зложила 10 к., зновже місцевий парох о. Семенів у церкві з проповідниці, змалювавши безмежну нужду оставшої родини, завіззав присутних до складок і так... справили похорон – народного учителя... Холодний вітер заводив понуру пісню... За труною йшли голодні діти, – перед їх очима виринала глибока чорна пропасть... Товпа народу йшла мовчки, всі серця давив смуток, наче холодна крига...

Страшно пригноблююче вражінє зробила на нарід та подія. В цілім місті говорено лишень про той похорон, а старенький емерит-учитель І. С. сказав: “Бачите, люди: так платить ся кервава праця народного учителя в краю, де панує “свята коршма”, де викидає ся міліони на панські витребеньки, де учителя засуджують на повільну смерть із голоду і холоду...” [15, 36].

Про злиденне життя українських учителів Галичини говорив 27 лютого 1892 року на народному віче у Снятині й Іван Франко: “Минулого року на глум цілому світу мали в Галичині два такі випадки, що учителі на посаді померли з голоду. Учитель у нас бере менше ніж перший-ліпший возний при суді або стражник при криміналі”.

Зрозуміло, що “під вагою таких матеріяльних злиднів не могло бути в народнього вчителя вищих суспільних чи станових поривів. Сіре життя воліклося крізь сірі будні до гробової дошки. Маса того вчительства пролетаризувалася, падала ідейно й інтелектуально, бо рухливий елемент тікав до скарбової сторожі, пошти, залізниці або (в рідших випадках) до війська, оставляючи місце старим, зневіреним недобиткам життя, або некваліфікованим панночкам із малою освітою, малими вислідами праці, та ще меншими життьовими вимогами” [34, 15]. До цього додавалися надзвичайно складні умови праці, переслідування вчителів за національною ознакою, за їх участь у заходах, що проводилися на теренах Галичини прогресивними українськими організаціями з метою підвищення національної свідомості мас, та намагання

властей денаціоналізувати українські школи. За цих обставин назріла нагальна потреба консолідації сил, утворення професійних об'єднань, які могли хоча б частково захищати економічні права освітян, протидіяти онімечуванню та ополячуванню місцевого населення. Тому ставилися **завдання: на початках – захист професійних, здебільшого економічних інтересів вчителів – українців, а згодом і відстоювання їх національних та політичних прав і свобод.** Вони були загальними для всього учительського руху на територіях Західної України, насамперед у період 1867 – 1880 років, що стали вирішальними у зародженні його професійних об'єднань.

Джерела фіксують початки спроб учителів Галичини заснувати свою професійну організацію уже у другій половині XIX ст., коли виникло „Руське товариство педагогічне” (1881 р.), що стало предтечею освітянської профспілки. Однак конкретні організаційні їх спроби найбільш вагомо проявилися лише в першому десятилітті XX-го ст. Дуже важливу роль у згуртуванні педагогічної громади мало проведення першого крайового віча народного вчителства (18 липня 1904 р.) [34, 28]. У ньому брали участь 1392 особи. Власне віче постановило в „...найскорішій часі заснувати товариство організаційне руского учительства народних шкіл, яке мало би на меті давати членам та їх родинам запомоги, позичок, стипендій і правну опіку. Се товариство мало би носити назву „Самопоміч учительска” і існувати окремо само для себе...” [34, 30]. Так виникла ідея створення **Товариства „Взаємна поміч українського вчителства” (ВПУВ), котра була зреалізована у Львові 28 серпня 1905 року.** В цей день відбувся перший загальний збір учителів Галичини і Буковини, у роботі якого взяло участь біля 100 представників [34, 35]. Новостворене Товариство згуртувало в своїх рядах насамперед учителів народних шкіл. Великий вплив на появу цього об'єднання мала „Просвіта” та Наукове товариство імені Тараса Шевченка.

„Взаємна поміч українського вчителства” стала фактично першою професійною організацією інтелігенції на теренах Галичини. Біля її витоків стояли такі відомі на той час педагоги, як А. Аліськевич, І. Стронський, М. Мороз, А. Маренін, І. Чабан, В. Витвицький, І. Сенчина, В. Равлюк.

Тодішня політична влада Австро-Угорщини та Галичини ставилася з недовірою та ворожістю до організаційних починів народного вчителства, подекуди навіть переслідуючи активістів. Двічі Міністерство внутрішніх справ у Відні відмовлялося під формальними приводами затвердити статут Товариства. Великі перепони до утворення професійної спілки народного вчителства чинило й галицьке Намісництво, яке вважало ВПУВ небажаним політичним чинником, що зможе колись розхитати політичний спокій і рівновагу в краї [34, 30 – 35]. Його керівник Андрій Потоцький видав 22 березня 1905 року розпорядження, яким зобов'язав усі постерунки жандармерії Галичини пильно слідкувати за організаціями народного вчителства, вивідувати, на які теми ведуться дискусії на конференціях і учительських нарадах, а також дізнаватися імена провідників опозиційного учительського руху. Результатів цього розпорядження не довелося довго чекати. Крайова Шкільна Рада перевела кількох найбільш активних керівників українського вчителства на роботу зі Східної Галичини у Західну. Решта активістів зазнавали різного роду переслідувань з боку шкільних адміністрацій [34, 45 –

46]. Але ВПУВ розгортала свою діяльність. Вона прийняла статут, обрала керівні органи. Успішними були початки її роботи. Уже в перший рік вона нараховувала понад 1500 членів.

Створення добре організованої професійної вчительської структури мало надзвичайний вплив на подальший розвиток прогресивного освітянського руху в усій Східній Галичині. ВПУВ та її головний провід у Львові стали центрами, що визначали напрями та головний зміст діяльності ініціативних груп в регіонах. Вони на перших етапах свого існування провели величезну організаторсько-роз'яснювальну роботу серед інтелігенції щодо завдань і змісту роботи Товариства, наполегливо обстоювали вчительство, захищали його професійні інтереси, дбали про фахову підготовку, вирішували кадрові питання, системно аналізували стан народної освіти в краї, сповідували ідею національної школи, боролися за впровадження української мови навчання, впливали на розробку та удосконалення законодавчої бази, що стосувалася захисту прав українського вчительства, забезпечували фінансування важливих акцій та програм. Товариство вперше у професійному русі вчительства висунуло потребу матеріальної підтримки членів організації, забезпечення їм належних умов праці та відпочинку.

Це не могло не імпонувати. Ідеї Товариства набували поширення. Їх підтримали й учителі Станіславщини. Уже 1905 року на теренах краю було організовано 7 окружних відділів ВПУВ, наступного – 3. Усього ж до початку Першої світової війни їх на Прикарпатті було вже 15. Швидко утворилося та розгорнуло роботу окружне відділення “Взаємної помочі...” в Коломиї. Воно провело перший організаційний збір 27 жовтня 1905 року, на якому обрало голову (Василя Витвицького) та віділ – орган поточного управління. У цей же період окружні відділи були створені в Калуші (вересень 2005 р., перший голова – Іван Чабан), Косові (4 грудня 2005 р., Андрій Яворський), Надвірній (27 жовтня 1905 р., Василь Витвицький), Рогатині (осінь 1905 р., Іван Сенчина), Станіславі (27 жовтня 2005 р., Маркіян Якимовський), Долині (осінь 1905 р., Рибчук). Далі – у Богородчанах (1 лютого 1906 р.), Болехові (1906 р.), Гвіздці, Снятині (1 січня 1906 р.), Городенці (18 травня 1907 р.), Обертині (1907), Войниліві (1 січня 1908 р.), Галичі (1912) [34, 190 – 261].

Всі вони на перших етапах працювали дуже активно. Але особливо серед них виділявся Коломийський відділ, що став важливим центром консолідації учительських професійних сил Покуття [34, 217 – 225]. Тут була проведена велика робота щодо згуртування учителів народних шкіл в одну спільну громаду, подолання їх традиційного консерватизму і недовіри. Засновники Товариства зуміли переконати педагогів у тому, що у цій спілці домінуватимуть професійні та фахові інтереси, котрі є справою усіх і кожного зокрема. Окружне відділення ВПУВ направило свою діяльність на поліпшення фахової освіти учителів, відстоювання їх матеріальних потреб. Відділу та його керівному органу вдавалося вирішити багато конкретних справ. З метою створення та поповнення коштів вони розпочали вести активну економічну діяльність: видавали підручний календар, що мав великий попит, організовували платні вистави, вечори, фестини, використовували привабливу географічну інфраструктуру регіону для організації за відповідну плату відпочинку для населення, купили крамницю з торгівлі папером та шкільним

приладдям. З допомогою Головної управи ВПУВ створили 1908 року „Видавничу спілку українського вчителства”, котра, у свою чергу, відкрила книгарню й бюро з продажу часописів та іншої друкованої продукції. Така діяльність сприяла зміцненню організації, налагодженню роботи секцій виділу, проведенню численних акцій, розгортанню видавничої справи. 1908 року в Коломиї було відкрито бурсу для вчительських дітей, де навчалось 20 учнів. Відділ утримував також санаторій для працівників народних шкіл. Навіть у період першої світової війни, коли діяльність переважної більшості окружних відділів ВПУВ занепала, у Коломиї він функціонував.

Вагому роль у поширенні ідей учительського професійного руху відіграв й окружний відділ Товариства в Станіславі, що мав на початках 24 дійсних та 8 допоміжних членів. Він проводив наради, віча, аналізував становище народних шкіл, стан матеріального забезпечення учительства та освіти українських дітей. 14 квітня 1907 р., напередодні виборів до австрійського парламенту, ним була проведена нарада, у роботі якої взяли участь представники селян та робітників. На ній узгоджувалися позиції щодо кандидатів на послів від демократичних сил. Ішлося, зокрема, про Євгена Левицького та Лева Бачинського [34, 250 – 258].

У довоєнний період на Станіславщині успішно діяли й інші окружні відділи “Взаємної помочі...”, найперше у Войнилові, Городенці, Калуші, Косові Надвірній, Рогатині та Снятині. Вони активно підтримували й організовували діяльність гуртків “Сільський господар”, роботу читалень “Просвіти”, виголошували лекції та реферати з найрізноманітніших життєвих питань. Особливо плідно працювали в цій ділянці снятинці [34, 258 – 261]. Тамтешній окружний відділ, заснований 1 січня 1906 року, завдяки активним діям директора Вовчківської школи Василя Равлюка (1872 – 1955 рр.) та письменника-демократа Василя Стефаника, розгорнув серед учительства і жителів краю широку роботу. Тут активно діяли секції відділу з правового захисту (керівники Василь Равлюк та Андронік Могильницький), а також театральна секція, яка 4 червня та 26 листопада 1906 року організувала в Снятині вистави комедії І. Тобілевича “Мартин Боруля” та “Педагоги”, завдяки чому було отримано 172 крони доходу. Їх спрямували у допомогув секцію, що дало можливість матеріально підтримати 14 членів ВПУВ. 1 лютого 1907 року снятинська театральна секція на загальних зборах Товариства у Львові відіграла п’єсу І. Тобілевича “Мартин Боруля”, а пізніше у Снятині – комедію Бобикевича “Настоящі”.

Туристична секція під орудою Теодора Мерв’яка з Тулови організувала поїздку членів Товариства до Львова для ознайомлення з тамтешніми музеями. 1908 року снятинці побували з туристичною поїздкою у Празі, де в той час відбувався з’їзд слов’янського вчителства.

Секція боротьби з неписьменністю організувала курси для дорослих у Вовчківцях, Іллінцях, Заболотові, Карлові, Стецевій, Підвисокій, Туловій та Тучапах. Лише протягом 1912 року члени цієї секції прочитали 113 лекцій у читальнях “Просвіти” краю. Заснований Іваном Палійчуком 1910 року хор організовував концерти у багатьох селах. Він, зокрема, у Шевченківські дні виступив на урочистостях у Вовчківцях та в Усті.

Відомий покутський педагог Антін Онищук із Карлова заснував етнографічну секцію. Тільки протягом одного року вона збирала велику кількість зразків народного одягу, дитячих забавок, понад 3 тисячі співанок, колядок, щедрівок, гаївок, казок, приповідок тощо. Усе це було направлене Науковому товариству імені Тараса Шевченка у Львові. Окрім того, педагогічна секція, якою керував Семен Фодчук, ознайомлювала вчителів з новими напрямками навчання та національного виховання учнів. Цікаво, що в роботі Снятинського відділу Товариства брали активну участь такі відомі письменники та громадські діячі, як Василь Стефаник та Марко Черемшина.

Члени ВПУВ у місті Городенка опікувалися українською приватною гімназією. Вони закупували для неї навчальне приладдя, інвентар, поповнювали бібліотеку, забезпечували учнів зошитами та підручниками, а також безкоштовно готували сільських дітей до вступу в гімназію. Тих учнів, які потім відзначалися старанністю у навчанні, підтримували матеріально, сплачуючи за них частково плату за навчання.

Ініціаторами створення та найактивнішими членами Косівського відділу Товариства були Іван Устиянович, Олекса Іванчук та Зенон Витвицький. В основу своєї роботи цей відділ поставив завдання підвищення інтелектуального рівня учителів, залучення їх до активної громадської роботи. З цією метою члени ВПУВ добивалися передплати ними українських часописів, розповсюджували серед них книги, влаштовували святкові вечори, присвячені Тарасові Шевченкові, Івану Франкові, Маркіяну Шашкевичу. Чимало членів Товариства брало безпосередню участь у дослідженні побуту, культури та фольклору гуцульського краю. Найактивнішими серед них були Лука Гарматій, Олекса Іванчук, Богдан Заклинський, Михайло Ломацький та Марія Тим'яківна. Більшість членів ВПУВ Косівщини, попри незадоволення владою, були активістами місцевих осередків "Просвіти". Щоб допомогти селянам підняти рівень господарювання, вони засновували у селах гуртки товариства "Сільський господар", організували крамниці споживчої кооперації.

Окружні відділи „Взаємної помочі...” Станіславщини приділяли велику увагу розповсюдженню навчальних книг, художньої та наукової літератури, дбали про вчителів-письменників. При кожному з таких відділів були створені бібліотеки. Так, у Коломиї напередодні Першої світової війни книгозбірня нараховувала 2200 книг та велику кількість часописів і журналів, у Войнилові – 264 томи, Галичі – 54, Надвірній – 200, Снятині – 204. Багато над цим працювали окружні відділи у Станіславі, Калуші. Члени Товариства докладали немало зусиль, щоб бібліотеки були і в народних школах.

Професійний рух учительства того періоду був багатограним. Він здійснював широку підтримку гуртків "Рідна школа", організував хори, поширював кредитні спілки. Головна управа ВПУВ у Львові стимулювала ці процеси. Розробляючи політику і тактику професійного руху, вона опиралася на окружні відділи краю, і вони підтримували ці зусилля. Час був складний і відповідальний.

Діюча влада жорстко протидіяла прогресивному вчительському руху: організаторів Товариства звільняли з роботи, перекидали на інше місце праці, намагалися розколоти провід. „Взаємна поміч...” все ж діяла, міцніли її міжорганізаційні та міжнародні зв'язки. Представники ВПУВ брали участь у

роботі Конгресу народних учителів Австрії, Конгресу слов'янського вчительства в Празі та в інших міжнародних форумах.

16 квітня 1908 року в Станіславі було проведено третій загальний збір Товариства. Головним його підсумком було подолання занепадницьких настроїв, які особливо поширилися після замаху студента М. Січинського на намісника Галичини Андрія Потоцького та політичних репресій влади у відповідь. Окрім того, Товариство ще гостріше звернуло увагу влади на вирішення економічних питань. У зв'язку з цим перед урядом була поставлена вимога „...зрівняння зарплат для цілого вчительства без різниці пола з платнею XI, X і IX рангів державних урядників і заосмотрення вдів і сиріт по учителях...” [34, 48]. Галицький сейм змушений був піти назустріч вимогам вчительства. 14 березня 1907 року він ухвалив законопроект Краєвого Виділу про зарплати учителів. Але ці рішення не задовільнили повністю вимоги ВПУВ, насамперед щодо „...засадничих вимог народного вчительства в справі платень...” . Боротьба продовжувалася. Невдовзі (квітень 1907 р.) запрацював створений Крайовий комітет народного вчительства в Галичині, зорганізовувалася видавнича справа (почали виходити часописи „Промінь”, „Луна”, „Наше слово”, „Прапор”) [34, 52 – 53].

Та з часом романтизм натхненного руху членів Товариства почав занепадати, загальмувалася праця в окружних відділах, їм на заміну прийшла байдужість та зневіра. Багато членів ВПУВ перестало платити членські внески, що змусило його Управу прийняти рішення про їх виключення зі списків. На зборах і нарадах все частіше лунали голоси про необхідність реорганізації ВПУВ та зміни її статуту, про зменшення відрахувань членських внесків. Такі процеси відбувалися й на Станіславщині. Але провід Товариства не опускав рук. У Коломиї 28 серпня 1909 року він скликав довірчу нараду, на яку були запрошені члени Товариства, послі до австрійського парламенту та галицького сейму, а також представники різних політичних партій. У цьому ж році було зібрано членів виконавчого комітету, здійснено інші заходи, щоб запобігти занепаду організації. Через послів до австрійського парламенту та польського сейму, через міжнародні товариства і політичні партії провід Товариства та його відділи використовували найменшу можливість, аби закцентувати увагу держави і громадськості на проблемах українського вчительства та національних закладів освіти. Такі їх дії не були марними. У 1910 – 1911 роках рух вчительства ожив, набрав нового розмаху.

Початок 1912 року ознаменувався проведенням Всеучительського крайового віча, на якому ставилися ті ж вимоги, що й раніше: вирівняння зарплат, а також “прийняття в найкоротшому часі службової прагматики, котра визначувала би ясно права й обов'язки вчительства” [34, 74]. Йшлося також про встановлення граничної вікової вислуги (35 років), яка давала б право виходу на пенсію. Віче мало широкий резонанс і позитивні відгуки в пресі та в структурах ВПУВ. “Взаємна поміч...” зміцніла організаційно, провела другий з'їзд освітян у Коломиї (22 вересня 1912 р.), на якому голосно звучала вимога про “здобуття прав українській народній школі...з вільним українським вчительством” [34, 84].

Керівництво ВПУВ домагалася внесення змін до державного шкільного закону. Пропонувалося закріпити в ньому такі важливі положення, як

“...призначення красвої шкільної управи в рамках національної автономії; повної безплатности шкільної науки; забезпечення кожному народові рідних учительських семінарій, педагогічних університетських факультетів для освіти народнього вчительства; найширшого забезпечення прав рідної мови, національної школи; ...означення службового характеру вчительства та вчительської платні...” [34, 86 – 87].

“Взаємна поміч українського вчительства” виходила на все ширшу програму дій, з якою не могли, хоча б частково, не рахуватися владні інституції. Вагомішим став її вплив на загальні політичні справи, вибори до галицького сейму та австрійського парламенту, поліпшення матеріального забезпечення працівників освіти. Перед першою світовою війною склалися обнадійливі обставини для діяльності Товариства.

Особливо значимим став “Перший всеукраїнський з’їзд народного вчительства”, який відбувся 25 – 26 липня 1914 року в Народному домі у Львові за участю 1500 делегатів [34, 98 – 99]. Він проходив в особливій атмосфері, зумовленій відзначенням 100-літнього ювілею від дня народження Тараса Шевченка. Делегати з’їзду ґрунтовно проаналізували стан української школи, рідної мови, становище вчителів на всіх етнічних українських землях і в місцях масового осідку українців-емігрантів, намітили шляхи їх поліпшення, визначили стратегію подальшої співпраці у сфері освіти. Серед резолюцій з’їзду, що зумовили його історичний характер, – забезпечення єдності всього українського вчительства шляхом проведення спільних з’їздів, організації наукових курсів, заснування всеукраїнського науково-педагогічного журналу та створення комісії для видавництва дитячої преси і літератури.

Та вже 1 серпня вибухнула світова війна, що зламала багато планів і сподівань. З початком війни власне й закінчився перший етап діяльності “Взаємної помочі українського вчительства”. Тодішній останній директор ВПУВ І. Стронський так згадує про ті часи: “Домівка Товариства при вулиці Скарбківській ч. 33 (у Львові – *уточнення наше*) переповнена була 3 вересня 1914 року гістьми й усякого роду клунками. Були це нещасливі вчительські родини, що шукали захисту перед московським наїздом у Львові. На їхніх лицах малювалася розпач і чорна безнадійність. По вході москалів до Львова почали ті гості роз’їздитися по своїх домах, непевні чи застануть ще цілі свої хати. Затихло в Товаристві. В ряди-годи довідувалися до нього колишні його директори й співробітники – М. Мороз, І. Стронський, О. Власійчук і О. Гайдукевич. Робили дещо й ні, бо робота не бралася...” [34, 105 – 106]. Подібно згадує про ті часи у своїх спогадах і директор Микола Мороз. Він пише: “В останніх днях серпня 1914 року припинилася діяльність Товариства: до міста наближався ворог (москалі). Важніші книги й векселі кредитового товариства “Взаїмної Помочі Учительської” передали ми до переховання в “Дністрі”; інші акти та вартісніший інвентар порозпихали по приватних домах. Аж у 1915 році, коли “вернула Австрія”, стали ми оба з т. Стронським стягати добро Товариства не до власної домівки, але до порожньої школи...” [34, 106]. Війна боляче вдарила й по долі чільників Товариства. Так, із 12 членів останньої Надзірної Ради, у Львові залишилися лише четверо (О. Власійчук, О. Гайдукевич, М. Мороз і І. Стронський). І. Капустій, В. Мурський і М. Сениця опинилися в австрійській армії (перший із них, І. Капустій, загинув у боях під Перемишлем).

Д. Стельмах перебував в еміграції у Відні, а І. Ющишина окупаційна російська влада вивезла як заложника аж у Сибір, в Іркутську губернію, звідкіля він 1917 року потайки перебрався на Україну, а 1920 року – в Галичину. Голову Товариства М. Якимовського москалі жорстоко побили під час наступу на Станіслав. Після цього він змушений був виїхати на лікування в санаторій біля Праги, але це не допомогло: він так і не зміг видужати й помер 1920 року [34, 104].

І хоч з окупацією теренів Західної України російськими військами Товариство тут перестало функціонувати, утворювалися його закордонні центри, які намагалися відстоювати права освітян та надавати допомогу розсіяним по Європі українським учителям, а також тим, хто опинився в таборах для інтернованих або працював з українськими дітьми в таборах біженців. Серед їх активних опікувачів був і Василь Стефаник, який у роки війни як посол до австрійського сейму перебував у Відні. Ось як про це писав у листі до Володимира Гнатюка учитель Богдан Заклинський: “Василь Стефаник – одинокий посол, що щиро зайнявся нашими переселенцями та старається поправити їх гірку долю” [1]. Відшукані відомим краєзнавцем П. Арсеничем листи Василя Стефаника 1916 – 1917 рр. до своїх родичів засвідчують, що письменник рятував багатьох людей з біди, допомагав порадами і матеріально. Так, наприклад, він допоміг отримати відпустку і повернутися на Снятинщину у 1918 році відомому членові Товариства Антону Онищуку.

Перші спроби відновити професійний учительський рух припадають на 1915–1918 роки. Активістами ВПУВ у той час проводилася велика організаційна робота. Вони відновили випуск друкованого органу „Учительське слово”, працювали над розв’язанням гострих проблем кадрів, їх оновлення та підготовки, над налагодженням роботи народних шкіл, відбудовою знищених шкільних будівель. Не забували також про фінансову підтримку вчителів, зокрема боролися за „призначення з державних фондів квоти, потрібної на виплату постійного воєнного дорожнього додатку до вчительської платні в розмірі найменше 25 проц.”, а також „...квоти...на ціль відбудови домашніх учительських господарств...”, визначали умови безпроцентних позик і т. ін. [33, 120]. На той час різко зменшилася кількість членів спілки. Так, в Богородчанах було лише 2 особи, у Болехові – 12, у Войнилові – Калуші – 24, в Долині –Рожнятові – 32, у Надвірній – 9, в Рогатині – 54, у Снятині – 33, в Станіславі –Галичі – 19, у Тлумачі – 34 [34, 120 – 121].

Після розрухи 1917 року, спричиненої переворотом у Росії і станом на фронтах, та з постановом Західноукраїнської Народної Республіки ВПУВ знову відновлює роботу. Було дообрано склад керівних її органів, відновлено роботу окружних відділів. З початком українсько-польської війни центр професійної діяльності вчителів переміщується на терени Станіславщини. У Коломию перебралися керівні органи ВПУВ, які розгорнули тут свою діяльність. Вони зорганізували з’їзд представників покутських окружних відділів, де була обрана повноважна делегація на переговори з Державним Секретаріатом ЗУНРу в Станіславі. Йшлося насамперед про становище народного вчительства, реорганізацію шкільництва. Відбувся також з’їзд уповноважених підгірських окружних відділів ВПУВ (Станіслав, 1919 р.), а вже 4 лютого тут же проведено

з'їзд відпоручників народного вчительства краю, на який прибуло 200 осіб. Він ухвалив таку резолюцію:

“1. Народна школа стала силою факту державною інституцією, а через те народні вчителі (-ки) в чинній службі стали з днем 1 січня 1919 р. державними урядниками.

2. Народне вчительство жадає признання йому від 1 січня 1919 року такого службового вивінування, яке признано і яке побирають державні урядники...” [34, 131].

З'їзд вимагав також інших матеріальних видатків. Він окремо зазначав, що “...вчительство жадає признання народної школи самостійною державною інституцією”, “відлучення народної школи від політичних властей, скасування місцевих шкільних і окружних рад” (їх обов'язки мали виконувати шкільні уряди й повітові шкільні комісаріати), ним пропонувалося „зложення часового проекту шкільного закону...” [34, 131]. Порущувалися і питання кадрів, підручників, реорганізації структури базової та семінарської освіти, підвищення кваліфікації вчителів, виплати педагогам воєнних відшкодувань, роботи з батьками, виділення школам землі, дотацій учителям на проїзд залізницею, відокремлення школи від церкви, представництва учительства в уряді. Для впровадження резолюцій з'їзду в життя було створено “Виконавчий Комітет Народного Вчительства”.

Учительська професійна спілка Станіславщини діяла в той час дуже активно. У Коломиї налагоджувався випуск її друкованого органу “Учительський голос”, здійснювалося опрацювання проектів законодавчих освітянських документів, нових підручників, програм, налагоджувалася співпраця з урядовими установами. Проводилися також наради, зібрання, з'їзди Виконавчого Комітету, розширювалися завдання, дискутувалися проблеми звільнення шкіл від партійних впливів, обов'язковості освіти й роботи з неписьменними. На цих зібраннях йшлося і про те, що “при школі повинен знаходитися лікар, лазня, кухня, чайня, щадниця”, що “школа мусить бути приноровлена до місцевих обставин, без іспитів до вищих шкіл”, що “наука в народній школі має бути безплатна й обов'язкова...” [34, 141]. Уряд ЗУНРу йшов назустріч учителям: усі публічні школи були визнані державними, а вчителі – державними службовцями. Вживалися також заходи щодо підвищення та внормування їх зарплат і пенсій, забезпечувалися додаткові виплати. Робота тривала й над іншими пропозиціями. Українською Національною Радою та Державним секретаріатом був розроблений і 10 квітня 1919 року прийнятий закон про платню учителям народних і виділових шкіл, який значно підвищував соціальний статус учителя та його матеріальне забезпечення [34, 145].

Однак історичний відлік Західноукраїнської Народної Республіки швидко минув. З ним закінчилися й сподівання галицького вчительства на поліпшення долі, особливо після захоплення Західної України панською Польщею. Уже з перших днів новий завойовник показав себе у всій “красі”. Почалося масове переслідування вчителів-українців, які проповідували українську державність. Так, наприклад, колишній керівник державного повітового відділу освіти Товмаччини (суч. Тлумацький р-н) Августин Домбровський, ставши безробітним, змушений був нелегально перейти на Закарпаття. Павліна Гринів,

учителька з Одаїв цього ж повіту, якій пред'явили звинувачення у допомозі молодій Українській державі, перебралася аж на Харківщину, а голову повітового осередку “Взаємної помочі українського вчительства” Лева Кликайла через активну громадську діяльність польські власті перевели на роботу в Мазовію [18, 13 – 14]. Зазнав переслідувань і керівник Снятинського окружного відділу Товариства ВПУВ Василь Равлюк. 29 жовтня 1920 року польська влада його заарештувала. І лише завдяки активним діям Василя Стефаника він був звільнений. Однак уже у листопаді 1921 року його позбавили роботи і виселили зі шкільного приміщення [1].

Свавільним і безпрецедентним актом стала діяльність створеної 1920 року “Міжміністерської комісії в справах недопущення до польської служби колишніх австрійських чиновників єврейської та української національності”, яка розглядала особові справи вчителів і визначала ступінь їх благонадійності. До складу таких комісій входили повітовий староста, шкільний інспектор, директор найвищого навчального закладу в повіті. За відсутності котрогось до їхнього складу вводили польського священника. Всі вчителі були поділені на три групи: “А”, “В”, “С”. Незавдна доля очікувала тих, кого відносили до останньої групи. А це були лише українські вчителі, що з політичних причин не могли виконувати “вчительські обов’язки”. Їм без доказів, часто лише на основі анонімних донесень польської адміністрації висували звинувачення: “вороже ставлення до польського народу”. Висновки не підлягали оскарженню з боку звинувачених [2, 50].

У цей період знову настала тривала пауза в діяльності ВПУВ. Вона частково поновилася лише на початку 20-их років, коли впорядковувалася її структура, керівні органи, уже в нових історичних умовах визначалися головні напрями діяльності. Багато з тих завдань, котрі ставилися раніше, не були розв’язані. Все треба було починати заново. Але час був надзвичайно складним. Урядові кола панської Польщі вимагали від ВПУВ її приєднання до складу Конфедерації польських професійних спілок, на що отримали категоричну відмову. Тоді львівське воеводство у 1923 році зліквідувало „Взаємну поміч українського вчительства”, мотивуючи її працю як „суперечну з вимогами статуту” [34, 174]. Перерва в діяльності Товариства тривала досить довго, майже рік, а в окремих окружних відділах регіону й два. Знову виникли умови, за яких організація змушена була шукати нових шляхів свого утвердження. Роль духовного об’єднуючого чинника у цей період виконував педагогічний журнал “Учитель”, який видавали й спільно редагували народні вчителі Михайло Таранько та Андрій Зелений. Саме їх стараннями вдалося добитися відкликання заборони на діяльність Товариства. 5 липня 1924 року відбувся Перший загальний збір відновленої “Взаємної помочі...”, який накреслив головні завдання організації на найближчу перспективу [34, 175].

Після відновлення своєї роботи у 1924 – 1925 рр. Товариство основну увагу стало приділяти економічним питанням. У цей час знизився рівень політичних вимог, гострота і наполегливість у відстоюванні соціальних прав та свобод учителів. Організація почала все більше орієнтуватися на розвиток кооперації. Розпочався період інтенсивної економічної діяльності учительського профруху. Вона загалом була успішною. Зреалізовувалася ідея створення широкої мережі кооперативних установ, був організований

гуманітарний допомогивий фонд, розширила свою діяльність учительська крайова видавнича спілка в Коломиї, запрацювала крамниця паперу в Богородчанах, виник задум збудувати Дім кооперації у Войнилові, були засновані повітові кооперації у Калуші та в селах повіту. В Коломиї виникло Товариство опіки дітей і молоді, засновано Будинок учителя. На Косівщині створено 6 учнівських кооперативів, які об'єднували 365 членів. У Станіславі члени відділу зібрали 750 тис. марок на будівництво школи імені Маркіяна Шашкевича. Тут обговорювалося також питання будівництва бурси. Снятинський окружний відділ працював над реалізацією ініціативи побудови міської читальні та над організацією допомоги школам у придбанні навчального приладдя.

Активна економічна діяльність Товариства дала можливість створити декілька Фондів, які підтримували вчительство матеріально. Зокрема, статутом Допомогового фонду було передбачено надання членам ВПУВ “зворотних і беззворотних допомог” у розмірі від 50 до 500 злотих, а сім'ям померлих членів Товариства – 2000 злотих з Фонду посмертних допомог [34, 184].

На рубежі 20 – 30-их років Товариство знову вимушене було зайнятися питаннями соціального захисту українських учителів Галичини, становище яких було вкрай важким. Через низьку заробітну плату вони нерідко змушені були змінювати свою професію. Це стосувалося, зокрема, найбільш здібних учителів з галузі природничих наук, які, залишивши школу, одержували за новим місцем праці винагороду в 4 – 5 разів вищу, аніж ту, яку вони мали в школі [17, 280]. До того ж у школі часто не враховувалася якість роботи, кваліфікація, а бралися до уваги “різні особисті зв'язки і протекційні заходи” [13, 251]. Давало себе знати і безробіття. Воно було характерним для всієї Польщі, але особливо гостро це відчували учителі-неполяки. Після закінчення учительських семінарій на відповідну посаду міг розраховувати лише невеликий відсоток. І це за умови, що в усій Польщі було майже 10 мільйонів неписьменних – можна уявити, скільки з них було серед українських дітей [22]. Газета “Діло” в 1926 році взагалі закликала вчителів вчасно змінювати професію, бо на території Львівської шкільної кураторії вільних посад взагалі не було: “отже нехай і не пишуть надурно прохань” [24].

Значно погіршилося становище українських учителів після прийняття польського закону 1932 року про устрій шкільництва. Тепер рівень платні учителя вже офіційно не залежав від його освіти, віку, стажу роботи, а тільки від “вартості і якості його праці”, але точних критеріїв оцінки того рівня не існувало. Як слушно було сказано в газеті “Діло”, “...багато буде залежати й від того, як дотична вчительська сила подобається компетентній оціночній владі та як ця влада оцінить її працю” [10]. Окрім того, 1934 року з'явилося розпорядження Міністерства освіти, а за ним і Інструкція від 26 січня 1935 року про введення таємності в оцінках учительської праці [16, 140 – 148]. Після його введення у “відносинах між вчительством та надзірними органами запанував дух підозрінь, недовір'я, страху, нервозності, плазунства” [10].

Негативним фактором для розвитку українського шкільництва взагалі і для стану українського вчительства зокрема було постійне намагання ополонізувати українську школу, а через нею і взагалі довести всіх українців до асиміляції з поляками. Уже у 1926 році в усіх повітах Галичини спостерігалася

перевага польського вчителства над українським. Взагалі число українського вчителства тут досягало “заледве неповних 25 відсотків, коли відсоток українського населення в найгіршому разі вагався між числом 64 і 70” [20]. Мало того, чисельність українського вчителства протягом 20–30 років поступово зменшувалася [25, 154 – 156]. Пояснити таке зменшення можна тим, що польська влада постійно і цілеспрямовано проводила “переполування” українців до польських шкіл, а українські школи в той же час заповнювалися вчителями-поляками. До того ж треба додати, що ті заміни в основному не були рівноцінними. Нерідко досвідчених педагогів-українців заміняли “новоспеченими” вчителями-поляками, які не мали ніякої педагогічної практики, а іноді були й без необхідної кваліфікації. Надання учительських державних посад вчителям-українцям у Польщі мало чисто політичну мету: “щоб українських дітей в Галичині вчили тільки вчителі-поляки, і цим способом зденаціоналізували наші діти”. Лише вчителів-українців вселюдних шкіл “на заточенні” було понад тисячу [3, 20].

Окрім того, зменшення чисельності українського вчителства відбувалося й у наслідок зниження ступенів шкіл та скорочення штатних посад. Так, у 1926 році в Перегінську, що на Рожнятівщині, у порівнянні з періодом до Першої світової війни кількість учителів-українців зменшилася на половину, бо чотирикласна школа стала двокласною, а двокласна – однокласною [11, 8].

Взагалі на теренах Галичини з 1910 по 1939 рр. число українських вчителів зменшилося на 20 відсотків, а польських – збільшилося на 660 відсотків. І напередодні Другої світової війни серед 13 497 учителів державних шкіл було 10 808 (80%) вчителів-поляків, 2 607 (19,3%) вчителів-українців, а решту склали вчителі інших народностей [35, 76].

Не менш негативний вплив мало намагання польської влади будь-якими способами принизити національний дух української освіти. Це досягалося введенням до українських шкіл “уцілості і без модифікації нових планів навчання”, які тоді впроваджувалися до шкіл польських. Якщо ж хтось намагався відійти чи хоча б модифікувати ті плани для потреб української школи, то такі спроби суворо каралися, аж до звільнення вчителів з роботи, як це було, наприклад, з учителем Романом Бачинським з с. Вербівці Городенківського повіту, котрий хотів викладати учням історію України, що не було передбачено існуючим навчальним планом [5, 3].

Польська влада не була зацікавлена у високому рівні підготовки учителів-українців у вчительських семінаріях, які перетворювалися на “фабрики”, що готували не митців шкільної справи, а ремісників, котрі повинні були “обточувати” дітей за певним взірцем. Вона створювала всілякі перепони й ускладнення для підвищення кваліфікації українських учителів, часто не допускала їх до кваліфікаційних іспитів шкільних інспекторів. Не випадково, у часописі “Учительське слово” становище українського вчителства назване “чорне, чорне, чорне” [4, 14].

Зрозуміло, що члени Товариства ВПУВ були цим дуже стурбовані. Вони вживали різноманітних заходів щодо покращення життя учителів-українців. Так, наприклад, у лютому 1929 року делегація ВПУВ була в Міністерстві освіти Польщі, де обговорила професійні справи українського народного вчителства. Делегація заявила, що найвища шкільна влада повинна повернути на рідну

землю всіх тих українських народних учителів, що були без ніякої вини і кари переселені на чисто польські землі. Було також акцентовано увагу Міністерства на необхідності позашкільної освітньої праці вчителя і з'ясовано його позицію з цього питання. Делегація Товариства домовилася із найвищою освітянською владою, що “ніякий народний учитель, без огляду на його національну або віросповідну приналежність, не може бути переслідуваний за свою освітню працю поза школою...” [36, 4]. Чимало звернень з приводу становища українського вчительства було спрямовано Товариством і в інші державні інстанції різних рівнів. І це дало певні результати. Уже в середині 30-х років учителі отримували платню в середньому 300 злотих на місяць, за що могли непогано утримувати сім'ї. Кожен учитель, окрім того, отримав право на безплатну квартиру, а в літній час міг безкоштовно рахом із сім'єю поїхати залізницею куди бажає [19, 44].

Окрім того, Товариство проводило з учителями-українцями значну методичну роботу. Воно видавало педагогічний журнал “Учитель”, часописи „Промінь”, „Луна”, „Наше слово”, „Прапор”, педагогічно-методичний місячник, кварталник „Шлях виховання і навчання”, серію „Педагогічно-методична бібліотека”, “Популярно-виховна бібліотека”, утримувало Центральну педагогічну бібліотеку у Львові, мало при своїх відділах науково-педагогічну комісію, педагогічну пораду. Його осередки практикували проведення міжшкільних сходів, повітових конференцій учителів, педагогічних виставок, обговорень підсумків інспектування шкіл, індивідуальних бесід з проблем педагогіки, різноманітних курсів підвищення кваліфікації та з обміну досвідом роботи тощо.

Виховою подією для освітян краю стало проведення 2 – 3 листопада 1935 року у Львові Першого українського педагогічного конгресу. Він завершив пошуки галицьких учителів у теорії навчання і національного виховання. Головною заслугою конгресу, за оцінкою І. Ющишина, було те, що він “викристалізував мету й ідеал виховання молоді та сконкретизував практичні методи й засоби для його здійснення”. Як і раніше, головну роль в їх досягненні конгрес відводив учителеві, а його найближчим і найважливішим завданням визначив “повну ревізію” шкільного навчання і виховання та наповнення їх національним змістом.

У 20-ті роки була, нарешті, втілена в життя давня ідея про заснування учительського санаторію. Ця ідея звучала уже на перших Загальних зборах ВПУВ і на всіх інших наступних зібраннях членів Товариства. Один з його засновників А. Алиськевич 1906 року навіть відвідав у пошуках придатного для будівництва місця ряд районів Гуцульщини. Але через фінансові труднощі та катаклізми Першої світової війни задум не вдалося зреалізувати. І лише 1924 року почалася конкретна робота щодо його будівництва у селищі Ворохта. У вересні того року Товариство через своїх уповноважених М. Таранька та А. Зеленого викупило за 11 990 злотих у пароха с. Дора о. Ганушевського М. земельну ділянку загальною площею 7 998 м². Загальне керівництво будовою виконував емеритований управитель української школи у Вербіжі, що на Коломищині, М. Івантишин.

Для будівництва відпочинкової вілли у Ворохті було частково використано т. з. “центровий фонд”, сформований з дрібних заощаджень

гімназистів (започаткований Л. Гаванським, професором природознавства, директором Станіславської гімназії у 1918 – 1919 рр.), що в 30-ті роки виріс у банку до 3 тисяч доларів. Акцію Л. Гаванського підтримав В. Бродович, касир учнівської кооперативи “Єдність”. Він збирав серед своїх товаришів їхні щоденні заощадження і віддавав у банк під проценти. Хоча віллу у Ворохті вдалось побудувати головним чином за інші кошти, але “центовий фонд” став добрим стимулом і починком для добрих справ наших гімназистів.

Будівництво тривало майже три роки і коштувало разом із землею 102,7 тис. злотих. Будинок санаторію під назвою “Учительська оселя”, у якому одночасно могли відпочити 130 учителів та членів їх сімей, був надзвичайно гарним і архітектурно довершеним. Ось як описує його дочка одного з діячів ВПУВ Дениса-Богдана Стельмаха, яка відпочивала тут улітку 1939 року: “Великий двоповерховий дерев’яний будинок мав галерею з півдня на всю довжину, досить широку, щоб там на лежачках відпочивали вчителі зі своїми родинами. В середині справа – велика їдальня з довгими столами. Харчування було триразове. У їдальні стояло фортепіано, на якому 1939 р. вправлялася гарна й талановита піаністка Марина Левицька, акомпануючи вечорами молодому тенорові під модні українські танго. Зліва перед їдальнею – довгий коридор, з якого по обидва боки – вхід до всіх кімнат на 3-4 особи кожна, з принесеною водою у вмивальниках. Також кімнати були на 2-му поверсі, великий стрих був прибіжищем для молоді, що проводила там ігри, дискусії та забави. Добре заробляли гуцульські троїсті музики, граючи на radoщах до самого ранку” [28, 14]. Навколо санаторію було побудовано ряд малих архітектурних форм, розбито клумби і висаджено дерева.

Дуже скоро санаторій став не лише місцем відпочинку і зміцнення здоров’я членів Товариства, а й осередком самоосвіти вчителів, підвищення ними свого фахового рівня. Там діяли спеціальні курси експериментальної психології і пробних текстів у школі, українознавства, читалися лекції для педагогів, які відпочивали в санаторії, проводилися методичні семінари, наукові дискусії, різноманітні свята і фестивалі. Багатою його бібліотекою користувалися не лише ті, хто тут відпочивав і працював, а й жителі Ворохти та навколишніх сіл.

Немало спричинилася “Учительська оселя” й до активізації українського життя на Гуцульщині. Її працівники та відпочиваючі педагоги допомагали місцевим активістам в організації та проведенні гуцульських фестин, виручені кошти від яких спрямовувалися на будівництво Народного дому. Вони були частими відвідувачами місцевої читальні “Просвіти”, де виступали з рефератами і доповідями з питань ведення суспільно-громадської, культурно-освітньої роботи, прищеплювали мешканцям краю ідеї єдності й свободи, поваги до свого рідного. До вподоби гуцулам був учительський хор, численні аматорські вистави, концерти та інші заходи, ініціаторами й учасниками яких були члени Товариства.

За відносно короткий час свого існування “Учительська оселя” залишила добрий слід у пам’яті українського освітянства Галичини та жителів гуцульського краю.

Після 1939 року тут розмістилася селищна школа. У роки німецької окупації губернатор Галичини перетворив її у резиденцію для свого

відпочинку. Майстри-різьбярі з Річки та Жаб'єго обладнали в будинку прекрасні палати, які були справжнім шедевром гуцульського мистецтва [34, 178 – 182; 9, 124 – 125].

У повоєнний період приміщення знову почало використовуватися як школа. З 1944 року тут розміщувалася семирічка, яка 1957 року була перетворена в середню школу. Авторів цих рядків довелося працювати в 1973–1976 роках як учителю у цьому приміщенні. Пам'ятаю його оригінальну конструкцію, яка аж ніяк не підходила для навчання дітей, що цілком природньо, адже будувалася для зовсім іншої мети. Саме тому за тривалими домаганнями ворохтянців неподалік від цього приміщення почали зводити нову школу, яку урочисто відкрили 19 березня 1977 року. Стару ж школу незабаром знесли, хоч великої потреби в тому не було. Ніхто тоді не подумався зберегти її як історичну пам'ятку, що була свідком багатьох історичних подій та глибокого патріотизму освітян Галичини першої половини ХХ століття, і використовувати для літнього та зимового відпочинку вчителів і членів їх сімей, хоч потреба в цьому тоді була, як і, зрештою, тепер, велика.

Окрім “Учительської оселі” у Ворохті окружні відділи окружні відділи ВПУВ мали й інші відпочинкові заклади, у тому числі й у Черчому, що на Рогатинщині.

У 20-их роках члени Товариства проводили велику культурно-масову роботу. Вона проявлялася у відновленні зруйнованих під час війни читалень “Просвіти”, в організації аматорських гуртків, народних хорів і бібліотек, у проведенні масових культурно-просвітницьких заходів. Стараннями членів ВПУВ на Прикарпатті широко відзначили 25-літній ювілей літературної діяльності письменника Василя Стефаника, а Снятинський відділ направив йому вітальну адресу, на якій учитель В. Хронович намалював портрет письменника. У вітанні з нагоди 60-річчя Василя Стефаника, підписаному Василем Равлюком, його названо “найбільшим знавцем душі українського селянина”. Товариство ВПУВ проводило на теренах краю Дні “Просвіти”, Дні пам'яті Тараса Шевченка, Івана Франка та інших видатних постатей України. Учителство Прикарпаття активно і, головне, успішно брало участь у громадських (1927 р.) та сеймових (1928 р.) виборах. Міцніли й міжнародні та міжорганізаційні зв'язки Товариства.

Об'єднання входило до ряду міжнародних учительських спілок, в тому числі й до Міжнародної конфедерації інтелігентів, штаб-квартира якої знаходилася у Парижі. Його роль у професійному рухові учителів була вагомим. Це засвідчує й широке відзначення 25-ліття існування та організаційної праці ВПУВ (1930 р.), що ознаменувалося випуском ювілейного збірника – „Товариство Взаїмна поміч українського вчительства 1905 – 1930” (Львів, 1932) та проведенням урочистих засідань у Львові, Станіславі та інших повітових центрах. Аналогічні заходи відбулися й у 1935 році, коли святкували 30-річчя об'єднання.

Дуже важливим було й те, що ВПУВ зуміла створити та налагодити роботу економічних установ, зокрема кредитної спілки „Взаємна поміч”, фондів матеріальної допомоги, утримувала свої будинки та „відпочинкові оселі”.

На кінець 1938 року Товариство було потужною і впливовою організацією. Воно мало чітку організаційну структуру, що складалася з 44 відділів, які об'єднували 2162 члени з 3,5 тисяч народних учителів [14, Т. I, 239]. І це в умовах, коли польська влада чинила значні перешкоди в його діяльності.

„Взаємна поміч...” припинила своє існування з початком другої світової війни та приєднанням Західної України до складу СРСР, хоч діяла за кордоном аж до 1944 року у формі Учительського Об'єднання Праці при УЦК.

Багато зробило в справі розвитку професійного руху освітян й **Товариство українських учителів середніх і вищих шкіл „Учительська громада”** [14, Т. 9, 3334 – 3374]. Засноване з ініціативи Ю. Стефановича 1 листопада 1908 року, воно активно вимагало від уряду створення українських державних гімназій у містах краю, українізації діючих, опікувалося розвитком реальних шкіл, виступало проти полонізації Львівського університету. Організація започаткувала процес створення приватних середніх шкіл, підготовчих курсів для вступу до гімназій.

Немала її заслуга і в тому, що після Першої світової війни вона послідовно домагалася збереження у назвах навчальних закладів слова „український”, виступала проти двомовності гімназій, обстоювала права вчителів та професорів... Товариство мало фонди допомоги безробітним, сім'ям загиблих у війнах, вдовам та сиротам, тим, хто будував власне житло. Споруджувало також так звані „вакаційні оселі”, утримувало будинки відпочинку.

Вагомим був внесок цієї організації у розробку навчальних програм з української мови, історії, географії, національного виховання. Авторитет Товариства був високий ще й тому, що його очолювали в різний час такі відомі вчені й просвітителі, як М. Грушевський (1908 – 1912 рр.), Ю. Романчук (1912 – 1914 рр.), К. Студинський (1916 – 1920 рр.), С. Громницький (1920 – 1925 рр.), о. С. Кархут (1926 р.), О. Терлецький (1927 – 1930 рр.) та В. Радзикович (1930 – 1939 рр.), які зробили значний вплив на розвиток національної освіти у Галичині, покращення соціального стану вчительства.

„Учительська громада” мала свою структуру. Її філії були в Коломиї, Станіславі, Рогатині та Городенці. Вона видавала друковані органи „Наша школа” (1909 – 1914 рр.), „Світло” (1921 – 1922 рр.), „Українська школа” (1925 – 1939 рр.). „Учительська громада” тісно взаємодіяла з „Рідною школою”, „Просвітою” та іншими прогресивними громадськими організаціями.

Учительські професійні організації Станіславщини до 1939 року зробили надзвичайно багато, їх працю важко переоцінити. **Саме в цей період народилася й утвердилася провідна ідея, визначальна мета профспілкового руху – захист і турбота про вчителя, про його соціальний статус, умови праці та побуту, фахове удосконалення. Це – по-перше. По-друге, невпинна боротьба та турбота про розбудову національної школи як базової, так і вищої, їх інфраструктури, якість освітньої справи.** На різних етапах становлення та розвитку профспілки та чи інша складова цієї мети домінувала, однак лише у всій їх сукупності проявлявся реальний зміст її діяльності.

Світло і тіні радянської доби (1939 – 1990 рр.)

В останній чверті 1939 року розпочався відлік нового етапу в діяльності учительських професійних об'єднань Галичини. Це був час великих сподівань і, водночас, розчарувань. Західна Україна увійшла до складу УРСР і СРСР. У галичан зажеврила надія на широке національне відродження і духовно-культурний розвій краю. Проте так не сталося. Дуже скоро були зліквідовані всі прогресивні демократичні інституції, у тому числі й профспілкові. Більшовики розпустили ВПУВ, а її майно розграбували. Вони знищили профспілкові бібліотеки, а книги передали для переробки на папір. Активних членів товариства було заарештовано і замордовано в катівнях НКВД.

При новій владі на підприємствах та установах регіону проводилася реєстрація членів профоб'єднань, що діяли тут раніше, а також запис тих, хто мав бажання бути в нових, радянських професійних організаціях. Для цього в Станіславі було створене організаційне бюро, в краї діяли групи уповноважених, надісланих з центру. Так творилися профспілки, які мали стати складовою радянської системи, де панувала „керівна і спрямовуюча” сила – комуністична партія. Процес йшов складно, неоднозначно, відчувалася настороженість галичан щодо цих заходів, яка переростала в усвідомлення – Західна Україна потрапила в умови нової окупації, у державне утворення тоталітарного режиму. Польську пацифікацію замінив не менш руйнівний та жорстокий комуністичний прес: примусова колективізація, фізичне знищення національно свідомих людей, інтелігенції, масові репресії, руйнація українських гімназій, нав'язування всім та кожному “волі партії”. Сталінський режим утверджувався силою, нечуваною жорстокістю. Переслідувань зазнали й професійні активісти краю.

На такому загальному тлі розпочинався вхід профспілок Станіславщини в нову, радянську добу. Перші організаційні заходи щодо створення на теренах краю нової освітянської профспілки розпочалися уже в листопаді-грудні 1939 року. Вони завершилися скликанням у січні 1940 року конференції представників учительства, яка мала статус установчої. На ній була створена обласна організація **профспілки працівників початкових і середніх шкіл (ППСШ)**. Її керівний орган – обласний комітет профспілки – очолив **Білецький Павло Іванович**, педагог з двадцятиоднорічним стажем. Він керував обласною організацією у найважчий її період аж до початку 50-их років.

У 1939 – 40 роках у краї вже формувалася мережа навчальних закладів. Перед війною в області діяло 936 шкіл, з них 34 – середніх, 318 – семирічних, 584 – початкових, де навчалася 173176 учнів. Були відкриті перші дитячі будинки, школа для дітей з особливими потребами [12, *спр.* 2, *арк.* 4].

Головні завдання діяльності профспілки на цьому етапі визначали партійні та радянські органи, керівні союзні та республіканські структури. Громадської ініціативи було мало. Діяла вертикаль, яка опрацьовувала

стержневі напрямки та зміст роботи профорганів. Головна увага приділялася створенню профспілкових організацій та їх керівних ланок. Профспілка мала стати масовою, охоплюючи практично всіх працівників галузі. Для досягнення цієї мети використовувалися різноманітні заходи, як агітаційно-пропагандивного, так і репресивного характеру. Утворення більшості первинних профорганізацій насаджувалося зверху, при грубому порушенні принципу добровільності. Так, якщо до 1939 року в Західній Україні профспілки об'єднували лише 7 – 8 відсотків працюючих, то у 1940 – понад 80–85 відсотків [26, 328]. “Загалом вже перше знайомство з радянськими порядками, що проявилось, зокрема, у виборах профспілкових органів, почало відкривати країнам очі на багато досі невідомих їм, але органічно притаманних тоталітарній системі рис, однією з яких був високий ступінь несвободи у воєвьявленні громадян. По суті, їм пропонувалися “вибори без вибору”: все зазделегідь вирішено партійними органами. Особливо наочно диктат партії проявлявся в практиці добору і висунення кадрів на керівну роботу. Як наслідок, всі найважливіші ділянки економічного, суспільно-політичного, культурного життя краю очолили “завісні” кадри. Вони нав'язувалися “згори” під тим приводом, що, мовляв, на місці відсутня потрібна кількість відповідно підготовлених працівників” [22, 61 – 62]. Майже всі районні та міські комітети очолили в той час вихідці із східних та центральних регіонів України, вони ж керували роботою щодо розгортання профспілкових структур у навчальних закладах. Але дуже скоро процес формування мережі профспілкових організацій був перерваний війною з Німеччиною та фашистською окупацією краю.

У воєнні роки колишні активісти ВПУВ намагалися подекуди відродити діяльність Товариства. Було, зокрема, відновлено Коломийський відділ, який розгорнув у цей період культурно-просвітницьку роботу, спрямовану на національно-патріотичне виховання учнівської молоді та місцевого населення. Слід також відзначити активну працю у спробах налагодження роботи ВПУВ у цей час снятинця Василя Костащука, уродженця Тулови, який з 1923 по 1939 роки працював управителем школи, а з 1939 по 1941 рік – інспектором шкіл районного відділу освіти. Однак дуже скоро ці потуги зійшли нанівець.

Уже 1944 року, невдовзі після звільнення області від фашистських військ, відновив свою діяльність обком профспілки працівників освіти. Архівна довідка фіксує: „Обласне Оргбюро Профспілки ППСШ затверджено 10 серпня 1944 року в складі 5 осіб і розпочало роботу по відновленню профспілкових органів в нашій області” [12, *спр. 2, арк. 1*]. У той період домінувала в основному організаторська діяльність, насамперед на місцях.

У дуже стислий час були створені регіональні оргбюро в 31 із 38 районів, однак складно це вирішувалося в гірській зоні. Обком видавав пам'ятки для активістів, надсилав листи, циркуляри, домагався звітності від районних комітетів. Поступово налагоджувалася робота його президії. 20 січня 1945 року відбулася II обласна профспілкова конференція, яка накреслила завдання профспілкових органів щодо охоплення профчленством якомога ширшого кола освітян та розгортання профруху в умовах післявоєнної відбудови.

Характерно, що у перші післявоєнні роки обов'язки створення профспілкових організацій партійними органами було покладено на інспекторів

відділів освіти або керівників навчальних закладів. Вони ж практично й очолювали районні, міські комітети профспілки та її первинні осередки. Так, на Верховинщині районну профспілкову ланку організувала директор Жаб'є-Слупейківської початкової, а пізніше семирічної школи Кутищева Анастасія Фомична. Вона ж одночасно керувала й первинною профорганізацією своєї школи. Аналогічне поєднання двох посад – керівника і профспілкового лідера – було характерним й для інших навчальних закладів району. У Тлумацькому районі керівником райкому профспілки був обраний директор Тлумацької школи Мельник Михайло Прокопович. У Городенківському районі створенням районної профспілкової організації займався оргкомітет, який очолювала завідувача відділом освіти Кудіна Н. Т. До його складу входили також директор Будинку вчителя Довгополюк О. І. та директори шкіл Лабач С. І., Мадрига І. Ю., Шукіль О. І. та інші.

Третя звітно-виборна конференція, що відбулася 30 березня 1947 року, вперше ґрунтовно проаналізувала стан справ в учительському середовищі, зацентрувала увагу на тих проблемах, які вирішувалися впродовж повоєнних років.

Визначальним для цього періоду було створення районних та міських комітетів, мережі первинних осередків, охоплення членством працівників навчальних закладів. Ці завдання постійно аналізувалися керівними органами різних рівнів, які надсилали звіти партійним, радянським органам та ЦК профспілки. На час проведення III звітно-виборної конференції в області діяли 36 райкомів профспілки, 2 міські комітети та 4 профкоми вищих навчальних закладів. З 6425 працівників закладів та установ освіти 5993 (93 %) були членами профспілки. У порівнянні з першим повоєнним роком ріст складав 25 відсотків [12, *спр. 2, арк. 22*].

40-і роки висували на перший план насамперед проблеми матеріально-побутових умов життя освітян. Область відчувала брак педагогічних кадрів. У 1945 р. з такої причини не працювало 17 початкових шкіл. З метою вирішення проблеми організувалися для молоді короткотермінові курси, заочне навчання. У перший повоєнний період колективи шкіл поповнилися 1169 вчителями. Профспілкові комітети змушені були займатися проблемами їх утримання та постачання, надання житла. У жовтні 1944 року обком профспілки у листі до районних та міських комітетів вимагає від них інформації: "...що зроблено для поліпшення матеріально-побутових умов працівників освіти", про „стан виплати їм зарплати..., суми заборгованості”, про „...постачання хлібом та овочами, забезпечення городами” [12, *спр. 1, арк. 1*]. Про це постійно велася мова на засіданнях президії, надсилалися доповідні записки обкому КП(б)У, облвиконкому, прокуратурі. У той час в країні була введена картково-талонна система розподілу продовольчих і промислових товарів. Причому норми були надзвичайно мізерними. Так, наприклад, на день на одну особу видавали лише 300 г борошна.

Для вчителів у Станіславі, Коломиї, Городенці, Снятині створювалися спецкрамниці, їм надавалася матеріальна допомога (за 1945 – 1946 рр. та I кв. 1947 р. на цю мету було виділено 94 тис. крб.). Проблеми розв'язувалися дуже складно. Так, в інформації про роботу Станіславського обкому профспілки

ППСШ за період з 1 січня по 1 липня 1945 року наголошувалося: „...за останній час облспоживспілка майже припинила видачу промтоварів учителям. Їм приходится купувати яйця на базарі й обмінювати їх на мило. Це викликає справедливе обурення” [12, *спр. 9, арк. 6*]. У цьому ж документі далі констатовалося: „Гірша справа з системою державної торгівлі, яка постачає... вчителів у 6 містах, там учителі крім отоварювання продовольчих карток майже нічого не одержують. За десять місяців існування радянської влади учителі м. Калуша одержали лише по два куски мила” [12, *спр. 9, арк. 6*]. У звіті подано витяг з доповідної записки облспоживспілки, у котрій наводяться факти, які дають можливість побачити справжню картину постачання вчителям у той час товарів першої необхідності. У ній, зокрема, зазначається, що на обслуговуванні споживспілки в IV кварталі 1944 року було 2859 учителів, у I та II кв. 1945 – відповідно 2867 та 2981. Вони отримали [12, *спр. 9, арк. 5*]:

	IV кв.44р.	4 місяці 45р.	Всього.
Цукру і кондитер. Вироб. (на одного вчителя)	0,8 кг.	1,2 кг.	2,0 кг.
Мила господарського	1 кусок	1,2	2,2
Мила туалетного	0,3 куска	3,0	3,3
Сірників	9 коробок	9	18
Бавовняної тканини	6,5 метра	1,8	8,3
Хустин	1	–	1
Ниток	–	1 котушку	1

Таблиця ця неповна, але промовиста. До неї треба додати, що за IV квартал 1944 року для вчителів не виділявся окремим фондом гас, а в I кв. 1945-го його було відпущено лише 8506 кг. Багато недоліків траплялося й у видачі талонів, карток, готового матеріалу, зокрема швейних виробів, панчіх, ваянок, часто затримувалася виплата зарплати. Проблемним було й квартирне питання, зокрема в м. Станіславі. Обком профспілки, районні та міські комітети, керівники первинних осередків брали на себе контроль за забезпеченням учителів картками на продовольчі та промислові товари, земельними ділянками, насіннєвим фондом, розподіляли борошно, взуття, що постачалося централізовано, кредити на закупівлю тварин та будівництво індивідуального житла. Як згадує косів'янин Ігор Пелипейко, у 1948 році під час січної конференції учителям урочисто видавали кому пальто, кому черевики, кому відріз на суконку. Стан матеріально-побутового забезпечення педагогічних працівників, створення умов для їх праці аналізувала й IV звітно-виборна конференція, що відбулася в 1949 році. Це питання постійно перебувало на порядку денному і наприкінці повоєнного п'ятиріччя.

Однак з часом увага профспілок до питань створення матеріально-побутових умов для вчителів послабилася, контроль – теж. Спілка не мала дієвих важелів впливу – постачання продуктів харчування, промтоварів було у віданні торгових організацій, забезпечення квартирами – органів місцевої влади, виділення землі під городи, виплата компослуг – сільвиконкомів та фінансових установ. Крім того, професійні освітянські організації все настирливіше скеровувалися на вирішення інших проблем. Уже на III профспілковій конференції вказувалося: “Невірна думка, що профспілка повинна захищати матеріально-побутові умови учителів. Профспілка – це

школа комунізму, яка повинна виховувати членів спілки у комуністичному дусі...” [12, *спр. 1, арк. 7*]. Тому для працівників середніх і семирічних шкіл, які вивчали короткий курс історії ВКП(б), щомісяця проводились “дні вчителя”, де читалися лекції на політичні та педагогічні теми. Обком профспілки все частіше аналізував стан підвищення ідейно-політичного рівня вчителів. Це питання тричі за 1949 рік виносилося на обговорення його президії, а листопаді того року його вивчав в області ЦК галузевої профспілки. Таке послаблення уваги до матеріальних і побутових умов учительства не було вмотивованим. Проблема існувала і не була вирішена. У довідці бригади ЦК профспілки ППСШ, яка обстежувала стан роботи Станіславського обкому профспілки з 10 по 24 травня 1950 р. підкреслювалося: “Стан з постачанням гасом у всіх перевірених районах незадовільний – гас, як правило, вчителі купують на базарі”. І далі: “Ще гірше поставлена справа із забезпеченням вчителів квартирами в містах та райцентрах. У Калуші...20 вчителів мешкають в тяжких умовах...” [12, *спр. 12, арк. 19*]. Промовистим був виступ учителя Івашкевича на VI профконференції (1954 р.), що розкривав типовий стан речей на місцях: “За 8 років роботи у Войнилівському районі кадри змінилися майже повністю”. Причину делегат конференції бачить у поганих побутових умовах: “...за шість місяців (с. Завадка) ні грама муки, ні одного кілограма крупи, ні одного кілограма цукру..., масла теж нема і не було багато років”. Він зазначав, що є серйозні проблеми з дровами, що “...60 % наших учителів з сім’ями живуть в однокімнатних квартирах”, де постійно холодно і тече дах [12, *спр. 39, арк. 64*]. Звітно-виборний період в профспілці (1951 р.) зафіксував 94 негативні оцінки діяльності місцевкомів та профоргів, 2 районних комітетів (Отинянського та Букачівського), що було не випадковим, оскільки центр уваги профспілкових органів у 50-роках перемістився на інші проблеми, хоч вони й не були суто профспілковими.

У цей період обком профспілки, райкоми приділяли особливу увагу політичному навчанню спілчан, агітмасовій роботі серед населення, підготовці шкіл до нового навчального року, формуванню мережі навчальних закладів, заочному навчанню учителів, успішності та відсіву учнів, другорічництва, завою підручників, зошитів тощо. Ці питання домінували на V обласній звітно-виборній конференції (17 січня 1951 р.), багатьох пленумах обкому профспілки.

Варто зазначити, що у повоєнні роки багато профактивістів краю активно співпрацювали з підпіллям ОУН – УПА. Вони виконували роль зв’язкових, вели широку пропагандивну роботу, допомагали підпільникам продуктами харчування та одягом. Зрозуміло, що такі їх дії не могли пройти повз пильне око спецслужб. Тому багато з них були репресовані. Так, лише на Городенківщині зазнали арешту й висилки такі вчителі, як Чайківський Микола, Мазурак Василь, Гуцул Василь, Паньків Михайло, Ганна і Володимир Дороші, Мар’яш Микола, Ємчук Йосип, Мадрига Іван, Городецький Дмитро, Лучицька Віра, Осипко Дмитро, Людмила та Іван Букатовичі, Дзьомбак Василь, Угрин Степан, Дорош Степан, Морозевич Юліан, Неміш Юрій, Стецюк Іван. Така ж доля спіткала й десятки інших педагогів області, зокрема Андруняка Василя з Надвірнянщини, Бабій Ганну з Тлумаччини, Базіва Миколу з Рогатинщини, Боднарчук Наталію з Косівщини, Бойчук Євдокію з

Коломийщини, Курилюк Параску з Снятинщини, Мариневича Івана з Богородчанщини, Тисяк Анастасію з Долинщини, Федорняк Марту з Галицького району. Другий том біографічного довідника “Відомі педагоги Прикарпаття” містить понад 300 таких імен [27].

З іншого боку, партійні органи все більше контролювали діяльність профспілкових органів, що взагалі було характерним для тоталітарної радянської системи, де кожен скільки-небудь важливий крок у будь-якій сфері діяльності, включно з профспілковою, в обов’язковому порядку мав погоджуватися у партійних інстанціях. Окрім того, що профспілкові лідери й активісти змушені були вести широку пропагандистську роботу серед населення, їх ще й силою заставляли створювати у навчальних закладах піонерські та комсомольські організації. Цей процес відбувався дуже складно. Це видно, зокрема, на прикладі Тяпчівської школи Долинського району. У 1950 році в село приїхала за комсомольською путівкою молода вчителька з Кіровоградщини Грушковська Клара Порфирівна. Їй було поставлене завдання створити в школі піонерську організацію. Ось як про це вона згадує: “Я пішла до однієї хати, там мені відмовили, потім я пішла ще до однієї хати. В ній мені також відмовили. Словом, до кого я не приходила, то двері до хати були зачинені, хоч було чути, що в хаті є люди, бешкетували малі діти. Але мені ніхто не відчиняв дверей. Люди в селі були дуже дружніми і за декілька хвилин знало ціле село про те, що я ходжу по хатах і хочу створити в селі піонерську організацію. Мені так і не вдалося її створити. Проти того, щоб діти вступали в піонери, були їх батьки, дідусі та бабусі. Вони говорили: “Я в піонерах не був і цілий вік прожив, то і вони без того зможуть жити. Основне здоров’я, та щоб любили й хотіли працювати на полі. А поле їх прокормить”. Та й школярі не мали найменшого бажання вступати до піонерської організації”.

На початку 50-их років відбулася зміна керівництва обласної профорганізації: у червні 1952 року на V пленумі обкому профспілки за ініціативою партійних органів Білецького П. І. було звільнено з посади голови обкому профспілки, хоч рядові члени профспілки оцінювали його як активного, цілеспрямованого і принципового профспілкового лідера. Тимчасове виконання обов’язків керівника освітянської профспілки області було покладено на першого заступника завідувача облвно **Гречуха Григорія Тодоровича**. Рішенням VI пленуму обкому профспілки він був обраний його головою [12, *спр.* 24, *арк.* 17 – 19; *спр.* 31, *арк.* 1]. Та вже перед VI обласною профконференцією (08. 02. 1954 р.) обком профспілки очолив **Клітецький Роман Михайлович** [12, *спр.* 19]. В області тоді працювали 2 міські комітети профспілки, 36 районних, 156 профбюро, 479 профгрупоргів, які об’єднували 13157 членів, з них 2247 студентів (97 відсотків до загальної кількості). Значно зріс і освітній рівень учителів: 966 профспілчан мали вищу освіту, незакінчену вищу – 2519. Велика увага приділялася в той час культмасовій роботі в середовищі освітян. Центрами цієї роботи були Будинки учителя, які функціонували в той час у Станіславі, Коломиї та Городенці. Серед педагогічної громади вже було 451 член КПРС, 3897 комсомольців. Основна маса вчителів навчалася в гуртках вивчення “Короткого курсу історії КПРС” загального та „підвищеного” типу. Були організовані постійно діючі семінари, значна частина підвищувала свій політичний рівень шляхом самоосвіти. У ці

роки увійшло в практику роботи прийняття рішень Станіславського облвиконкому з питань удосконалення мережі шкіл, підготовки закладів до нового навчального року, оздоровлення дітей. Активно велось будівництво нових приміщень для навчальних закладів. І це також стало справою профспілки.

Головні завдання об'єднання у середині 50-их років визначила VII обласна конференція профспілки ППСШ (18 грудня 1955 року). На ній було проаналізовано діяльність обкому за період з 08 лютого 1954 по 10 грудня 1955 рр. Серед основних завдань ставилися вимоги щодо політичної та фахової освіти вчителів, агітаційно-масової роботи, їх участі у вирішенні таких питань, як виконання Закону про всеобуч (в області не навчалось 1667 дітей шкільного віку), успішність школярів, робота пришкільних інтернатів, організація харчування учнів (у школах було організовано 202 буфети та 2 їдальні), відсів учнів, другорічництво, рівень навчання і виховання, поширення кращого педагогічного досвіду, роботи комсомольських та піонерських організацій. Розглядалися й інші проблеми, у т. ч. і навчання профактиву.

Предметом особливої уваги профспілкових комітетів 40–50-их років було оздоровлення дітей. Так, обком профспілки організував піонерський табір у м. Галичі. Такі ж табори відкривалися майже в усіх районах, зокрема в Городенківському районі діяли аж два оздоровчі заклади: у Городниці та Михальчому. В них щороку відпочивало понад 200 дітей. Кошти на утримання таборів виділялися як органами державної влади, так і профспілкою. Сесія районної ради Тлумацького району, наприклад, у 1948 році виділила на підготовку літньої оздоровчої кампанії 35 тис. крб.

У 1956 році галузеве профоб'єднання отримало назву **“Профспілка працівників освіти”**, а в 1957 році, об'єднавшись з спілкою працівників вузів, стало **“Профспілкою працівників освіти, вищої школи і наукових установ”**. У цей час її члени намагалися сприяти ліквідації в краї неписьменності та малописьменності, допомагали в організації шефства над школами, у виконанні планів набору до 8-их класів, у розгортанні мережі закладів освіти робітничої та сільської молоді, у налагодженні обліку дітей шкільного віку. З'явився також ряд принципово нових складових у діяльності обкому профспілки. Вони почали займатися охороною праці, роботою гуртожитків, залученням учнівства до суспільно корисної праці. Всі ці питання були проаналізовані вересневим (1957 р.) пленумом обкому, VIII (I) обласною конференцією (15 січня 1958 р.).

У практику роботи профорганів того періоду увійшло розгортання соціалістичного змагання в трудових колективах та між ними. Щорічно аналізувалися його підсумки, визначалися переможці та відстаючі. Станіславські освітяни викликали на трудове суперництво педколективи Дрогобиччини. Вже II обласна профспілкова конференція (19 січня 1960 р.) підбила підсумки **“на кращу підготовку шкіл міст і сіл до нового навчального року”**. Добрих результатів тут домоглися заклади Заболотівського району (зав. райво В. Андрусик, голова РК профспілки Д. Пелипенко), за ними йшли косівчани та городенківці [12, *спр.* 134, *арк.* 14]. Треба зазначити, що соціалістичне змагання на початкових етапах відіграло певним чином позитивну роль. Воно стимулювало трудові колективи на вдосконалення своєї роботи, підвищення фахового рівня педагогів, покращення матеріальної бази

навчальних закладів. Підведення його підсумків, особливо між районами і містами, часто перетворювалося на величні свята з концертами, виставками творчих робіт, спортивними змаганнями. А це, у свою чергу, давало значний поштовх для розвитку художньої і технічної творчості педагогів. Однак пізніше соціалістичне змагання, що важким тягарем лягало на плечі профспілкових працівників та активістів, забираючи в них безліч часу і фінансових ресурсів, які можна було б використати раціональніше, втратило свою ефективність. За парадністю, галасом, формалізмом, дутими цифрами переможних рапортів, надуманими починаннями, загубилися ті раціональні зерна, які містила в собі ідея трудового суперництва, а само воно перетворилося на пусту формальність.

Робота профорганізацій в 50-их роках все більше залежала від волі партії. Вони працювали над виконанням постанови пленуму ЦК КПРС (1957 р.) “Про роботу професійних спілок СРСР”, Указу Президії Верховної Ради Союзу РСР “Про права місцевих (фабричних, заводських) комітетів професійних спілок”, тезами ЦК КПРС “Про зміцнення школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти”.

11 січня 1962 року була скликана III обласна галузева конференція. Окрім традиційних питань, вона розглянула стан роботи пришкільних інтернатів, зокрема в Жаб'ївському, Богородчанському, Більшівцівському районах, проблему залучення до навчання молоді віком від 16 до 30 років (в області понад 122 тисячі осіб не мали семирічної, а майже 33 тис. – початкової освіти), дотримання у навчальних закладах трудового законодавства. Обком галузевої профспілки намагався впливати й на інші складові освітянської галузі. Постановою президії облпрофради від 24 травня 1962 року за керівним органом освітянської профспілки був закріплений контроль за роботою торгової мережі і підприємств громадського харчування, а згодом – і побутового обслуговування населення.

У 50 – 60-х роках профоргани галузевої профспілки приділяли велику увагу розгортанню в трудових колективах культурно-масової і спортивної роботи. У цей період організовувалися районні, міські та обласні змагання з волейболу, футболу, легкої атлетики, шахів і шашок, настільного тенісу та туризму. Добрих результатів у них добивалися волейбольні команди Богородчанського, Галицького, Тисменицького і Тлумацького районів. Досить поширеною була практика організації екскурсій. Так, Тисменицький райком профспілки організував для вчителів автобусну поїздку місцями трудової та бойової слави України, під час якої вони побували у багатьох великих містах України, відвідали чимало історичних і літературних музеїв, а також відпочили декілька днів на південному узбережжі Криму. Група педагогічних працівників Верховинщини побувала в 1960 році в Ленінграді (Санкт-Петербурзі), відвідавши там Ермітаж, Петродворець, Петропавлівську фортецю та інші історичні місця на Неві. Через рік верховинці здійснили таку ж поїздку в м.Львів. Галицький райком профспілки організував для вчителів району екскурсійні поїздки літературними місцями Прикарпаття, до міст Львова, Києва, Москви, Севастополя, Одеси, а також в прибалтійські республіки.

Значну роботу проводили профспілкові органи й щодо розвитку в трудових колективах самодіяльної художньої творчості. Особливо плідною була вона в м. Коломиї, де ще в 1946 році був заново відкритий з ініціативи

Присіка І. Г. Будинок учителя. При ньому були організовані самодіяльний учительський хор, драматичний гурток та дитяча музична студія. У 50-их роках Косівський райком профспілки заснував учительський клуб, в якому були велика бібліотека, піаніно, більярд, шахи, шашки, ламповий радіоприймач. Учителі охоче сходилися сюди для відпочинку у колі своїх колег. Аналогічні заклади діяли в Галичі, Городенці і Рогатині. Вони активно сприяли розвитку духовних інтересів працівників галузі.

У селах вчителі, продовжуючи традиції своїх попередників, брали активну участь у культурно-просвітницькій діяльності, у т.ч. й у новоутворених сільських клубах. Вони організовували вистави за п'єсами класиків української літератури, концерти, що базувалися в основному на кращих фольклорних матеріалах та творах Тараса Шевченка, Івана Франка, Богдана Лепкого, Леоніда Глібова, а також місцевих поетів і письменників. Все це сприяло збереженню національних і культурних традицій рідного краю, вихованню української молоді в дусі патріотизму та самовідданого служіння своєму народу.

Починаючи з 50-их років, щороку проводилися районні та обласні огляди художньої самодіяльності. Високою виконавською майстерністю тут відзначалися вчительські хори Верховинського, Галицького, Городенківського, Косівського, Станіславського (Тисменицького) та Тлумацького районів. Ці та інші колективи художньої самодіяльності виступали з концертами не лише перед жителями своїх районів, а й інших міст України. Особливо популярним був хор учителів з м. Коломиї (керівник Ярмусь С. І.), якому 1967 року присвоєно звання *Народної хорової капели*.

Середина шістдесятих висунула нові завдання, зокрема організацію безкоштовного харчування сиріт, напівсиріт, дітей з малозабезпечених сімей. Значних зусиль вимагало також налагодження підвозу учнів, виконання планів набору до 9-их класів, створення умов для проживання та харчування студентів Івано-Франківської філії Львівської політехніки, організація діяльності профспілкових об'єднань вищих та середніх спеціальних навчальних закладів і училищ. IV обласна профспілкова конференція (09 квітня 1963 р.) зосередила на цих питаннях особливу увагу. У цей період змінилося й керівництво обкому профспілки. Його очолив **Данилишин Степан Петрович**, який до того працював другим секретарем обкому комсомолу. Секретарем обкому профспілки була в цей час Янцур Ганна Іванівна, обрана на цю посаду 11 січня 1962 року на третій обласній звітно-виборній конференції. Її змінила через два роки Шишкіна Галина Сергіївна.

Розвиток освіти в області в той час вимагав значних зусиль профспілкових організацій у вирішенні багатьох питань. Порівняльний аналіз матеріалів V (06 квітня 1965 р.), VI (23 березня 1967 р.), VII (25 листопада 1969 р.) обласних профспілкових конференцій засвідчує, що зміст їх роботи концентрувався на проблемах розвитку мережі закладів освіти, організації навчання робітничої та сільської молоді, виконання різноманітних планів набору до денних та шкіл робітничої молоді, контролю за здійсненням восьмирічного, а згодом і середнього всеобучу, якості знань, підвищення рівня виховної роботи, відкриття шкільних їдалень, організації підвозу учнів, зміцнення навчальної бази шкіл, будівництва житла для вчителів сільської місцевості. Останню справу започаткували косів'яни (зав. відділом освіти М.

Чорноус, голова райкому профспілки М. Мазін), які за кілька років збудували т. з. народним способом, без залучення бюджетних коштів, понад 20 будинків, зокрема в Соколівці, Яворові, Снідавці, Пістині, Шепоті, Космачі, Великому Ріжні, Розтоках, Кобаках та інших гірських селах. Це дало можливість суттєво поліпшити умови проживання сільських педагогів. Цю ініціативу схвалила ВЦРПС і рекомендувала профорганам усієї країни наслідувати почин прикарпатців. Займалися комітети профспілки й іншими справами. Коло питань було широким, значна частина з них лише дотично стосувалася власне профспілкової роботи.

Діяльність обласної профспілкової організації у 60-их роках проаналізувала VIII обласна профспілкова конференція працівників освіти, вищої школи та наукових установ, яка відбулася 13 листопада 1971 року. Вона відзначила, що в області в системі освіти проведена значна робота й що у цих досягненнях є й велика заслуга профактиву галузевої профспілки. У цей час, окрім вирішення традиційних уже профспілкових питань, її керівні органи організували широку участь освітян краю у підготовці до відзначення різних ювілейних дат в історії СРСР (50-річчя жовтневих подій у Росії, 100-річчя від дня народження Леніна). У своїй діяльності вони керувалися рішеннями партійних з'їздів, пленумів та обкому партії.

Обком профспілки, районні та міські профкомітети все більшу увагу звертали на організацію оздоровлення та відпочинку дітей. За ініціативою голови обкому Данилишина С. П. у с. Микуличин Надвірнянського району розпочалося будівництво піонерського табору “Зірка” (тепер – “Смерічка”). Перша його черга введена в дію наприкінці шістдесятих років. Цей табір був тоді одним із найкращих в області як за архітектурою, так і за рівнем виховної роботи та організацією харчування дітей (зрештою, він залишається таким і до наших днів). Не випадково президія ЦК галузевої профспілки схвалила досвід обкому профспілки і відділу народної освіти облвиконкому з виконання постанови ЦК КПРС “Про заходи щодо дальшого покращення організації відпочинку піонерів і школярів” і рекомендувала його до впровадження в інших областях [12, *спр.* 410, *арк.* 42].

Городенківський райком профспілки взяв активну участь у будівництві та введенні в дію міжрайонних таборів праці і відпочинку “Юність” (с. Хмелева) і “Пролісок” (с. Михальче). У 1980 р. на базі Чернелицької середньої школи цього ж району був організований табір праці й відпочинку для московських школярів. Відповідальність за його роботу було покладено на голову райкому профспілки Ковбуз Г. Г., яка прекрасно справилася з цими обов'язками, за що була нагороджена грамотою облпрофради.

Обком, районні та міські комітети, первинні ланки профспілки набули великого досвіду і в проведенні іншої виховної роботи з дітьми, зокрема в організації новорічних ялинок, культпоходів, турпоїздок, спортивних змагань тощо.

У цей період відбувалося й удосконалення внутрішньої та фінансової роботи профспілкових комітетів. Так, у 1968 році було запроваджено безготівкову сплату членських профспілкових внесків через бухгалтерії відділів освіти та навчальних закладів. Започаткував цю роботу з ініціативи свого скарбника Марковської Марти Іванівни Долинський райком профспілки. При

цьому трапився курйозний випадок. Обком профспілки за такі дії спочатку її оштрафував і виніс сувору догану, а трохи пізніше розповсюдив цей досвід на всі профорганізації. Безготівкова сплата членських профвнесків дала можливість збільшити розміри їх надходжень, а також впорядкувати фінансову роботу профкомів.

60 – 70-ті роки без перебільшення можна назвати періодом будівництва шкіл. Лише за чотири роки 9-ої п'ятирічки в області було введено в дію понад 100 новобудов, ще майже стільки ж передбачалося спорудити в 1976-1980 роках [12, *спр. 410а, арк. 23 – 24*]. Яскравим прикладом оновлення шкільних приміщень у цей період може служити Тлумацький район, де лише за чотири роки (1966 – 1970 рр.) було здано в експлуатацію 10 шкіл на 4850 учнівських місць, 2 спортивні зали та 1 пришкільний інтернат [8, 6]. У Галицькому ж районі у 60 – 80-их роках побудовано 40 нових приміщень шкіл, 15 шкіл добудовано, здано в експлуатацію 25 типових дошкільних закладів, 9 житлових будинків для вчителів, 2 пришкільні інтернати. І так було майже в кожному районі. Профспілка працівників освіти в цій справі теж не була пасивною. Її заслуга була й у тому, що спільно з обласним відділом освіти вона наполегливо ініціювала питання зведення житла для вчителів. За аналізований період вчителі села отримали 357 квартир. Окрім того, у регіоні була створена широка мережа дошкільних закладів, і в цій справі профорганізації зробили дуже багато, особливо з питань налагодження їх роботи, створення в них належних побутових умов та організації харчування дітей. Скрізь, при кожному профкомі були створені комісії з питань громадського контролю за організацією харчування учнів та вихованців дошкільних закладів, які предметно і наполегливо займалися цією справою.

Про активність профспілкових активістів у вирішенні освітянських проблем свідчить, зокрема, і факт присвоєння 1970 року голові Тлумацького райкому профспілки Омеляну Терпеливцю почесного звання “Заслужений вчитель України”. Пізніше за значні досягнення в розвитку освіти краю він був нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора та Жовтневої революції. Працюючи на профспілковій роботі на громадських засадах, О. Терпеливець приділяв значну увагу питанням покращення умов праці та навчання учасників навчального процесу, підвищенню фахової майстерності молодих педагогів, наданню їм практичної допомоги у вирішенні житлово-побутових умов. При цьому, як згадують його сучасники, він ніколи ні на кого не підвищував голос, умів кожного спокійно вислухати, зрозуміти, підтримати й допомогти. Тому не випадково освітяни Тлумаччини впродовж багатьох років довіряли йому бути членом президії обкому профспілки, кандидатом у члени республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ.

Багато зусиль докладали профспілкові комітети у той час, аби забезпечувати належне санаторно-курортне лікування та оздоровлення членів профспілки. Вони не обмежувалися лише розподілом тих путівок, які виділялися цетралізовано через облпрофраду. Майже всі райкоми та міськими профспілки укладали прямі договори з оздоровницями, а також організовували оздоровчі туристичні поїздки в Крим, Одесу, Очаків, Миколаїв, Бердянськ,

Москву, Ленінград та інші визначні місця країни. А обком профспілки завжди допомагав їм у цьому.

Комітети профспілки активно займалися також новою на той час справою – атестацією вчителів. Вони брали участь у розгортанні руху “Кожному молодому трудівникові – середню освіту”, впроваджували у життя вимоги партії “щодо підбору, розстановки та виховання вчительських кадрів”, постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і дальший розвиток загальноосвітньої школи”, постійно аналізували хід соціалістичного змагання, зокрема результати трудового суперництва з педколективами Львівщини та Новгородщини, вирішували проблеми, що стосувалися необ’єктивності оцінювання знань учнів, неправильного підходу до нагородження їх золотими та срібними медалями, проявів аморальності в учительському середовищі. У полі їх зору була також якість підготовки спеціалістів у ВНЗ, розширення матеріальної бази цих закладів, створення умов для навчання та проживання студентів і учнів технікумів та училищ, підвищення фахового рівня і кваліфікації педагогічних працівників, розповсюдження й запровадження в практику роботи шкіл передового педагогічного досвіду. З метою ознайомлення із здобутками своїх колег профспілкові комітети організовували цільові поїздки вчителів у кращі школи області й України. Так, Галицький райком профспілки у 1975 році допоміг вчителям Бурштинської середньої школи № 2 ознайомитися з досвідом роботи шкіл Павлоградського району Дніпропетровської області, а також відвідати школу відомого педагога В. О. Сухомлинського. Окрім того, обкомом профспілки системно вивчався рівень роботи райкомів та міськкомів, студентських профкомів, місцевкомів. Всі ці питання домінували в роботі ІХ (14 грудня 1974 р.), Х (20 листопада 1976 р.), ХІ (24 листопада 1979 р.) обласних звітно-виборних конференцій працівників освіти [12, *сnp.* 410а, *арк.* 446, 506]. У різні періоди відзначалася активна і цілеспрямована робота Коломийського, Галицького, Тлумацького, Івано-Франківського, Снятинського, Богородчанського, Городенківського райкомів, Коломийського та Івано-Франківського міськкомів профспілки. Вона була такою насамперед завдяки самовідданій праці профспілкових активістів. Серед них особливо відзначилися Китаєва Г. Л. з Коломийщини, Коцюлим І. В. з Галича, Дудишин В. С. з Бурштина, Терпеливець О. В., Яцишин Є. П. з Тлумаччини, Турелик Л. М. з обласного центру, Ферлей М. В. та Ковбуз Г. Г. з Городенківського району, Костишин С. М., Микитин М. Я. з Тисмениччини.

1977 року відбувся ХVІ з’їзд профспілок СРСР. Він практично нічим не відрізнявся від попередніх профспілкових форумів, які були своєрідним звітом профспілкової еліти перед трудящими про виконання в країні народногосподарських планів та чітких вказівок правлячої партії. Але для обласної профспілкової організації він був знаменний тим, що в його роботі взяла участь голова профкому Делівської середньої школи Тлумацького району Ганна Павлюк. Своїми враженнями від з’їзду вона поділилась на сторінках районної газети “Дністровська зірка”: “Я дуже рада, що мені, простій сільській учительці, пощастило бути делегатом від Івано-Франківщини на ХVІ з’їзді профспілок СРСР. Запамяталася зустріч з Героєм Радянського Союзу, льотчиком-космонавтом В. Шаталовим. Він тепло розмовляв з нами,

делегатами від України. Ще хочу сказати одну новину: навчальний рік я розпочала у новій десятирічці. Тут створені нам, освітянам, всі умови для успішного навчання дітей. Вчу розумного, доброго, вічного юних делівчан у другому “А” класі”.

У 70 – 80-і роки особливо зріс партійний вплив на профспілки: всі керівники РК та МК, 60,5 відсотка голів профкомів були членами партії, під постійним контролем партійних органів відбувалося проведення пленумів обкому профспілки та обласних конференцій. В основу діяльності профспілкових організацій було поставлено завдання розгорнути роботу в трудових колективах щодо виконання рішень XXVI з’їздів КПРС та КПУ. Вони зобов’язані були підтримати ініціативу вчителів Москви – “Кожного школяра навчити жити, вчитися і працювати по-комуністичному”. Профспілкові комітети зобов’язували займатися ідеологічною роботою, боротися з “ворожою ідеологією”. А ворожими проявами вважали навіть такі речі, як листування окремих учителів з родичами, що проживали за кордоном. Або таке: директор однієї з Космацьких присілкових шкіл, що на Косівщині, побудувавши хату, вифарбував шалюнок охрою. А через декілька місяців його сусід такий же шалюнок пофарбував синьою фарбою, бо іншої не було в магазині. Директора школи усунули з посади, звинувативши його в українському буржуазному націоналізмі. Ідеологічна робота стала в той час провідною в діяльності профорганів.

А поруч знову поставали задавлені й не вирішені до кінця питання якісного складу педагогічних кадрів, низької успішності студентів, браку квартир, високої захворюваності працівників освіти, сповільнення будівництва шкіл та дошкільних установ, великих черг на влаштування дітей в дошкільні заклади. Турбували також перебої у забезпеченні шкільних та студентських їдалень продуктами, особливо шкіл-інтернатів, затримки завозу учителям палива. Багато невирішеного було і в охороні праці освітян, дотриманні чинного трудового законодавства, що призводило до численних нарікань та скарг. Ці проблеми звучали як XII звітно-виборній конференції (14 листопада 1981 р.), так і на наступній – XIII (24 листопада 1984 р.). Ще гострішою була проблема охоплення дітей системою дошкільного виховання (в області вона становила лише 29,4 % проти 58,2 % в Україні), особливо гостро це відчувалося на селі, де охопленість дітей дошкільним навчанням і вихованням сягала лише 10,1 %.

Однак у діяльності органів управління освітою, обкому профспілки, міськкомів та райкомів, первинних організацій були й успішні справи. Вагомих успіхів у зміцненні матеріальної бази досяг Івано-Франківський інститут нафти і газу, який став переможцем всесоюзного та республіканських оглядів. Був відкритий санаторій-профілакторій „Здоров’я” при Івано-Франківському педагогічному інституті імені В. Стефаніка, профспілкові організації надали суттєву допомогу органам освіти в здійсненні реформи школи, в масовому охопленні навчанням дітей-шестиліток.

У серпні 1982 року відбулася зміна керівництва обкому – його IV пленум довірив посаду голови **Виноградовій (Кайгородцевій) Тамарі Сергіївні** [12, *спр.* 570], яка працювала до цього секретарем обкому комсомолу.

1 листопада 1986 року відбулася XIV звітно-виборна профспілкова конференція освітян області. Вона констатувала як успіхи, так і недоліки в роботі профспілкових органів різних рівнів, накреслила шляхи поліпшення їх діяльності. На той час досконалішою стала в області структура галузевої профспілки: тут діяли 12 райкомів, 3 міськкоми, 3 студентські профкоми, 833 первинні організації. Зросла чисельність членів профспілки, вона становила понад 42 тис. осіб. Усі районні та міські комітети мали керівників на штатних посадах. Виникали нові умови для піднесення рівня роботи галузевої профспілки. Тим більше, що із створенням Державного комітету по народній освіті Союзу РСР з'явилися нові можливості для розвитку освітянської галузі й вирішення багатьох нових проблем, у т. ч. і соціального характеру. У цей час була перейменована й галузева профспілка. Вона почала називатися **“Профспілка працівників народної освіти і науки”**, а республіканський її орган одержав назву **“Український республіканський комітет профспілки працівників народної освіти і науки”**.

Великі надії покладали спілчани й на т. з. Горбачовську перебудову. І слід відзначити, що в першій її період освітяни області досягли певних позитивних результатів. Як відзначалося на XV обласній звітно-виборній конференції, що відбулася 26 жовтня 1989 року, за три роки на Прикарпатті було побудовано 45 шкіл, 63 дошкільні установи, відкрито 717 класів з поглибленим вивченням предметів, в яких навчалося понад 20 тис. дітей. Проводилася значна робота щодо оновлення змісту освіти, технічного переобладнання і комп'ютеризації навчальних кабінетів, удосконалення форм методичної підготовки спеціалістів. Особливо плідною виявилася вона в Косівському, Городенківському і Богородчанському районах (завідуючі відділами освіти Матійчак Я. В., Мула С. Г., Гриньків І. Р., голови райкомів профспілки Сав'юк Р. І., Ковбуз Г. Г., Савків М. Є.).

Значним досягненням було й те, що освітяни Городенківщини у 1986 році стали переможцями у Всесоюзному соціалістичному змаганні. Таке ж звання завоював у 1988 році й Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені Василя Стефаника. Вони були нагороджені Перехідними Червоними прапорами Держкомітету СРСР по народній освіті та ЦК галузевої профспілки і грошовими преміями.

Профоргани різних рівнів працювали в цей час над покращенням умов праці та навчання учасників навчально-виховного процесу, забезпеченням працівників освіти житлом, удосконаленням системи харчування учнів та студентів, більш повним охопленням членів профспілки санаторно-курортним лікуванням та оздоровленням. Так, наприклад, профком Івано-Франківського інституту нафти і газу (голова Сухорєбрий В. М.) домогся розширення оздоровчої бази “Нафтовик”, що в с. Яблуниця Яремчанської міськради, з 35 до 60 місць. Тут було також побудовано бугельний витяг для любителів гірськолижного спорту, впорядковано побутові приміщення. У 1989 році інститут здав в експлуатацію 68-ми квартирний будинок, що дозволило покращити свої житлово-побутові умови багатьом його працівникам.

Однак у роботі як обкому профспілки, так і профорганів на місцях було чимало недоліків. Не випадково, президія обласної ради профспілок визнала роботу обкому профспілки з питань здійснення реформи середньої і вищої

школи в області незадовільною. І причиною цьому були насамперед суб'єктивні фактори, зокрема послаблення організаторської роботи багатьох ланок обласної профорганізації. Не виправдалися й сподівання освітян краю на очікувані зміни в суспільстві.

У 1988 – 1990 роках радянський державний корабель увійшов у зону небачених кризових штормів і потрясінь. Реформа цін, проведена з ініціативи тодішнього глави Уряду В. Павлова, мала, за розрахунками невдах-реформаторів, покласти край подальшим ринковим трансформаціям економіки. Насправді ж вона обернулася нестримним підвищенням роздрібних цін та гострим товарним дефіцитом. Панацею від нього партійне керівництво вбачало у посиленні робітничого контролю. ВЦРПС, виконуючи волю партії, зобов'язала профспілкові органи забезпечити організацію такого контролю й широку гласність роботи громадських контролерів. Однак такі заходи не дали бажаних результатів: дефіцит товарів не тільки не зменшувався, а значно розширювався. Не врятувала й карткова система розподілу, яким займалися здебільшого профспілкові комітети. Ось як висловилась про таку ситуацію одна з голів профспілкових комітетів: “Скрізь непочатий край роботи для профкому. А натомість нам кинули як кістку розбрату, розподіл дефіцитних товарів. Як би чесно не ділив той мізер, невдоволення буде зростати, бо не можна одним холодильником на 150 працюючих вчителів зняти соціальну напругу. Мабуть не те ми робимо, не туди йдемо”.

Життя вимагало змін як у суспільстві, так і в самій профспілці. Боротьба з дефіцитом змінила суть роботи профорганів. Складалося враження, що тепер без профкому неможливо ні вдягнутися, ні взутися, ні весілля справити. Людей привчили до подачок, до профспілкової опіки як до соціального наркотику. В той же час, сам того не розуміючи, профактив навчальних закладів, підготовуючи зголоднілий народ, виконував для партійних і державних органів роль хвилеріза, який стримував народний гнів проти існуючих порядків. Але так довго тривати не могло. Ситуація вимагала від профлідерів зміну орієнтацій як у внутріспілковій роботі, так і у ставленні до політичної системи, що панувала тоді в суспільстві. В народі панував дух свободи, незалежності, й ігнорувати цим уже було неможливо. Тим більше, що, враховуючи реалії тодішньої політичної ситуації, керівництво республіканської профспілкової організації вирішило вийти із всесоюзної спілки освітян і створити незалежну від Москви профспілку. Цю ініціативу підтримали низові ланки освітянського профоб'єднання.

На перехрестях нової ери (1990 – 2005 рр.)

14 вересня 1990 року в Києві відбувся установчий з'їзд, на якому була створена **Профспілка працівників освіти й науки України**. Згідно з рішеннями з'їзду було припинено чинність на території республіки статуту профспілки працівників народної освіти і науки Союзу РСР. Це дало новий поштовх у розвитку профспілкового руху. Почалася перебудова діяльності всіх організаційних ланок освітянської профспілки, їх переорієнтація на виконання

саме профспілкових функцій, на активну участь у проголошенні незалежності України. Але не всі керівники профорганів зрозуміли це і хотіли позбутися своїх стереотипів у роботі. Тому потрібні були зміни й у керівництві профспілковими організаціями.

20 квітня 1991 року відбулася позачергова XVI обласна профспілкова конференція, яка обговорила питання “Про завдання профспілкових організацій галузі щодо соціального захисту працівників освіти”, а також сформувала новий обласний комітет і обрала нове керівництво обласної профспілкової організації. У виступах делегатів і в матеріалах конференції відзначалося, що освітяни області глибоко стурбовані політичною і економічною ситуацією в Україні, у т. ч. й кризовими явищами в освіті. Неконтрольований ріст цін призвів до зубожіння основної маси населення. У державі практично не вирішуються питання реформування освіти відповідно до реалій життя, зарплата освітян й надалі залишається однією з найнижчих в країні, не здійснюється її індексація, не проводяться інші заходи, які могли б покращити життя працівників галузі. Профоргани в цій ситуації діють пасивно, хитаючись між вказівками партійних органів та вимогами людей. Вони бояться йти на рішучі кроки в боротьбі за відстоювання інтересів працівників галузі. На конференції вперше гостро ставилося питання про необхідність проголошення незалежності України, визначалися також нові завдання профспілкових органів щодо досягнення цієї стратегічної мети.

Учасники зібрання прийняли і направили звернення до парламенту, уряду України та ЦК галузевої профспілки, у яких поставили вимоги щодо реального вирішення освітянських проблем. На конференції головою обкому профспілки був обраний **Габорак Мирослав Михайлович**, який до цього працював директором СШ № 7 м. Івано-Франківська [27, 34].

Після конференції події в профорганізаціях області розвивалися бурхливо. Відбувалася інтенсивна переорієнтація їх діяльності на вирішення саме профспілкових завдань. Але ці завдання можна було реалізувати лише при зміні політичних і соціально-економічних умов у самій державі. Тому в суспільстві у той час панівною стала ідея проголошення незалежності України. Вона особливо популярною була в Галичині, в краї, де ще жили спогади про масові репресії проти місцевого населення у 40 – 50-их роках і про героїчну його боротьбу проти ненависного соціалістичного ладу. Не випадково на виборах до органів місцевого самоврядування 1990 року тут повсюдно перемогли національно-патріотичні та демократичні сили.

Нові люди прийшли й до керівництва освітянською галуззю. Її обласний штаб очолив Томенчук Богдан Михайлович, творча і неординарна особистість, великий патріот і досвідчений педагог, який за короткий час зумів зорганізувати освітянську громаду краю на здійснення суттєвих змін у змісті і формах навчально-виховної роботи. Були розроблені і впроваджені в практику роботи нові регіональні навчальні програми з гуманітарних дисциплін, підготовлені і випущені нові посібники й книги, зорієнтовані на національні цінності та традиції українського народу, правдиве відтворення його героїчного минулого. Широке схвалення серед педагогів Прикарпаття та інших регіонів України отримала Концепція національного виховання школярів, яку підготувала творча група обласного інституту удосконалення учителів,

очолювана професором Скульським Р. П. Добрими методичними порадами для педагогів області стали науково-педагогічні журнали “Обрії”, “Вертикаль”, а також перша в Україні регіональна освітянська газета “Поліття”.

У той час в області були вжиті суттєві заходи щодо вдосконалення навчально-виховного процесу у навчальних закладах. Зокрема, за ініціативою обласного управління освіти облвиконком прийняв рішення про здійснення поділу класів на групи не лише при вивченні російської мови, як це практикувалося, а й усіх інших предметів інваріантної частини навчальних програм. Це дало змогу покращити індивідуальну роботу з учнями, особливо з обдарованими, запровадити диференційний підхід до їх навчання. Окрім того, в області було відкрито ряд закладів нового типу (ліцеїв, гімназій), а також шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів. Розпочався процес і технічного переобладнання навчальних закладів. Лише протягом 1990 – 1993 рр. було придбано та встановлено майже дві сотні комп’ютерних класів.

Важливим кроком у переорієнтації на нові цінності виховної роботи було прийняття рішення про департизацію навчальних закладів і виведення з них піонерських, комсомольських та партійних організацій. І відрадно, що профлідери та широкий профспілковий загаль брала активну участь у всіх цих заходах. Особливо варто відзначити Бойчука В. Й., члена президії обкому профспілки, інспектора шкіл відділу освіти Івано-Франківського міськвиконкому, Синицю П. Г., голову Коломийської міськрайонної ради профспілки, Костишина Ф. Ф., голову профкому Прикарпатського університету імені В. Стефаника, Кіф’яка І. М., голову Богородчанської районної ради профспілки, Сав’юк Р. І., голову Косівської районної ради та багато інших.

Однак окремі досягнення на освітянській ниві краю не могли істотно пом’якшити ту складну і напружену ситуацію, що була в суспільстві. З одного боку, широкі верстви населення краю вимагали докорінних змін у всіх сферах суспільства, з іншого, – правляча верхівка не могла і не хотіла забезпечити цих вимог. Більше того, вона не бажала добровільно віддавати владу і змиритися з виходом республік зі складу СРСР. І як результат її дій – створення т. з. ГКЧП (Государственного Комитета Чрезвычайных Полномочий), що було фактично державним переворотом. Керівництво обласної профспілкової організації негайно відреагувало на ці події. Уже 20 серпня 1991 року відбулося розширене засідання президії обкому профспілки за участю керівників районних та міських профорганів, на якому було прийнято рішення про засудження дій ГКЧП і про участь освітянської профспілки області у загальнообласному політичному страйку проти злочинних дій гекачепістів. На щастя, проблема вирішилася мирним шляхом: 24 серпня переважною більшістю голосів республіканський парламент проголосив доленосне для нашого народу рішення – Акт про незалежність України. Його схвально й з оптимізмом сприйняли профспілкові активісти області. Почалася нова ера, про яку так образно сказала на черговому пленумі Тисменицького райкому профспілки його голова Мединська Ф. Г.: “На велике щастя моїх ровесників настав час, коли можна очистити душу, коли треба бути самим собою, коли треба пожертвувати на вітар майбутнього України свій спокій, свої знання, свій досвід і, нарешті, життя, яке залишилось. Профспілковий лідер має йти поруч з учителем, утверджувати нашу державність, культуру, мову і Вчителя як основу основ

майбутнього”. І профактивісти не зрадили цим принципам. Вони одноставно проголосували в підтримку незалежності України на референдумі 1 грудня 1991 р. Але процес розвалу старого суспільства і побудови нового проходив дуже болісно.

Влітку і восени 1991 року ситуація в Україні погіршилась особливо відчутно. Уряду республіки не вдалося стабілізувати економіку, почався товарний “голод”, шаленими темпами зростали ціни, реальною стала небачена досі гіперінфляція. Ці процеси особливо гостро відчули на собі працівники бюджетної сфери. Вони попали практично під подвійний пресинг: низька заробітна плата, з одного боку, і різке зростання цін на товари і послуги у зв’язку з підвищенням їх собівартості, зумовленим, серед інших причин, і систематичним зростанням зарплати працівників виробничих сфер, з другого. У цій ситуації, щоб запобігти соціальному вибуху, який назрівав, уряд прийняв цілком закономірне рішення про підвищення мінімальної заробітної плати в 2,31 рази і перерахунок зарплати всім іншим категоріям, щоб зберегти коефіцієнт співвідношень між оплатою праці різних груп працівників. Рішення в цілому було правильним. Але, як це часто буває, механізм його втілення виявився досить таки своєрідним. По-перше, воно було глибоко законспірованим. Переважна більшість людей дізналася про нього не з офіційних джерел, а з різного роду чуток. Навіть в ЦК профспілки про нього стало відомо аж через два місяці після прийняття урядом відповідних документів. По-друге, оцей таємний перерахунок почався з органів державного управління, що породило нездорову атмосферу в суспільстві. І, по-третє, працівникам бюджетної сфери пропонувалося підвищення зарплати майже вдвічі менше, ніж у інших галузях. Зрозуміло, що освітяни області, як і всієї країни, не могли з цим погодитися. Почалися масові невдоволення. На адресу органів державної влади різних рівнів було відправлено тисячі звернень з вимогами щодо вирішення цілого комплексу освітянських проблем. Однак вони не були виконані. Президія ЦК профспілки, відчуваючи настрої працівників галузі, правда ж не без тиску знизу, вирішила організувати освітян на більш активні форми боротьби за свої права. Цю позицію підтримав і пленум ЦК профспілки. Він вирішив скликати 20 листопада 1991 року республіканську профспілкову конференцію, на якій поставити перед урядом конкретні вимоги, і якщо вони не будуть виконані, то оголосити загальноукраїнський освітянський страйк.

15 листопада 1991 року відбулася XVII чергова обласна профспілкова конференція, яка повністю підтримала це рішення, а також прийняла пакет вимог до органів державної влади різних рівнів.

Уряд під тиском освітянської громади пішов на поступки: бюджетникам також було здійснено перерахунок зарплати у 2,31 рази. Окрім того, у державний бюджет було закладено видатки на освіту в розмірі 10,1 відсотка від національного доходу, заплановано державне асигнування вузівської науки на рівні 10 відсотків від загального обсягу бюджетних асигнувань вищої школи, встановлено нарахування коштів на соціальні потреби студентів в розмірі 15 відсотків від стипендіального фонду, збільшено розмір стипендій студентам до рівня мінімальної заробітної плати. Але проблема цим не вичерпалася. Боротьба галузевої профспілки за гідний рівень оплати праці освітян стала

домінуючим аспектом її діяльності впродовж 90-их років ХХ століття і початку ХХІ-го.

Поштовхом для її розгортання була чергова спроба уряду обмежити права освітян. Увівши з 1 січня 1993 року оплату їх праці за Єдиною тарифною сіткою, він фактично призупинив дію ст. 52 Закону України “Про освіту”, в якій було передбачено встановлення посадових окладів (ставок заробітної плати) педагогічних працівників на рівні середньої заробітної плати в промисловості. А це негайно вплинуло на соціальний стан педагогів і науковців. Уже в листопаді 1993 року співвідношення їх оплати праці становило лише 49 відсотків від середньої оплати праці у виробничій сфері. І хоч під тиском галузевої профспілки Кабінет Міністрів України змушений був прийняти ряд постанов, якими передбачив суттєве збільшення заробітної плати працівникам бюджетної сфери і проведення регулярного її коригування у зв’язку з інфляцією, ситуація докорінно не змінилася: купівельна спроможність учительської платні знизилася у порівнянні з 1990 роком майже у 4 рази. Тому Центральний комітет профспілки спільно з регіональними профоб’єднаннями розгорнув широку боротьбу за права освітян. Протягом 1992 – 1995 років було проведено чотири загальноукраїнські мітинги протесту, два пікетування Кабінету Міністрів і Верховної Ради України. Тричі держава опинялася на грані всеукраїнських освітянських страйків. Окрім того, на вимогу галузевої профспілки відбулося декілька зустрічей освітян з Президентами України Л. Кравчуком та Л. Кучмою. Було також зніційовано проведення парламантських слухань у Верховній Раді “Про стан освіти в Україні”. Активно працювали її представники з Кабінетом Міністрів України, Міністерствами праці та соціальної політики, комісіями Верховної Ради України з питань освіти і науки, соціальної політики і праці.

Безпосередню участь у цій роботі брали і профактивісти Івано-Франківщини. Вони направили сотні звернень до органів державної влади різних рівнів, народних депутатів, провели десятки зустрічей і переговорів з керівниками владних структур. У 1991 та 1994 роках майже в усіх профспілкових організаціях були проведені збори єдиним порядком денним: “Про соціально-економічний стан галузі та завдання профорганів щодо покращення ситуації”. На зборах їх учасники приймали звернення й вимоги як до місцевих, так і центральних органів державної влади. Активними були освітянські спілчани краю й під час проведення всеукраїнських акцій протесту. Безумовно, що досягти певних позитивних результатів у розвитку освіти можна було лише за наявності відповідних законодавчих та нормативно-правових актів. Глибоко усвідомлюючи це, профспілкові працівники та профактивісти брали найактивнішу участь у підготовці та прийнятті пакету законів України про освіту.

14 квітня 1995 року відбулася ХVІІІ обласна звітно-виборна конференція, в роботі якої взяло участь 106 делегатів, що представляли 54 тис. 179 членів профспілки, об’єднаних у 895 профорганізаціях. Серед запрошених на конференцію були Скрипничук В. М., заступник голови обласної ради, начальник департаменту з гуманітарних питань, Басюк І. Є., голова Ради профспілок області, Данилюк П. П., довірений лікар ЦК профспілки. Виступаючи із звітною доповіддю, голова обкому профспілки Габорак М. М.

наголосив на тому, що за період після попередньої конференції в суспільстві відбулися справді епохальні зміни: здійснилася віковична мрія народу щодо побудови незалежної Української держави. Однак труднощі перехідного періоду виявилися набагато складнішими, ніж передбачалося. Помножені на зовнішні й внутрішні фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру, вони спричинили важку економічну й соціальну кризу, що охопила усі сфери життя українського суспільства, призвела до різкого падіння виробництва, гіперінфляції, розгулу злочинності, катастрофічного погіршення життєвого рівня людей і посилення в результаті цього соціальної напруги. Особливо гостро відчували удари кризи галузі бюджетної сфери, у тому числі й освіта. Будучи тривалий період найбільш стабільною в суспільстві, вона почала давати збої. Причому руйнівні процеси дедалі поглиблювалися. Почалися масові затримки з виплатою заробітної плати та й рівень її був надзвичайно мізерним. Так, 1995 року середня заробітна плата працівників освіти області була у вартісному обчисленні майже в три рази нижчою ніж 1990 року. І це при значному зростанні споживчих цін. Заборгованість з виплати заробітної плати станом на 1 квітня 1995 року досягла майже 70 млрд. карбованців. Окрім того, у багатьох навчальних закладах погано вирішувалися питання покращення умов праці та навчання, дотримання техніки безпеки, забезпечення педагогічних працівників сільської місцевості безоплатним користуванням житлом з опаленням і освітленням.

У такій ситуації, – йшлося у виступі, – значно зросла роль профспілкових органів різних рівнів: вони стали набагато активнішими у вирішенні багатьох важливих для людей праці питань. Це, зокрема, відзначив у своєму інтерв'ю “Профспілковій газеті” й тодішній голова комісії Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці Юрій Буздуган: “...профспілки останнім часом активізували свою діяльність, помітнішою стала їх роль у вирішенні соціально-економічних проблем суспільства. Саме це позначилось на тому, що урядові перш ніж приймати будь-яке рішення соціального характеру, доводиться зважати на думку профспілок”. Особливо активною була профспілка працівників освіти і науки України. Вона тривалий час вела виснажливу боротьбу за полегшення життя і праці освітян. При цьому використовувала якісно нові, не знані до тих пір в Україні форми роботи: мітинги, пікетування, демонстрації протесту, висунення вимог та ведення переговорів. Тричі наша держава була на грані всеукраїнських освітянських страйків, які готувала галузева профспілка. Як ніяке інше профспілкове об'єднання, вона намагалася конструктивно співпрацювати з урядовими, парламентськими структурами та апаратом Президента України. На вимогу освітянської профспілки у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання “Про стан освіти в Україні”. Освітянський профспілковий актив узяв активну участь у розробці проекту нової редакції закону України “Про освіту”, домігся внесення до нього ряду соціальних гарантій для працівників галузі та студентів. Ним була проведена також велика робота щодо організації в галузі колдоговірного процесу, впорядкування нормативних актів, що стосувалися атестації педагогічних працівників, оплати та охорони їх праці, правового захисту членів профспілки.

Конференція позитивно оцінила діяльність обкому профспілки та його керівництва. У прийнятому рішенні відзначалися принциповість, настирливість та рішучість обласного профспілкового штабу у досягненні поставлених завдань, насамперед соціального характеру. Але життя вимагало подальших дій і тому профактивісти з новою силою узялися за виконання прийнятих на конференції рішень.

Активно і наполегливо у вирішенні соціальних питань освітян працювали у той період Богородчанська, Верховинська, Косівська, Рожнятівська, Снятинська, Тлумацька районні ради профспілки, Долинський, Надвірнянський та Тисменицький райком профспілки, профком Прикарпатського університету імені Василя Стефаника [30, 12 – 32].

І такі дії як профспілки в цілому, так і її організаційних ланок дали свої результати: уже в 1995 – 1996 роках рівень оплати праці освітян значно поліпшився. Однак це тривало недовго. Уже в другій половині 90-их років ситуація з рівнями оплати праці освітян почала знову погіршуватися. Практично впродовж чотирьох років була заблокована стаття 57 прийнятого 23 березня 1996 року Закону України “Про освіту”. Нею передбачалося надання низки державних соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам. Ці гарантії стосувалися як створення належних умов їх праці, підвищення кваліфікації, забезпечення правового і професійного захисту, так і заробітної плати та надання педагогам сільської місцевості і селищ міського типу права безплатного користування житлом з опаленням і освітленням. Законодавчо вони почали діяти з 1 січня 1997 року, але фактично час їх введення в дію був відкладений урядом на невизначений період. Тому галузевій профспілці довелося використати весь можливий арсенал заходів у боротьбі за реалізацію цих гарантій: від ведення переговорів з владними структурами і налагодження з ними конструктивної співпраці у розв’язанні певних проблем до організацій масових акцій протесту. Зокрема, впродовж 1997 – 2003 рр. відбулося 8 пікетувань Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, 4 всеукраїнські мітинги протесту в м. Києві. Аналогічні заходи було проведено майже в усіх обласних та багатьох районних центрах. Галузева профспілка була ініціатором проведення двох парламентських слухань про ситуацію в освіті. Окрім того, за цей період ЦК профспілки тричі вступав у колективний трудовий спір з Міністерством освіти і науки України з приводу порушення законодавства в оплаті праці.

Івано-Франківська обласна профспілкова організація була у цій роботі однією із найбільш активних. За ініціативи обкому профспілки, районних та міських профорганів відбулося багато зустрічей профактиву з керівництвом облдержадміністрації, депутатами Верховної Ради України, обласної, районної і міських рад, під час яких обговорювалися важливі для освітян проблеми.

Ситуація в освіті була предметом оговорення на засіданнях колегії облдержадміністрації, сесіях обласної ради. В містах Івано-Франківську, Калуші, Коломиї, Калуському, Косівському, Надвірнянському, Рожнятівському районах були організовані і проведені мітинги протесту освітян та пікетування ними приміщень районних і міських рад та держадміністрацій. Представники області брали активну участь у всіх акціях протесту, що організовувалися ЦК галузевої профспілки. Такі дії давали свої результати. Так, після дворазового

пикетування Кабінету Міністрів та Верховної Ради України наприкінці 2001 року вдалося додатково залучити до освітянського бюджету 466,2 млн. гривень, а в результаті аналогічних дій у 2002 році – понад 880 млн. гривень. Саме завдяки активності наших спілчан, цілеспрямованій діяльності головного штабу освітянської профспілки – її Центрального комітету, вдалося забезпечити збереження посадових співвідношень у заробітній платі працівників галузі під час інфляційних процесів першої половини 90-их років, а також систематичне підвищення їх ставок і посадових окладів у 2001 – 2005 роках. Так, за ці роки урядом 10 разів переглядався рівень оплати праці освітян, що забезпечило її ріст більше, ніж у п'ять разів. Якщо, наприклад, у 2000 році він складав у середньому 145 – 150 гривень, то у 2005 – 650 – 700 гривень. Починаючи з 2001 року почалося поетапне введення в дію положень статі 57 Закону України “Про освіту” та інших законодавчих актів, що стосувалися соціальних питань працівників галузі. А це дозволило розв'язати ряд проблем, пов'язаних насамперед з реалізацією права вчителів сільської місцевості на безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням, з отриманням педагогами допомоги на оздоровлення, з впорядкуванням доплат за додаткові види педагогічної діяльності (класне керівництво, перевірка зошитів, завідування навчальними кабінетами, майстернями, пришкольними ділянками та інш.), з тижневим навантаженням вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів. Активні дії галузевої профспілки змусили владні структури прийняти законодавчий акт про визнання державним боргом невиконання за ст. 57 Закону України “Про освіту” за 1997 – 2002 роки і розробити механізм їх повернення. У досягненні цих результатів є певний вклад і спілчан Івано-Франківщини. Про нього свідчить, зокрема, й Хроніка основних дій обкому профспілки щодо соціально-економічного захисту працівників галузі у 2000 – 2005 роках (див. Додаток № 1).

Другою важливою проблемою, над якою довелося працювати обласній профспілковій організації впродовж 90-их років XIX – початку XXI ст., було забезпечення своєчасної виплати заробітної плати працівникам навчальних закладів. Негативні тенденції у цьому напрямку проявилися уже в 1992 році в Косівському, Коломийському і Рожнятівському районах. Затримки з виплатою заробітної плати тут були спочатку незначними: від кількох днів до одного-двох тижнів. Однак з кожним місяцем їх тривалість і географія значно розширювалися. Так, у 1994 – 1995 роках вони охопили майже всі райони і міста області. Причому заборгованість зростала уже до кількох місяців. Але найбільш критичними стали для освітян 1997 – 2000 роки, коли впродовж року працівники навчальних закладів багатьох районів і міст отримували “живими” грішми протягом року лише по 4 – 5 місячних зарплат. Так, наприклад, вчителі міста Калуша протягом шести місяців у 1998 році отримували заробітну плату в розмірі лише 30 гривень.

Для задоволення найнеобхідніших потреб працівників бюджетної сфери у зв'язку із невиконанням заробітної плати в області було відкрито торговий дім “Галичина” з філіалами в районах та містах, який повинен був частково компенсувати заборгованість товарами широкого вжитку і продуктами харчування. На перших порах такий захід схоже дав певні позитивні результати. Але це тривало недовго. Освітянам незабаром після відкриття

спеціальних магазинів почали пропонувати вузький асортимент товарів. Це були переважно алкогольні напої, застарілі предмети домашнього побуту, продукти харчування сумнівної якості, а також окремі будівельні матеріали, які працівники галузі не могли використати з користю для себе і тому продавали їх за значно заниженими цінами.

Складну ситуацію того періоду у навчальних закладах можна яскраво проілюструвати на прикладі Рожнятівського району, змальовану в районній газеті “Новини Підгір’я” за 28 жовтня 1998 року: “Галузь освіти в районі, як і в цілому в державі, перебуває в глибокій економічній кризі, яка триває, все більше поглиблюючись, вже декілька років.

Найболючіша проблема – затримка заробітної плати освітян. Станом на 10 жовтня ц.р. заборгованість по зарплаті освітян району становить майже 1,5 млн. грн. Не завершено виплату зарплати працівникам установ освіти за 1996 рік в сумі 17 тис. грн., за 1997 рік – 341 тис. грн. В поточному році заборгованість по зарплаті сягнула суми 1139 тис. грн. З початку 1998 року освітянам виплачено всього три місячні зарплати. Таким чином, органи влади і надалі грубо порушують Конституцію України, Кодекс законів про працю України, Закони “Про оплату праці” і “Про освіту”, а також Указ Президента України від 2 червня 1998 року щодо погашення заборгованості зарплати до 31 серпня 1998 року.

Починаючи з 1996 року в більшості трудових колективів припинено фінансування витрат на комунальні послуги, чим порушуються Закон України “Про освіту”, Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1996 року “Про встановлення норм користування житлово-комунальними послугами громадянами, які мають пільги щодо їх оплати”.

Через обмежене фінансування не виконується ст. 57 Закону України “Про освіту” стосовно виплат надбавок за вислугу років, щорічної винагороди в розмірі до одного посадового окладу, допомоги на оздоровлення, не вирішується питання про збільшення доплат за класне керівництво, завідування кабінетами, майстернями, шкільними бібліотеками, перевірку зошитів.

Останнім часом суттєво погіршився асортимент товарів в торговому домі “Галичина”. Відсутні тут високоліквідні товари – телевізори, холодильники, пральні машини та інша електропобутова техніка, а також будівельні матеріали, меблі, продукти харчування основної споживчої групи (цукор, олія, макаронні вироби і т. д.). На одяг і взуття, представлені для реалізації, надто завищена ціна.

Згідно з Положенням про атестацію педагогічних працівників передбачено проходження ними курсової перепідготовки в обласному інституті післядипломної освіти один раз на п’ять років. Проте вже декілька років кошти для оплати відряджень на курси підвищення кваліфікації зовсім не виділяються. Якщо врахувати, що не виплачується зарплата, то зрозуміло, що ця ситуація робить неможливим вчасне і якісне проходження педпрацівниками курсової підготовки і, відповідно, зростання їх фахового рівня.

Не витримує ніякої критики матеріальне забезпечення шкіл, дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів. Фінансування майже у всіх установах освіти на ці потреби практично зведено до нуля. Давно школи не поповнюються навчальною та художньою літературою, технічними засобами

навчання, навчально-наочними посібниками, хімічними реактивами і т.д. Невблаганно зношуються наявні в школі меблі та інше обладнання.

Хоч в цілому до 1998 – 99 навчального року школи району підготовлені непогано, але все це зроблено виключно на ентузіазмі педагогічних колективів. Більшість сільських рад району не виділила на літній ремонт установ освіти жодної копійки, тому вчителям нічого не залишалося, як по-жебрацьки збирати пожертвування з батьків, громадськості, щоб виконати хоч мінімум ремонтних робіт. Вже пройшло більш як півтора місяця від початку навчального року, а в школах і досі нема класних журналів.

... Вже сьогодні суспільство пожинає плоди недбалого ставлення до освіти – зріс рівень дитячої безпритульності, підліткової злочинності, звичними стали прояви жорстокості, бездуховності молоді. Голодному, знедоленому, приниженому вчителю важко виховувати у молоді повагу до Конституції, до Закону, якщо грубо порушуються конституційні права тими, хто своїми повноваженнями повинен їх забезпечувати”.

Аналогічною була картина практично в усіх інших районах і містах області. Загострювали ситуацію й непродумані дії влади, яка під виглядом “оптимізації мережі навчальних закладів та її приведення до можливостей бюджету” вживала всіляких заходів щодо зменшення освітніх послуг населенню. Так, в області на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1996 року, № 1033 лише впродовж вересня – жовтня того року було закрито 148 класів, 331 групу продовженого дня, 1 вечірню школу, 4 пришкольніх інтернати, призупинено поділ класів на підгрупи при вивченні предметів гуманітарно-природничого циклу, значно зменшено гурткову й позакласну роботу. Ці заходи призвели до скорочення майже 1200 педагогічних ставок [30, 13]. Однак, вони не дали, як стверджувалося у доповідній записці обласного управління освіти і науки на ім'я голови облдержадміністрації С. Волковецького від 27 листопада, бажаного результату. Заборгованість з виплати заробітної плати в цілому по області становила 21 млн. 532 тис. гривень, або 3,8 місячних фондів, а в окремих районах (Галицькому, Коломийському, Косівському, Надвірнянському, Тлумацькому) вона сягала 5 – 6 місячних фондів.

Зрозуміло, що такий стан справ не задовільнив ні освітян, ні їх представницькі органи – комітети і ради профспілки. Останні активно відстоювали права своїх спілчан. На початках їх робота зводилася до організації зустрічей і переговорів профактиву з керівниками районних, міських та обласних органів державної влади. Коли це не давало позитивних результатів, організовувалися мітинги і пікетування. Перші такі заходи відбулися в містах Косові, Коломиї та в Рожнятівському районі. Пізніше районні та міські профорганізації почали масово застосовувати тактику вступу в колективні трудові спори з районними та міськими відділами освіти. Старт таким діям дала Рожнятівська районна рада профспілки, яка пройшовши в рамках спору всі примирні процедури, оголосила 17 травня 1995 року безстроковий загальнорайонний страйк. Він тривав два тижні, паралізував у навчальних закладах екзамени, але закінчився майже безрезультатно. Аналогічні події відбувалися й в інших районах та містах. За офіційною статистикою, впродовж 1997 – 1999 років у системі освіти області відбулося

163 освітянські страйки [31, 14]. Насправді їх було значно більше. Особливо довготривалими і частими вони були в містах Калуші та Яремчі, Рожнятівському, Косівському, Калуському та Верховинському районах [31, 14]. Так, в м. Калуші через страйк вчителів навчальний рік у 1998 р. розпочався лише 15 вересня. А всього протягом одного півріччя калушани страйкували 6 тижнів. Майже місяць не працювали, протестуючи проти невиплати заробітної плати, вчителі Верховинської ЗОШ I – III ст. Траплялися навіть випадки, коли страйкуючі вчителі відмовлялися приймати випускні екзамени (Великоключівська СШ Коломийського району).

4 жовтня 1996 року обком профспілки організував і провів загальнообласний мітинг протесту в місті Івано-Франківську, в якому взяло участь понад тисячу освітян з усіх районів і міст. У 1997 – 2000 рр. такі заходи проводилися щорічно. А в 1999 році в обласному центрі відбулася демонстрація протесту працівників галузі. Величезні мітинги протесту і пікетування органів державної влади відбулися в цей час у Галичі, Калуші, Коломиї, Косові, Надвірній, Яремчому та інших районних центрах. Калушани, наприклад, 1 вересня 1998 року, в День знань, замість традиційних святкових лінійок провели пікетування міської ради, що тривало під рясним дощем зранку до пізнього вечора. Варто зазначити, що всі протестні акції відбувалися за ініціативи і під безпосереднім керівництвом профспілкових органів. Саме вони взяли на себе найбільший тягар у розв'язанні наболілих освітянських проблем. Справжніми лідерами у цій роботі показали себе голови Верховинської, Калуської, Косівської, Рожнятівської, Снятинської районних рад профспілки (Бельмега П. І., Івашко О. І., Сав'юк Р. І., Дзудзило М. М., Слободян М. І.), Коломийської міськрайонної ради профспілки (Рудик М. М.), Надвірнянського і Тисменицького райкомів профспілки (Гладун Я. М., Мединська Ф. Г.).

Профспілковими органами на місцях вживалися й інші заходи щодо стабілізації ситуації в галузі. Так, ініціативна група педагогів м. Калуша 11 травня 1999 року виїхала у столицю України. Допоміг їм це здійснити народний депутат України Ігор Насалик, який забезпечив ініціаторів транспортом, перебуванням та харчуванням у Києві.

У складі групи були Колодій М. В., голова страйкового комітету, голова профкому ЗОШ I – III ступенів № 10, Олійник Т. К., голова профкому ЗОШ I – III ступенів № 2, Кучер Н. М., голова профкому ЗОШ I – III ступенів № 3, Гумінілович О. Ю., голова профкому ЗОШ I – III ступенів № 4, Тонюк Л. М., голова профкому ЗОШ I – III ступенів № 5, Москалюк О. В., голова профкому гімназії.

Учителі їхали до Києва із листами-вимогами до Міністерства освіти і Кабінету Міністрів України, які були обговорені і прийняті на зборах трудових педагогічних колективів м. Калуша в березні – квітні 1999 року і передбачали ряд пропозицій щодо вирішення освітянських проблем, насамперед соціального характеру.

У Києві члени делегації мали зустрічі з головою комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки Семиноженком В. П., віце-прем'єр-міністром України Смолієм В. А., народними депутатами України Удовенком Г. О., Кравчуком Л. М., Плющем І. С. На зустрічі з урядовцями прозвучала поезія вчителя початкових класів Калуської ЗОШ I – III ступенів № 2 Людмили

Волгіної “Хіба ти людина?”, у якій сконцентрувалися біди і болі українського вчителства.

Були запрошені калушани і на засідання Верховної Ради України. Головуючий оголосив про це у сесійній залі, звертаючи увагу депутатів на вимоги вчителів прискорити прийняття Закону України “Про загальну середню освіту”. І вже наступного дня він був прийнятий. Це була значна подія не тільки для освітян Калуша, а й всієї України. Поїздка делегації в Київ дозволила суттєво прискорити вирішення освітянських проблем у місті хіміків.

Паралельно з такими заходами обласний комітет профспілки, районні та міські профоргани, профкоми навчальних закладів вели напружену і цілеспрямовану роботу щодо вирішення освітянських проблем з представницькими і виконавчими органами державної влади різних рівнів. При цьому вони усвідомлювали, що результати такої роботи будуть більш вагомими лише тоді, коли у радах різних рівнів переважатимуть проосвітнянські сили. Тому профспілкові органи взяли активну участь у виборах 1994 – 2002 років до парламенту України та місцевих органів самоврядування. Вони делегували туди сотні працівників галузі. В окремих районах і містах освітяни склали понад третину депутатського корпусу. Це дозволило досягти у вирішенні освітянських проблем певних позитивних зрушень. Уже в 2000 – 2001 роках було повністю ліквідовано заборгованість із заробітної плати, розпочалася більш-менш її регулярна виплата, були запроваджені доплати за рахунок коштів місцевих бюджетів керівникам навчальних закладів, вчителям-переможцям конкурсів “Учитель року”, педагогам, учні яких стали призерами обласних та всеукраїнських олімпіад і конкурсів. Здійснювалися й інші виплати соціального характеру. Завдяки активним діям галузевої профспілки, насамперед з депутатами рад різних рівнів, вдалося протягом 2000 – 2003 років збільшити видатки на освіту області більш ніж утричі.

Проте це були лише перші паростки. Боротьба ж профспілки за покращення ситуації в освіті продовжувалася. Головну увагу тепер було зосереджено на бюджетному забезпеченні галузі як визначальному чиннику вирішення усіх освітянських проблем. На жаль, видатки на освіту й у державному, й у місцевих бюджетах продовжували формуватися за залишковим принципом. Щоб зламати цю негативну тенденцію, профоргани різних рівнів вдавалися до активних дій. Так, 15 жовтня 2002 року в Івано-Франківську на Вічевому майдані відбувся мітинг учителів загальноосвітніх шкіл та вихователів дошкільних закладів міста. Ця акція була організована за ініціативою обкому профспілки напередодні парламентських слухань з питань освіти. Виступаючи на мітингу голова Івано-Франківського міського профспілки А. Гривнак, вчителі Л. Волошенко, В. Ключук, Л. Коробчук, В. Бойчук та інші висловлювали незадоволення освітян діями владних структур, адже передбачені в бюджетах видатки на заробітну плату та утримання навчально-виховних закладів не відповідали не лише потребам, а й навіть вимогам чинного законодавства України. Наприклад, в обласному центрі середня зарплата вчителів дорівнювала 249 гривень, а вихователів дошкільних закладів – 209. Це значно нижче від прожиткового мінімуму і середньої заробітної плати у промисловості. Тому школи масово покидали кваліфіковані педагоги. Лише протягом одного місяця, з 19 серпня по 19 вересня, того року,

як вказувалося виступаючими, із закладів освіти міста звільнився 91 працівник. Освітняни мали претензії і до міської влади. У школах не були створені належні умови для проведення навчального процесу. У жодній із них на той час не розпочався опалювальний сезон, хоч погодні умови були вкрай несприятливими і учні змушені були навчатися у холодних приміщеннях.

Учасники мітингу-протесту прийняли звернення до Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України та міського голови. У ньому освітяни вимагали від владних структур ввести в дію у повному обсязі ст. 57 Закону України “Про освіту”, забезпечити у Державному бюджеті України видатки для погашення заборгованості з виплат надбавок за вислугу років, щорічної допомоги на оздоровлення за 1997 – 2002 роки, а також створити належні умови для проведення навчально-виховного процесу.

Освітняни Прикарпаття брали активну участь і у всеукраїнських акціях протесту. Так, наприклад, понад 50 представників трудових колективів краю долучилися до пікетування працівниками галузі Верховної Ради України, що відбулося 23 жовтня 2003 року. Основна вимога пікетувальників – збільшення у Державному бюджеті на 2004 рік видатків на освітянську галузь та виконання у повному обсязі ст. 57 Закону України “Про освіту”. Ось що сказав в інтерв’ю кореспондентові газети “Освіта України” про причини, котрі спонукали працівників навчальних закладів вийти на акцію протесту, голова Верховинської районної ради профспілки Петро Бельмега: “Сьогодні освітяни за рівнем оплати праці знаходяться на 18 місці серед двадцяти семи галузей народного господарства. Ситуація ускладнюється ще й тим, що з 1 грудня поточного року мінімальну заробітну плату буде збільшено до 237 гривень, а в розрахунках проекту бюджету на наступний рік не передбачені кошти ні для введення Єдиної тарифної сітки, ні для збереження посадових співвідношень між оплатою праці працівників з різним рівнем кваліфікації. При формуванні Державного та місцевих бюджетів не враховуються умови функціонування малокомплектних шкіл у гірських районах. Через брак коштів учителі сільських шкіл не отримують безоплатно комунальні послуги. У зв’язку з обмеженим фінансуванням не завершене будівництво Верховинської школи I-III ступенів, розпочате понад 12 років тому”. Його слова продовжив голова Коломийської міськрайонної ради профспілки Мирослав Рудик: “Якщо камінь не зрушити з місця, то вода не потече. Як Бог посилає на землю тепло, так і ми, вчителі, зіграємо молоде покоління, дітей, майбутнє держави. І таке погане ставлення до освітян, така низька оплата їх праці – неприпустимі”.

Представники обласної профспілкової організації були дієвими не лише на теренах свого краю. Їх голос постійно звучав на різного роду всеукраїнських заходах (нарадах, пленумах, з’їздах, засіданнях різноманітних комісій). Не випадково, завдяки своїй активній, цілеспрямованій і безкомпромісній позиції у відстоюванні прав та інтересів працівників галузі голова обкому профспілки Габорак М. М. був обраний членом Конгресу Федерації профспілок України, членом президії ЦК галузевої профспілки та головою секції освіти. Він був одним із тих, хто на початку 90-их років категорично виступав проти намагання проросійськи налаштованих сил втягнути українські профспілки у Всесоюзну Конфедерацію профспілок (ВКП), яка фактично представляла колишнє ВЦРПС.

У лютому 1997 року, виступаючи на черговому конгресі ФПУ, де обговорювалося питання про дотримання в Україні конституційних прав і гарантій громадян, він гостро критикував тодішню владу, яка допускала грубі порушення чинного трудового законодавства, насамперед щодо оплати праці, а також керівництво Федерації профспілок, яке часто займало у відстоюванні інтересів громадян України пасивну, споглядальну, навіть угодівську по відношенню до уряду позицію.

Постійно і наполегливо добивався на всеукраїнському рівні вирішення освітянських проблем довголітній член ЦК галузевої профспілки від Івано-Франківської обласної профорганізації Костишин Федір Федорович.

Про авторитет нашого профоб'єднання свідчить і той факт, що рішенням президії ЦК профспілки право виступити на IV з'їзді ФПУ від освітян України було надано представникові нашої області, голові профкому Тлумацької загальноосвітньої школи-інтернату Барчук Світлані Василівні. Виступаючи, вона гостро критикувала керівництво Федерації профспілок України за бездіяльність у розв'язанні багатьох соціальних проблем, у відсутності в його діях конкретних заходів щодо консолідації профспілкового руху. Вона проаналізувала ситуацію в освіті й від імені учасників пікетування Верховної Ради та Кабінету Міністрів, що відбулися напередодні, вручила присутньому на з'їзді Прем'єр-Міністру України Кінаху А. К. та президії з'їзду Заяву про стан освіти в Україні, яка була прийнята як офіційний документ профспілкового форуму. У Заяві відзначалося, що “останніми роками спостерігається стрімке наростання кризових явищ в освіті, спричинених насамперед незадовільним рівнем фінансування галузі. Бюджет освіти формується за залишковим принципом, без врахування законодавчо визначених норм щодо обсягів фінансування, забезпечення працівникам відповідного рівня заробітної плати, створення належних умов праці та побуту.

Видатки на освіту становлять лише близько 4 відсотків від внутрішнього валового продукту, у той час, як стаття 61 Закону України “Про освіту” вимагає на ці потреби не менше 10 відсотків.

Заходи, вжиті Урядом впродовж 2001 – 2002 років для реалізації окремих положень статті 57 Закону України “Про освіту”, суттєво не вплинули на матеріальний добробут освітян. Середні ставки і посадові оклади педагогічних та науково-педагогічних працівників у 2,5 рази нижчі від законодавчо визначених. У жодній категорії педагогічних працівників галузі посадові оклади не сягають прожиткового мінімуму.

Українська деформовані співвідношення у рівнях оплати різних категорій працівників освіти. Сьогодні заробітна плата вчителя – молодого спеціаліста з вищою освітою, нижча, ніж в окремих працівників з числа обслуговуючого персоналу, що виконують просту, некваліфіковану роботу.

Ряд виплат, які здійснюються педагогам за виконання додаткових видів роботи і без яких унеможлиблюється навчальний процес, обчислюються, виходячи із мінімальної заробітної плати, і складає 2 грн. 49 коп. на місяць.

Не забезпечено виконання державних гарантій щодо житлово-побутового обслуговування педагогічних працівників сільської місцевості. Лише 10 відсотків із 260 тисяч сільських педагогів, яким гарантовано безоплатне житло з опаленням, освітленням, реалізують це право.

У зв'язку з постійним збільшенням кількості навчальних закладів, що вимагають капітального ремонту або перебувають в аварійному стані, відключенням електроенергії та теплопостачання, стає неможливою нормальна організація навчання і виховання, зростає реальна небезпека для життя і здоров'я учнів, студентів, працівників.

Уряд України постійно намагається призупинити чинність ряду положень законів в галузі освіти, що стосуються умов оплати та норм праці, побутового обслуговування працівників. Така спроба здійснена і в законопроекті про Державний бюджет України на 2003 рік.

Низька заробітна плата, неможливість користування системою охорони здоров'я, відсутність житла, інформаційна і культурно-методична ізоляція, життєва необхідність займатися іншими видами роботи, в тому числі комерційною діяльністю, спричиняють значну плінність педагогічних кадрів. Сьогодні близько 8,4 тисячі вчительських посад залишаються вакантними”.

Зазначені негаразди, говорилося в Заяві, негативно впливають на якість освіти, викликають соціальну напруженість, змушують працівників освіти вдаватися до проведення акцій протесту, в тому числі до організації страйків.

Тому, виражаючи інтереси майже двомільйонного загону членів профспілки працівників освіти і науки України, учасники пікетувань зажадали від Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України:

- забезпечити виконання державних соціальних гарантій в галузі освіти щодо фінансування, норм, умов та оплати праці, вирішення житлово-побутових проблем працівників, передбачивши відповідні кошти в Державному бюджеті на 2003 рік;

- не допустити ліквідації чи обмеження гарантованих законодавством України прав працівників освіти.

Вони звернулися до делегатів IV з'їзду Федерації профспілок України підтримати рішучі дії працівників освіти щодо захисту їх трудових, соціально-економічних прав, встановлених законами України. За дорученням учасників пікетувань Заяву підписав голова секції освіти ЦК профспілки, керівник Івано-Франківської обласної профспілкової організації Габорак М. М.

На жаль, проблеми, особливо в районах і містах, вирішувалися надто складно. Яскравим прикладом цього може свідчити ситуація, що склалася у Долинському районі, де продовжувалися затримки з виплатою заробітної плати, практично були відмінені щорічні грошові винагороди педагогічним працівникам за сумлінну працю та зразкове виконання службових обов'язків, відповідно до ст. 57 Закону України “Про освіту”, не була проведена атестація робочих місць за умовами праці, внаслідок чого не здійснювалися передбачені чинним законодавством доплати працівникам за роботу в шкідливих умовах. Неодноразові звернення вчителів та профактивістів району з цього приводу до органів державної влади не дали позитивних результатів. Тому на пленумі райкому профспілки 4 березня 2004 року було прийнято рішення про вступ районної профспілкової організації у колективний трудовий спір з відділом освіти. І лише тоді ці проблеми почали поволі розв'язуватися.

І таких прикладів можна навести багато.

З метою покращення ситуації в освіті, насамперед у її соціальній сфері, використовувалися й інші форми роботи. Так, 2 липня 2003 року з ініціативи

профактиву області відбулося спільне засідання президій Івано-Франківського та Львівського обкомів профспілки, на якому було обговорено стан соціально-економічного захисту членів профспілки. За його підсумками прийнято рішення визнати державну політику в галузі оплати праці освітян, їх пенсійного забезпечення дискримінаційною, оскільки вона не дає їм змоги гідно прожити. На засіданні було також прийнято з цього приводу звернення до вищих органів державної влади, доручено керівникам обласних профорганізацій добитися через депутатів Верховної Ради України прийняття законопроекту про визнання державним боргом виплат педагогічним працівникам за період з 1997 по 2002 роки згідно зі ст. 57 Закону України “Про освіту”, а також домагатися від Уряду введення в дію з 1 січня 2004 року Постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 року, № 1298, про запровадження Єдиної тарифної сітки та встановлення окладу за першим тарифним розрядом на рівні мінімальної заробітної плати. Учасники засідання зажадали від ЦК профспілки більш рішучої та принципової позиції у відстоюванні соціально-економічних прав освітян під час вирішення колективного трудового спору між галузевою профспілкою та Урядом України.

Активність профорганів обласної профспілкової організації, як і галузевої профспілки в цілому, часто зумовлювала негативну реакцію представників органів державної влади різних рівнів, Міністерства освіти і науки України, окремих керівників органів управління освітою. Вони хотіли, щоб профспілкові організації та їх лідери залишалися й надалі такими послухними, як це було при радянській владі, а основний зміст їх діяльності зводився лише до проведення культурно-масових та спортивно-оздоровчих заходів.

На жаль, не мали керівники та профактивісти освітянської профспілки області підтримки колег з інших галузевих профспілок та Ради профспілок області, які часто вважали, що освітяни “перетягують ковдру” на себе. Так, наприклад, на першому в регіоні мітингу протесту працівників освіти, що відбувся 4 жовтня 1996 року, не було жодного представника ні від керівництва Ради профспілок області, ні від інших галузевих профоб’єднань. Вони надали перевагу безпредметній зустрічі з головою облдержадміністрації С. В. Волковецьким, яка спеціально була запланована на той самий час, що і мітинг протесту. Таку ж “солідарність” відчували освітянські профактивісти області й під час інших акцій протесту та в ході переговорів з представниками влади.

Тому обласному комітету профспілки, районним та міським профорганам, профкомам навчальних закладів доводилося через засоби масової інформації, шляхом публічних виступів та під час зустрічей з батьківською громадськістю роз’яснювати, що активна позиція освітянської профспілки, проведення нею регіональних та загальноукраїнських масових протестних акцій, використання страйків як крайнього засобу вираження невдоволення ситуацією були зумовлені єдиними прагненнями – зберегти від руйнування освіти як цілісну галузь, забезпечити її високий рівень та гідну оплату праці освітян.

На жаль, ця проблема залишалася актуальною й надалі. Особливо гострою вона стала на початку 2003 року, коли в Україні була запроваджена мінімальна заробітна плата в розмірі 185 грн. У той же час заробітна плата працівників бюджетної сфери залишалася без змін. А це призвело до

фактичного нівелювання різниці між оплатою праці малокваліфікованих працівників і фахівців з вищою освітою.

У цій ситуації ЦК профспілки змушений був знову вступити у колективний трудовий спір з Міністерством освіти і науки України. Примирні процедури, що проводилися в рамках цього спору, не дали бажаних результатів. З боку уряду були відсутні будь-які ефективні дії, спрямовані на стабілізацію соціально-економічного становища працівників бюджетної сфери. У цих умовах виникла нагальна необхідність об'єднання зусиль галузевих профспілок у вирішенні соціальних питань. Тому 24 березня 2003 року відбулося спільне засідання президій Центральних комітетів профспілок освіти і науки, охорони здоров'я та культури, на якому визнано дії органів законодавчої та виконавчої влади щодо поліпшення соціально-економічного стану працівників бюджетної сфери незадовільною, а також прийнято рішення провести Всеукраїнську акцію протесту працівників гуманітарної сфери. Органи державної влади зреагували на таке рішення. Уже 7 квітня відбулося спільне засідання трьох профільних комітетів парламенту. В ньому взяли участь, окрім представників відповідних профспілок, міністри галузевих міністерств, а також відповідальні працівники Кабінету Міністрів та Верховної Ради України. На цьому засіданні було поставлено вимогу перед Урядом про негайне підвищення бюджетникам заробітної плати. Урядова сторона вимушена була вжити відповідних заходів. Тому було прийнято постанову Кабінету Міністрів України, якою з 1 травня було підвищено ставки і посадові оклади працівникам освіти, науки, культури та охорони здоров'я на 17,9 відсотка, а з 1 липня – ще на 12,1 відсотка.

Але це не означало, що проблеми престижу педагогічної праці та розвитку освіти в Україні були вже розв'язані. Навпаки, їх кількість не зменшувалася. Однак вирішення цих проблем було можливе лише за умови достатнього фінансування галузі. Тому галузева профспілка розпочала нелегку боротьбу за бюджет наступного, 2004 року.

Ще у вересні місяці за ініціативою ЦК профспілки відбулося розширене засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки. В його роботі, окрім членів комітету, взяли участь заступники міністрів освіти і науки, фінансів, праці і соціальної політики, відповідальні працівники міністерств і відомств України, члени бюджетного комітету, а також працівники ЦК профспілки та голови обласних комітетів. На засіданні було розглянуто й обговорено поданий Кабінетом Міністрів України проект Закону “Про Державний бюджет України на 2004 рік”. В обговоренні виступили всі члени профільного комітету, члени бюджетного комітету, заступники міністрів, голова ЦК профспілки Сачков Л. С. та голови ряду обкомів галузевої профспілки. Майже всі виступаючі відзначили, що законопроект не спрямований на вирішення в повній мірі проблем освіти і науки. Зокрема, передбачається призупинення у наступному році 19 положень соціального характеру законодавчих актів про освіту, в т. ч. ст. 57 Закону України “Про освіту” в частині встановлення розмірів ставок і посадових окладів педагогічних і науково-педагогічних працівників та надання педагогам сільської місцевості державних гарантій щодо безоплатного користування житлом з опаленням і освітленням. Окрім того, передбачалося запровадити для

установ та закладів освіти і науки податок на додану вартість, податки на прибуток і землю. А це суттєво зменшило би їх реальні фінансові ресурси.

Профспілкові працівники звернули увагу членів Комітету на недопустимість такого факту, коли мінімальна заробітна плата з 1 грудня 2003 року буде підвищена до рівня 237 гривень, а на збереження посадових співвідношень у бюджетній сфері в проекті Державного бюджету коштів узагалі не передбачено, що знову призведе до нівелювання різниці в оплаті кваліфікованої і малокваліфікованої праці. У зв'язку з цим вони запропонували забезпечити через бюджет уведення у повному обсязі ст. 57 Закону України "Про освіту". На засіданні йшлося також про проблему боргів за рішеннями судів за позовами педагогічних працівників про стягнення виплат, передбачених ст. 57 Закону України "Про освіту".

Комітет у цілому підтримав пропозиції галузевої профспілки, визнавши, що проект Закону "Про Державний бюджет України на 2004 рік" потребує суттєвого доопрацювання у частині фінансового забезпечення освітньої та наукової діяльності. Він доручив голові Комітету, головам підкомітетів доопрацювати висловлені на засіданні пропозиції і внести їх на розгляд Верховної Ради України. Окрім того, Комітет висловився за те, аби вважати першочерговим бюджетним завданням відновлення співвідношень у посадових окладах працівників освіти у зв'язку з встановленням з початку наступного року нового розміру мінімальної заробітної плати та двадцятивідсоткове підвищення з 1 вересня 2004 року посадових окладів педагогічним працівникам.

На жаль, Уряд не дослухався до цих рішень. Тому за рішенням президії ЦК профспілки освітяни України 23 жовтня провели пікетування парламенту, який у цей день розглядав проект бюджету у першому читанні. На пікетування з'їхалося близько 5 тисяч освітян з усіх регіонів нашої держави. Брала активну участь у цій акції й делегація учителів Івано-Франківської області.

Під час пікетування відбулися переговори між керівництвом Верховної Ради України на чолі з її головою Литвином В. М. та представниками галузевої профспілки, серед яких був і голова обкому профспілки Габорак М. М. У ході переговорів було досягнуто домовленості, що парламент врахує вимоги освітян при доопрацюванні проекту Державного бюджету. Для узгодження конкретних розрахунків була створена комісія, до якої увійшли керівники профільних комітетів Верховної Ради України голови ЦК профспілок освіти і науки, Національної Академії Наук та представники профтехосвіти. Комісія напрацювала ряд пропозицій, частина з яких була врахована у Державному бюджеті України на 2004 рік, хоч проблеми з оплатою праці освітян цим не вичерпалися. Вони залишалися актуальними й надалі.

Але не тільки ними переймалася в останні десятиліття обласна профспілкова організація. Велику увагу приділяла вона й питанням правового захисту членів профспілки. Актуальність цієї роботи була зумовлена як її важливістю в житті кожного працівника галузі, так і великою кількістю порушень чинного трудового законодавства, що допускалися у навчальних закладах протягом 90-их років. Ці порушення були зумовлені насамперед складністю перехідного періоду, коли правова підготовка керівників навчальних закладів та органів управління освітою значно відставала від змін

законодавства в державі. Окрім того, на роботу в систему освіти, у т. ч. й на керівні посади, прийшло чимало нових людей, які практично не були належним чином підготовлені для діяльності в нових умовах. І як результат – різке зростання скарг і звернень освітян про порушення їх прав у органи державної влади, пресу та профспілкові комітети. Так, лише в обком профспілки за 1992 – 1993 роки надійшло вдвічі більше звернень з цього приводу, ніж за попередній аналогічний період. Особливо багато порушень допускалося при розподілі педагогічного навантаження. Керівники шкіл часто ігнорували норми Кодексу Законів про працю України щодо порядку істотних змін умов праці працівників, зокрема при переведенні вчителів на неповне тижневе навантаження. Складна ситуація щодо нормування праці склалася на той час і у вищих навчальних закладах, де це питання не було врегульоване законодавчо. У результаті цього навантаження викладачів цих закладів на ставку заробітної плати зросло з 700 – 800 годин до 1000 – 1200, а в окремих випадках – навіть і до 1400 годин.

Особливе незадоволення освітян викликали дії владних структур. У багатьох районах і містах на працівників навчальних закладів вони чинили шалений тиск з вимогою йти у відпустки без збереження заробітної плати. Причому часто це робилося у грубій формі з порушенням чинного законодавства. Так, наприклад, у Тисменицькому районі у вересні 1997 року завідуючий відділом освіти заборонив приймати у керівників шкіл табелі виходу на роботу вчителів для нарахування заробітної плати до тих пір, поки вони не принесуть їх заяви на безоплатні відпустки за серпень місяць. У Верховинському районі такі відпустки надавалися без відповідних заяв працівників. Своєрідний новорічний “подарунок” учителям зробила Коломийська міська влада напередодні 2003 року, зобов’язавши їх усіх написати заяви на відпустки без збереження заробітної плати. Подібні факти були і в інших районах. Така практика набула тоді офіційного статусу. Яскравим прикладом цьому може служити пункт 2 розпорядження голови облдержадміністрації від 23 липня 1997 року, № 542 “Про заходи щодо зменшення заборгованості із соціальних виплат”, яким зобов’язувалося голів райдержадміністрацій та міськвиконкомів “організувати роботу щодо відправлення протягом серпня – жовтня поточного року в одномісячні безоплатні відпустки працівників бюджетних установ”.

Траплялися також численні випадки порушень і в оплаті праці освітян.

У зв’язку з цим обком профспілки та управління освіти облвиконкому розробили цілу систему заходів щодо покращення ситуації з дотриманням у закладах освіти області норм чинного трудового законодавства. Головну увагу звернули на правову освіту керівників та голів профспілкових комітетів. Почали з того, що запровадили відповідний курс для всіх категорій працівників в програмі підвищення кваліфікації в Обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Це дало змогу охопити навчанням практично весь педагогічний загальний край. Окрім того, стали практикувати систематичне проведення в районах і містах спільних семінарів керівників навчальних закладів та голів профспілкових комітетів. У їх роботі брали участь начальники і заступники начальників управління освіти, голова обкому профспілки, юристи, працівники податкових органів, Пенсійного фонду, судів і

прокуратури. Такі семінари були надзвичайно ефективними, оскільки на них можна було отримати відповідь на будь-яке питання, що хвилювало освітян.

Велику допомогу в правовій освіті працівників галузі надали освітянські газети “Поліття” та “Освітянське слово”, засновниками якого були управління освіти та обком профспілки. На своїх сторінках вони систематично висвітлювали питання чинного трудового законодавства, а також давали консультації юристів з питань, які хвилюють освітян області.

Значну увагу приділяв обком профспілки забезпеченню навчальних закладів та їх профспілкових комітетів необхідною нормативно-правовою базою. Практично щороку він випускав по декілька збірників, в яких містилися документи з питань трудового законодавства, зокрема тих, що стосувалися заробітної плати і стипендій працівників освіти та студентів, ведення трудових книжок, порядку оформлення документів при прийомі, звільненні й переведення працівників, наданням відпусток та атестації педагогів. Цими матеріалами були забезпечені всі освітянські колективи області.

Традиційними в роботі профорганів стали Дні відкритих дверей, на яких юристами обкому профспілки та управління освіти й науки здійснювався прийом працівників галузі. На таких зустрічах вони мали можливість отримати як вичерпні відповіді на всі питання, що їх хвилювали, так і необхідну правову допомогу. Юрисконсульт обкому профспілки Король З. Я. постійно допомагала освітянам в оформленні правових документів у суди, а також захищала їх інтереси під час судових розглядів. А таких випадків траплялося чимало. Лише у зв'язку із заборгованістю за 57 статтею Закону України “Про освіту” у 2000 – 2001 роках працівниками галузі було подано понад 5 тисяч позовних заяв. Непоодинокими були й випадки неправильних звільнень і невиконання державних гарантій щодо надання комунальних послуг вчителям сільської місцевості, й інші порушення, у т. ч. і житлового законодавства, які розглядалися в судах за участю юрисконсульта обкому профспілки.

Нерідко для усунення порушень чинного законодавства доводилося звертатися в органи прокуратури. Такі звернення були направлені прокурорам Івано-Франківська, Калуша, Долинського, Рожнятівського, Снятинського районів. У більшості випадків були відповідні реагування з їх боку. Так, наприклад, за наполяганням обкому профспілки прокурор міста Калуша Бурук Б. В. опротестував наказ управління освіти “Про службові відрядження”, що містив ряд порушень чинного законодавства України.

Керівники профорганів усвідомлювали, що стан дотримання чинного трудового законодавства лише тоді буде високим, коли вдасться організувати за ним дієвий громадський контроль. Саме тому вони приділяли цій ділянці роботи особливу увагу. Лише протягом 1998 – 2002 років це питання тричі обговорювалося на спільних засіданнях колегії управління освіти і науки облдержадміністрації та пленумів обкому профспілки. Воно постійно звучало на засіданнях президій обкому профспілки, районних та міських профорганів. Зрозуміло, що цьому передувало глибоке вивчення стану справ на місцях. Однак таке вивчення не зводилося лише до констатації фактів. У процесі перевірок надавалася всебічна допомога як керівникам і профактивістам навчально-виховних закладів, так і окремим працівникам галузі. Контроль з боку профспілкових органів різних рівнів був одночасно доброю школою для

управлінських та профспілкових кадрів. Окрім того, в ході перевірок вживалися заходи щодо усунення виявлених недоліків. А вони часто були суттєвими. Так, наприклад, під час перевірки правильності нарахування заробітної плати у Цуцилівській ЗОШ I – II ст. Надвірнянського району виявлено недоплату вчителям в сумі більше, ніж 2 тис. гривень. А всього у 2000 – 2004 роках за результатами дій галузевої профспілки було повернуто працівникам галузі понад 120 тис. гривень недорахованої заробітної плати. Відрадно й те, що в цих питаннях обком профспілки, районні та міські профоргани налагодили тісні контакти з органами управління освітою, а також правовою інспекцією праці. Вони спільно проводили навчання, спільно здійснювали контроль, спільно вирішували, як виправити ситуацію в тих чи інших випадках.

Досвід роботи профорганів Івано-Франківщини щодо контролю за дотриманням в установах і закладах освіти області чинного трудового законодавства був обговорений і схвалений в червні 2004 року на виїзному засіданні секції освіти ЦК галузевої профспілки. Його матеріали були надруковані в газеті “Освіта України” і стали добрим порадищем профспілковому активу.

Одним із головних засобів реалізації прав трудящих обком профспілки вбачав і в колдоговірному регулюванні трудових відносин. Тому роботу щодо укладання у навчальних закладах колективних договорів і угод він розпочав ще задовго до прийняття Верховною Радою України у 1993 році відповідного Закону. А це дозволило первинним профорганізаціям набути певного досвіду ведення колективних переговорів і встановлення стосунків між учасниками трудових договорів на цивілізованій основі. Уже в середині 90-их років колдоговорами було охоплено практично всіх працівників освітянської галузі краю. У цей час значно зріс і рівень проведення колдоговірних кампаній, покращився зміст колективних договорів і угод, а також контроль за їх виконанням. У багатьох колективних договорах і угодах були закладені значно вищі, ніж це передбачено чинним законодавством, соціальні гарантії і пільги. Вони стосувалися і здійснення різного роду доплат до заробітної плати, і надання матеріальної допомоги, і збільшення тривалості відпусток, і покращення умов праці та навчання. Щоб досягти цього, обкому профспілки, районним та міським профорганам довелося спільно з органами управління освітою провести значну роботу. Ними було випущено три збірники методичних рекомендацій, організовано і проведено десятки навчальних семінарів. Стан укладення колективних договорів і угод неодноразово обговорювався на засіданнях колегій управління освіти і науки облдержадміністрації, президій обкому профспілки, районних та міських профорганів. Особливо плідною була робота щодо колдоговірного регулювання трудових відносин в профорганізаціях Верховинського, Рожнятівського, Долинського, Снятинського, Тлумацького, Тисменицького районів, міста Калуша, у первинній профспілковій організації Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Проте в практиці укладання колективних договорів і угод було й багато проблем як об’єктивного, так і суб’єктивного характеру. Насамперед, це відсутність належного фінансування навчальних закладів практично за всіма статтями видатків, що не давало можливості їх керівникам виконувати прийняті

на себе зобов'язання. Про пряму залежність дієвості колективного договору і рівня фінансування чітко висловились на одній із звітно-виборних конференцій голова профкому Калуської школи-інтернату № 2 Галина Перегуда: "Нам дуже вигідний колективний договір. Маючи регулярне і в повному обсязі фінансування школи з обласного бюджету, ми змогли включити в нього багато додаткових виплат і розв'язати чимало проблем, пов'язаних з умовами праці. Бажаю, щоб і вчителі інших шкіл змогли так користуватися колдоговором, як це робимо ми". На жаль, ні калушани, ні освітяни інших регіонів області не завжди могли похвалитися додатковими благами, отриманими шляхом колдоговірного регулювання трудових відносин. Але це з одного боку. З іншого ж, - спостерігалось подекуди несерйозне ставлення до цієї справи керівників навчальних закладів і голів профспілкових комітетів. У роботі щодо укладення колективних договорів і угод було чимало формалізму, поверхневого підходу до вирішення проблем, а в окремих випадках, навіть байдужості. У багатьох навчальних закладах ще рідко практикувалися заслуховування та обговорення звітів сторін колективних договорів про виконану ними роботу, недостатньо здійснюється контроль за виконанням взятих зобов'язань, навіть таких, які не потребують фінансових витрат. Такі випадки були в деяких школах, дошкільних і позашкільних закладах Богородчанського, Галицького, Городенківського, Коломийського районів, міст Яремче і Коломия. Та й обком профспілки не завжди твердо і послідовно домагався повсюдного запровадження колективних договорів у навчальних закладах, а також недостатньо здійснював контроль за проведенням цієї роботи на місцях.

У центрі діяльності профспілкових організацій галузі в останнє десятиліття були й проблеми, що стосувалися охорони праці, техніки безпеки, створення належних умов для організації навчально-виховного процесу. Тут також були свої складнощі. З одного боку, органи державної влади нібито й приділяли їм достатню увагу. Варто зазначити, що лише впродовж 1998 – 2004 роки в області побудовано майже 80 нових об'єктів освіти. Це один із найкращих показників в державі. Окрім того, за цей час капітально відремонтовано сотні дахів, кілометри мереж теплопостачання, переведено десятки котелень з твердого палива на газ. Особливо багато зроблено в цьому напрямку в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, Івано-Франківському комерційному технікумі, Івано-Франківському вищому професійному училищі готельного сервісу і туризму, у навчальних закладах м. Івано-Франківська, Яремчі, Калуша, Коломийського, Надвірнянського, Рогатинського і Тлумацького районів. З другого ж, – серйозні проблеми з рівнями фінансування галузі призводили до "старіння" навчально-матеріальної бази шкіл, дошкільних і позашкільних закладів. У них не вистачало навчального приладдя, необхідного обладнання, підручників, посібників та художньої літератури. Протягом багатьох років у закладах освіти не виконувалися вимоги нормативно-правових актів щодо паспортизації та атестації робочих місць за умовами праці, порушувалися санітарні норми, не дотримувався необхідний температурний режим. Навіть на кінець 2004 року в області 23 школи знаходилися в аварійних будівлях, 105 – у малоприматних старих корпусах, 134 – потребували капітального ремонту. Порівняно високим

був і виробничий травматизм як серед працівників галузі, так і серед учнів та студентів.

У цій ситуації профспілкові органи робили все можливе, аби покращити вирішення проблем охорони праці та життєзабезпечення навчальних закладів. Вони регулярно аналізувалися на засіданнях цих органів, на зустрічах і переговорах профспілкового активу з керівниками області, районів і міст, включалися у пакет вимог під час колективних трудових спорів з органами управління освітою. Окрім того, обком профспілки, районні та міські профоргани надавали методичну допомогу первинним осередкам в організації роботи з охорони праці, забезпечували їх необхідною літературою та нормативно-правовими актами.

Предметом особливої уваги профкомів різних рівнів було забезпечення навчальних закладів паливом, їх підготовка до роботи в осінньо-зимовий період. І треба визнати, що такі цілеспрямовані й активні дії профспілкового активу давали свої результати: в останні роки в області намітилися позитивні тенденції щодо покращення умов і охорони праці. Певну роль у цьому відіграв і обласний огляд-конкурс з цих питань, що проводиться спільно управлінням освіти і науки облдержадміністрації та обкомом профспілки. Першими його переможцями стали трудові колективи Корницької ЗОШ I-III ст. Коломийського району (директор Мельничук М. В, голова ПК Рачук В. В.), дошкільного закладу № 23 “Дударик” м. Івано-Франківська (директор Стороженко А. М., голова ПК Гардаш Н. П.), Рогатинської гімназії імені Володимира Великого (директор Доронюк І. В., голова ПК Яновський Б. А.) та Отинійського дошкільного закладу “Веселка” Коломийського району (директор Кінащук І. Д., голова ПК Шищук Г. П.), які були відзначені цінними подарунками та грошовими преміями.

Гострою проблемою, яку довелося вирішувати галузевій профспілці у 90-их роках, було й зростання рівня захворювання працівників галузі та студентів. Так, за період з 1991 по 1995 роки цей показник виріс майже на 21 відсоток. І це не дивно, адже в цей час значно погіршилося їх харчування, умови праці, забезпечення ліками. Не завжди сприятливою була й екологічна ситуація, пов'язана насамперед з Чорнобильською катастрофою та різким зменшенням видатків екобезпечних підприємств на охорону довкілля. Тому комітети і ради профспілки робили все можливе, аби покращити стан медичного обслуговування освітян, організацію відпочинку, якомога повніше охопити їх санаторно-курортним лікуванням. І в цій справі були певні здобутки. Так, протягом 1991 – 1999 років всіма видами оздоровлення було охоплено 41 398 працівників галузі та студентів, що в півтора рази більше, ніж за попередній аналогічний період. Цілеспрямовану роботу щодо охорони здоров'я членів профспілки і профілактики їх захворювань здійснював профком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. За його ініціативою у вузі в 2000 році було відкрито спочатку санаторій-профілакторій “Бадьорість”, а потім і діагностично-оздоровчий комплекс, куди входили філія міської поліклініки № 2, стоматкабінет та санаторій-профілакторій. Комплекс був обладнаний найновішою діагностичною та лікувальною апаратурою, що давало можливість здійснювати якісне медичне обслуговування як працівників університету, так і студентів. І

цілком заслужено його робота отримувала й продовжує отримувати схвальні відгуки.

Великою популярністю серед працівників університету користувалася впродовж багатьох років й база “Нафтовик”, що в с. Яблуниця Яремчанської міськради. До покращення їх матеріальної бази багато зусиль доклав профком університету і особисто його голова Дранчук М. М.

Немало зробив для покращення здоров'я своїх працівників і Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Тут капітально відремонтовано санаторій-профілакторій “Здоров'я”, обладнано його найновішою бальнеологічною, фізіотерапевтичною і діагностичною апаратурою. Значно розширено перелік медичних послуг для студентів і викладачів університету. Нового обличчя набув і лікувально-оздоровчий комплекс “Смерічка”, який обком профспілки передав цьому вищому навчальному закладу ще у 1988 році. Тут проведено капітальний ремонт корпусів, їдальні, клубу, опалювальних і водопровідних систем. Але головне – було налагоджено змістовну і цікаву виховну та оздоровчу роботу з дітьми. І цілком заслужено комплекс постійно займав перші місця в обласних оглядах-конкурсах на кращу організацію оздоровлення дітей, а також неодноразово ставав дипломантом галузевих і загальнодержавних оглядів.

Так, 2005 року його роботу визнано кращою в Україні серед аналогічних закладів освітянської галузі і відзначено Дипломом першого ступеня ЦК профспілки працівників освіти і науки України та грошовою премією в розмірі 4 тис. гривень.

Цікаву справу започаткувала Богородчанська районна рада профспілки (голова Кіф'як І. М.), яка спільно з Українською скаутською організацією “Пласт” щоліта, починаючи з 1992 року, організовувала в с. Саджава оздоровчі табори “Скобині крила” та “Веселі зайчики”, де відпочивало в сезон до 220 дітей.

Долинський райком профспілки (голова Мельник І. М.) впродовж 1992 – 1994 років укладав прямі договори з ПП “Меганом” у м. Феодосії на оздоровлення педагогічних працівників. Це дозволило додатково оздоровити понад 550 освітян та членів їх сімей. В ці роки в районі спостерігалось значне зменшення рівня захворюваності серед учителів і дітей, особливо простудними хворобами.

Було чимало добрих справ щодо оздоровлення членів профспілки та їх дітей і в роботі Косівської, Глумацької, Снятинської районних рад профспілки. Однак, виникало й багато проблем. Не скрізь була налагоджена чітка система медичних оглядів працівників освіти, через високу вартість путівок у дитячі оздоровчі табори не завжди вдавалося задовільнити потреби освітян в оздоровленні дітей, з втратою профспілками керівництва Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності виникали труднощі із забезпеченням їх санаторно-курортним лікуванням. І всі ці проблеми лягали на плечі профспілкових комітетів та їх керівників.

Але розв'язуючи ці проблеми, вони не забували й про інші аспекти життя трудових колективів. Спільно з органами управління освітою профоргани здійснювали контроль за ходом атестації педагогічних працівників, брали активну участь у проведенні районних, міських і обласних конкурсів “Учитель

року”, “Виховник року”, в організації традиційних свят на честь працівників галузі та ветеранів педагогічної ниви. Особливо плідною була робота з ветеранами у м. Івано-Франківську, Косівському, Снятинському, Тисменицькому і Тлумацькому районах.

Велику увагу у 90-их та перших роках ХХІ ст. приділяли профспілкові комітети розвитку духовних інтересів та зміцнення здоров'я працівників галузі і студентів. З цією метою вони здійснювали чимало заходів, спрямованих на розвиток художньої самодіяльності, технічної та писемної творчості, видання художніх творів педагогічних працівників, активну участь освітян у заняттях фізкультурою і спортом. У навчальних закладах області на кінець 2004 року діяло 638 гуртків художньої самодіяльності, в яких займалося понад 20 тисяч працівників галузі та студентів, що становило понад 34 відсотка від усіх тих, хто працював або навчався. У складі цих гуртків було 527 вокальних та вокально-інструментальних ансамблів, 38 хорових колективів, 32 – танцювальних, 115 театральних студій і студій художнього читання. 127 колективи носили почесне звання “народний”.

Особливо плідно над розвитком художньої самодіяльності серед освітян та студентів працювали профспілкові органи Верховинського, Долинського, Коломийського, Косівського, Надвірнянського, Рожнятівського, Снятинського, Тисменицького районів, міст Калуша, Івано-Франківська та Яремче, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Коломийського та Надвірнянського коледжів. Вони надавали практичну організаційну, методичну та фінансову допомогу колективам художньої самодіяльності, організували їх виступи у трудових колективах, на районних, міських та обласних святах. Щороку в області проводилися конкурси-огляди художньої самодіяльності серед колективів освітянської галузі. Переможці в районах і містах нагороджувалися грамотами і грошовими преміями, а кращі з них брали участь в обласних звітних концертах. Окрім того, вони виступали з концертами в інших областях України, а також за її межами. Так, художні колективи Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника “Верховинка”, “Усмішка”, “Росинка”, “Гуцулочки”, “Легінь” побували на гастролях у США, Канаді, Франції, Англії, Німеччині, Польщі, Чехії, Словачії та багатьох інших країнах світу. Навесні 2004 року колективи художньої самодіяльності Івано-Франківського національного університету нафти й газу виступали з концертами у Краківському політехнічному університеті (Польща). Свою художню майстерність освітянам Польщі показали 2003 року вчителі й учні Тисменицької ЗОШ I – III ст. Тисменицького району, Великокам’нської ЗОШ I – III ст. Коломийського району. Ряд освітянських колективів області брали участь у святкуванні Дня міста Києва (Кривотульська ЗОШ I-III ст., Угринівська ЗОШ I – II ст. Тисменицького району), у концертах, що проводилися в Чернівецькій та Львівській областях, а колективи вчителів “Родина” Підвисоцької ЗОШ I – III ст. Снятинського району та ансамбль дрімбарів Верхньоаясенівської ЗОШ I – III ст. Верховинського району виступали на звітному концерті області в палаці “Україна” в м. Києві. Зразковий Гуцульський театр імені Гната Хоткевича Красноільської ЗОШ I – III ст. Верховинського району, яким керувала вчителька укр. мови і літератури

Дідушко М. М., побував на гастролях у містах Харкові, Києві, Львові. Самодіяльний народний камерний хор Будинку вчителя м. Івано-Франківська декілька разів ставав лауреатом міжнародних конкурсів духовної музики, що проводилися в Польщі та Словачії.

Художні колективи освітян брали найактивнішу участь у Всеукраїнських фестивалях колективів профспілок. Дипломантами цих фестивалів стали понад 40 вокальних, вокально-інструментальних, хорових та театральних колективів. Особливо високу виконавську майстерність, зрілий професіоналізм продемонстрували такі колективи, як вчительська хорова капела “Черлені пацьорки” Делятинської ЗОШ I – III ст. № 2 Надвірнянського району, народний самодіяльний театр Вигодської спеціалізованої школи-інтернату Долинського району, сімейне тріо Ковальових Сопівської ЗОШ I – III ст., вчительський хор Раківчицької ЗОШ I – III ст. Коломийського району, народний фольклорний ансамбль Яблуницької ЗОШ I – II ст. Верховинського району, Ігор Калиній, вчитель музики П’ядицької ЗОШ I – III ст. Коломийського району, Олександра Попович, вчителька Рожнятівської ЗОШ I – III ст., народна хорова капела вчителів м. Коломиї (керівник С. Калимон), оркестр народних інструментів Коломийського міського будинку дитячої творчості (керівник М. Могильняк).

За активну участь у розвитку художньої самодіяльності Указом Президента України було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України” вчителю Великокам’янської ЗОШ I – III ст. Коломийського району Огородничук Г. В. та професору Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Сливоцькому М. Ю. Члени вокального ансамблю “Росинка” цього ж закладу стали Заслуженими артистами України.

В області добре розвинена й писемна творчість освітян. Лише за три роки (2001 – 2004 рр.) вони написали і видали понад 100 книг поетичних, прозових та краєзнавчих творів. А директор Білоберізької ЗОШ I – III ст. Верховинського району, автор 4 поетичних збірок, Орест Князький став лауреатом премії ім. В. Сосюри, вчителька Ціневської ЗОШ I – III ст. Рожнятівського району Любов Василечко – лауреатом літературної премії імені Марійки Підгірянки. По декілька збірок поетичних і прозових творів видали вчителька Голинської ЗОШ I – III ст. Калуського району Оксана Тебешевська, вчителька Брошнівської ЗОШ I – III ст. Рожнятівського району Галина Пухта, методист Рожнятівського райметодкабінету Оксана Лесюк. Цікаву поетичну збірку “Люблю, надіюсь, вірю і живу” підготувала вчитель, голова профспілкового комітету Поберезької ЗОШ I – III ст. Тисменицького району Любов Пушко. Ця книга, як і багато інших, авторами яких були працівники освіти, видана за фінансовим сприянням профспілкових комітетів галузевої профспілки.

Велику увагу приділяли профспілкові органи різних рівнів фізкультурно-оздоровчій роботі серед освітян. Для цього в області була створена необхідна матеріальна база, зокрема, до послуг працівників галузі та студентів було 6 стадіонів, 952 спортивних майданчиків, 165 футбольних полів, 135 стрілецьких тирів, 6 плавальних басейнів, 412 спортивних залів, 197 приміщень для проведення фізкультурно-оздоровчих занять, у т. ч. 29, які мали тренажерне обладнання. Усіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи було охоплено понад 15 тис. працівників галузі.

На виконання Цільової комплексної програми “Фізичне виховання – здоров’я нації” профспілковими комітетами спільно з обласним управлінням з фізичного виховання і спорту щорічно проводилися комплексні багатоступеневі змагання. Це насамперед обласні дитячі спортивні ігри “Старти надій”, обласні змагання “Зміна”, “Діти – олімпійська надія України”, на призи клубу “Шкіряний м’яч”, обласні спартакіади серед учнів та працівників професійно-технічних навчальних закладів, навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. Вже традиційним стало проведення районних, міських та обласних спартакіад серед працівників освіти, керівників навчальних закладів, науково-педагогічних працівників вузів. У програми таких спартакіад входять змагання з легкої атлетики, волейболу, баскетболу, мініфутболу, армрестлінгу, шахів і шашок, настільного тенісу. Окрім того, збірні команди обкому профспілки постійно брали участь в обласних спортивних змаганнях “Галицькі ігри”, які проводилися добровільним фізкультурно-спортивним товариством “Україна”, і займали там призові місця.

У навчальних закладах області діяло понад 250 спортивних секцій і гуртків з 21 виду спорту. Добре працювали вони в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, Прикарпатському національному університеті імені В. Стефаника, Верховинському, Богородчанському, Коломийському, Рожнятівському районах та в м. Івано-Франківську.

Така цілеспрямована робота дала свої результати. Так, збірна команда освітян області у 2004 та в 2005 роках зайняла перші місця у Всеукраїнських спартакіадах серед працівників навчальних закладів I – IV рівнів акредитації. Непогано виступали на Всеукраїнських спартакіадах і збірні команди педагогічних працівників. Мали добрі результати на Всеукраїнських і міжнародних змаганнях й окремі працівники навчальних закладів області. Асистент кафедри фізичного виховання Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Віра Пінчук, наприклад, стала у 2004 році бронзовою призеркою чемпіонату Європи з боротьби самбо. Постійно займав призові місця на міжнародних змаганнях різного рівня з легкої атлетики викладач цього вузу П’ятничук Д. В. Багато працівників галузі були членами збірних команд районів і міст з різних видів спорту.

Традиційною була й участь освітян області у різноманітних міжнародних турнірах і змаганнях. Так, волейбольна команда вчителів Коломийського району кілька разів брала участь у міжнародних турнірах за участю команд з Угорщини, Словачії, Польщі в м. Хусті Закарпатської області та м. Дрогобичі Львівської області. Ряд спортивних команд з різних видів спорту з м. Івано-Франківська, Калуша, Рожнятівського, Косівського районів виїжджали на змагання в Польщу, Молдавію, Словачію.

Окрім занять фізичною культурою і спортом, освітяни області активно займалися туристсько-краєзнавчою роботою. Щороку в районах і містах відбувалися 4 – 5 денні змагання з туризму і краєзнавства. Завершувалися вони обласними змаганнями. У вересні 2004 року такий захід відбувся уже у 26 раз. У ньому взяло участь понад 200 працівників галузі з усіх регіонів області. Все популярнішим серед освітян ставав водний туризм.

Цікаву форму роботи запровадила Снятинська районна рада профспілки. Вона щороку проводила змагання з КВК між командами профспілкових організацій шкіл. Фінальні змагання відбувалися у районному Будинку культури при великому зібранні болільників.

З фінансовою і організаційною допомогою районної ради профспілки цього району був обладнаний спеціальний зал для проведення брейн-рингу “Що, де, коли?”, в якому змагалися команди багатьох шкіл району і області.

З метою духовного збагачення членів профспілки, ознайомлення їх з історичними пам'ятками та культурним надбанням краю профоргани різних рівнів широко використовували в своїй роботі організацію екскурсійних поїздок працівників освіти по визначних місцях нашої країни. Впродовж лише 2004 року було проведено 68 таких поїздок.

Так, за ініціативою та за сприянням обкому профспілки влітку 2005 року для творчої групи учителів м. Івано-Франківська була організована поїздка літературними місцями Івано-Франківщини. Кращі педагоги обласного центру побували в містах Коломиї та Косові, біля першого на Прикарпатті пам'ятника Т. Г. Шевченку в с. Тюдові, відвідали також с. Розтоки, батьківщину відомих українських митців слова Марії Влад та Марії Матіос. Цікавою була їх зустріч з педагогічним колективом Білоберезької ЗОШ I – III ступенів, Верховинського району, яку очолює відомий поет, лауреат премії імені В. Сосюри Орест Князький. Але найбільше схвилювало членів творчої групи відвідання Красноїлля, села у якому зародився і успішно діяв колись заснований Гнатом Хоткевичем відомий Гуцульський театр. Біля Народного дому гостей з обласного центру місцеві вчителі та активісти села зустріли звуками трембіт та запальними троїстими гуцульськими музиками. А потім була вистава відродженого театру, яким керує місцева вчителька української мови і літератури Марія Дідушко, та жвава й довга розмова про літературу, театр, учнів і школу. Ця поїздка започаткувала тісну співпрацю учителів-філологів обласного центру та далекої гірської Верховинщини. Уже через декілька місяців по тому верховинці побували з візитом в Івано-Франківську, під час якого подарували своїм колегам виставу за п'єсою Г. Хоткевича “Гуцульський рік”.

23 березня 2005 року на черговому XI пленумі ЦК Профспілки було обговорено питання про завдання профспілкових організацій галузі щодо розвитку духовних інтересів працівників освіти, удосконалення культурно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи у трудових колективах. Рішення пленуму дало новий поштовх для активізації роботи профорганів різних рівнів у цьому напрямку.

У центрі уваги галузевої профспілки завжди була й фінансова підтримка працівників галузі. Лише протягом 2000 – 2004 років їм було надано матеріальної допомоги на суму понад 2,5 млн. гривень, у т. ч. обкомом профспілки – 221,7 тис. гривень.

Активно працювали профспілкові органи галузі й над поліпшенням організаційної роботи в профорганізаціях, розширенням спектру їх діяльності. Ось наочний приклад їх діяльності у травні 2004 року, опублікований у газеті “Освітнянське слово” (№ 21 (186) від 03 червня) під рубрикою “Вісті з профорганізацій”.

*У Верховині підведено підсумки районного огляду-конкурсу на кращу первинну профспілкову організацію закладів освіти. Перше місце посіла профорганізація Білоберезької ЗОШ I – III ступенів (голова профкому – Бойчук Г. Ю.), друге – профорганізація Красницької ЗОШ I – III ступенів (голова профкому – Улюк С. М.), третє – профорганізація Верхньоаясенівської ЗОШ I – III ступенів (голова профкому – Прокоп'юк М. М.). Переможці будуть відзначені нагородами районної ради Профспілки і візьмуть участь в обласному огляді-конкурсі.

*Нещодавно в Коломиї під егідою ради профспілок області відбувся регіональний огляд художньої самодіяльності трудових колективів. Активну участь у ньому взяли освітяни міста і району. Високу майстерність показали аматорська хорова капела вчителів міста Коломиї, сімейне тріо Ковальових з Сопівської ЗОШ I – III ступенів, оркестр народних інструментів працівників міського Будинку дитячої та юнацької творчості, вокальний жіночий ансамбль вчителів Раківчицької ЗОШ I – III ступенів та інші. Огляд засвідчив, що серед вчителів Коломийщини є дійсно талановиті і обдаровані особистості, які вносять значний вклад в розвиток культури краю.

*Семінар з правових питань відбувся 19 травня в Косівському районі. В ньому взяли участь керівники навчально-виховних закладів та голови профспілкових комітетів. Вони з цікавістю послушали виступи першого заступника начальника управління освіти і науки облдержадміністрації Косика І. М., голови обкому Профспілки Габорака М. М., юрисконсульта Король З. Я., начальника відділу кадрів, правових питань і контролю управління освіти і науки облдержадміністрації Матковської М. М. Впродовж майже п'яти годин учасники семінару мали змогу отримати вичерпні відповіді на всі питання, які хвилюють освітян Косівщини.

*На черговому засіданні президії обкому Профспілки були обговорені питання про завдання профспілкових організацій галузі щодо літнього оздоровлення дітей, підготовки до звітно-виборної кампанії і дотримання чинного законодавства при скороченні штатів і розподілу тижневого навантаження.

*Завершився огляд-конкурс художньої самодіяльності освітян Рожнятівщини. В ньому взяли участь понад 20 аматорських колективів. Кращими журі визначило вокальні ансамблі вчителів Нижньострутинської, Рожнятівської, Рівнянської ЗОШ I – III ступенів, Берлогівської, Князівської ЗОШ I – II ступенів, районний хоровий колектив вчителів музики, вчителя Рожнятівської ЗОШ I – III ступенів Попович О. Д. за виконання власної пісні “Мій рідний край”. Всі вони відзначені преміями районної ради Профспілки.

*Районна рада Профспілки Богородчанського району спільно з молодіжною організацією “Пласт” організовує на базі Саджавської ЗОШ I – III ступенів пластовий табір “Скобині крила”, в якому відпочинуть і пройдуть вишкіл понад 200 дітей.

*За ініціативи членів профспілкової організації відділу освіти Яремчанського міськвиконкому вже вп'яте у м. Яремче відбувся конкурс “Карпатська красуня”. Тепер це вже й не конкурс, а ціла розважальна шоу-програма, на яку бажає потрапити чимало глядачів, але, на жаль, зал Народного дому 16 травня цього року розмістити всіх бажаючих не зміг.

Саме ж шоу було яскравим і гучним! Святково прибраний зал і сцена, піднесений, незважаючи на дощову погоду, настрій... Окрасою ж, зрозуміло, були конкурсантки. Вісімнадцять красунь-горянок у трьох вікових категоріях змагалися в конкурсах “Привітання”, “Інтерв’ю”, “Дівчина-весна”, “Естрадна зірка на подіумі”.

Усі дівчата намагалися бути якнайкращими, але корона дісталася лише одній з кожної категорії. Вона прикрасила голову Ярини Мартинюк – учениці 11 класу ЗОШ I – III ст. № 1 м. Яремче, Ірини Негрич – учениці 3 класу ЗОШ I –III ст. смт. Ворохта, та Тетяни Дем’янчук – вихованки дошкільного закладу “Гірський струмочок” м. Яремче.

Ці ж красуні стали улюбленицями й у глядачів, усі вони отримали титул “Міс глядацьких симпатій”, а ще подарунки: Ірина з Тетяною – м’яку іграшку, а Ярина – мобільний телефон.

І це лише маленький фрагмент профспілкового життя освітянської громади краю.

З метою вдосконалення внутрішньої роботи, зміцнення єдності та консолідації профспілкового руху, підвищенні ролі первинних профспілкових організацій у житті трудових колективів президія обкому профспілки своїм рішенням від 12 лютого 2003 року започаткувала обласний конкурс-огляд на кращу первинну профспілкову організацію. У ньому взяли участь сотні профспілкових організацій шкіл, дошкільних і позашкільних закладів. Переможцями і першими лауреатами конкурсу стали первинні профспілкові організації Снятинської ЗОШ I – III ст. № 2 (голова профкому Світлана Бурляк) та Білоберізької ЗОШ I – III ст. Верховинського району (голова профкому Галина Бойчук). Вони були відзначені грамотами обкому профспілки та грошовими преміями. З тих пір такий огляд-конкурс проводиться щорічно.

На рубежі століть профспілкові організації освітян Івано-Франківщини почали налагоджувати міжрегіональні та міжнародні зв’язки. Так, делегація працівників освіти м. Коломиї та Коломиїщини відвідала з дружнім візитом міста Хмельницький, Бердичів та Умань, де ознайомилися з роботою навчально-виховних закладів та їх первинних профспілкових організацій. З такими ж візитами у нашій області побували профактивісти Львівщини, Тернопільщини, Рівненщини, Хмельниччини, Київщини, Чернігівщини та деяких інших регіонів України. Представники обласної профспілкової організації у складі делегації ЦК профспілки 2003 і 2005 років брали участь у спільних українсько-польських семінарах, де обговорювалися питання удосконалення діяльності профспілкових організацій України і Польщі щодо виконання ними статутних вимог, а також проводився обмін досвідом роботи з цих питань.

31 березня 2005 року відбулася XX звітно-виборна конференція обласної профспілкової організації, яка підсумувала її роботу за попередні п’ять років. У роботі конференції взяли участь 118 делегатів, що представляли 63 тисячі 734 члени профспілки, об’єднаних у 876 профорганізацій. Серед запрошених були голова облдержадміністрації Ткач Р. В., його заступник Томенчук Б. М., начальник управління освіти і науки облдержадміністрації Болюк З. А., заступник голови ЦК профспілки Никитюк Є. Д., голова Ради профспілок області Басюк І. Є. І у звітній доповіді обкому профспілки, і у виступах

делегатів та гостей конференції відзначалося, що галузева профспілка в цілому і її структурний підрозділ – обласна організація зокрема добила за цей період значно більших результатів, ніж це було у попередньому п'ятиріччі. Причому ці результати рельєфно проявилися практично у всіх напрямках роботи. Так, впродовж звітного періоду за наполяганнями освітянської профспілки Верховною Радою і Урядом України було прийнято близько тридцяти законодавчих і нормативно-правових актів, що стосувалися покращення соціального стану працівників галузі. Реалізація цих актів дозволила забезпечити зростання реальної заробітної плати освітян приблизно у чотири рази. Було також врегульовано ряд інших проблем, зокрема таких, що стосувалися тижневого та річного навантаження окремих категорій педагогічних та науково-педагогічних працівників, права виходу на пенсію за вислугою років, доплат за додаткову педагогічну роботу, надання вчителям сільської місцевості державних гарантій щодо безкоштовного користування житлом з опаленням і освітленням, одержання ними земельних ділянок. Безумовно, що цього не було б, – відзначалося на конференції, – якби не активна, наступальна позиція галузевої профспілки та її організаційних ланок. Не випадково, один із тодішніх міністрів освіти і науки України Василь Кремень визнав, що освітяни вирішенню багатьох соціальних питань повинні завдячувати саме активним діям своєї профспілки, “профспілки зубастої, настирливої і впертої”. Відрадно, що у цій роботі однією із найбільш активних була й Івано-Франківська обласна профспілкова організація. Це відзначали у своїх виступах і голова облдержадміністрації Р. Ткач, і начальник обласного управління освіти і науки З. Болюк, і делегати та гості конференції. Вона була причетна, за їх оцінкою, не лише до вирішення соціальних питань галузі, а й до багатьох інших добрих справ освітян краю [32, 13 – 33].

Разом з тим, – йшлося на конференції, – обкому профспілки, районним та міським профорганам, профкомам навчальних закладів, як і всій галузевій профспілці, не вдалося вирішити ряд важливих для освітян проблем. Це стосується насамперед запровадження у повному обсязі ст. 57 та 61 Закону України “Про освіту”, відновлення державних гарантій щодо права педагогів сільської місцевості на безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням, виплат щорічної грошової винагороди на сумлінну працю та зразкове виконання службових обов'язків. Було також багато проблем з дотриманням у навчальних закладах області чинного трудового законодавства, із забезпеченням належних умов праці та навчання, з оздоровленням членів профспілки та їх дітей, з наданням житла. Значного покращення потребувала й сама робота багатьох профорганів. Детально обговоривши ці проблеми, делегати конференції прийняли Програму дій обкому профспілки на 2005 – 2010 роки, у якій були накреслені основні завдання профорганів різних рівнів щодо виконання ними статутних вимог.

Обласна профспілкова організація освітян упродовж 90-их – на початку 2000-их років була сильною насамперед своїм кадровим потенціалом. Майже тридцять п'ять років безмінно очолював спілчан Верховинщини Бельмега Петро Іванович. Всі ці роки він наполегливо і твердо відстоював права працівників галузі, ретельно дбав про зміцнення профспілкових рядів, посилення внутріспілкової роботи, намагався розвивати в трудових колективах

дух творчості, любові до пісні та красивого слова. Великий досвід профспілкової роботи нагромадив голова Надвірнянського райкому профспілки Гладун Ярема Миколайович, що працював на цій посаді з 1981 року. Заслуженим авторитетом серед працівників галузі користувалася голова Тисменицького райкому профспілки Мединська Франя Григорівна. Завжди чесно і сумлінно ставилася до виконання своїх обов'язків ватажок Тлумацької районної організації профспілки Смижук Оксана Василівна. Творчо, цілеспрямовано і наполегливо розв'язувала непрості життєві та професійні проблеми спілчан голова Снятинської районної ради профспілки Слободян Марія Іванівна. Завжди глибоко вболівала за освітян міста Калуш Сімків Людмила Миколаївна. Справжнім ватажком, наполегливим і цілеспрямованим у досягненні поставленої мети та у розв'язанні нелегких освітянських проблем, виявив себе голова Рожнятівської районної ради профспілки Дзудзило Михайло Матвійович. Великою увагою до проблем людей праці, намаганням допомогти їм у важкі хвилини характеризувалася діяльність голови Калуської районної ради профспілки Івашка Омеляна Івановича. Такі риси, як вболівання за рівень соціальної захищеності освітян, творчий підхід до організації профспілкової роботи, наполегливість при вирішенні багатьох проблем, що стосуються працівників галузі, були властиві лідерам долинських освітян Мельнику Івану Михайловичу. Як великий патріот і ентузіаст спортивної та туристсько-краєзнавчої роботи знаний не лише на Івано-Франківщині, а й далеко за її межами ватажок богородчанських спілчан Кіф'як Іван Михайлович. Постійно на передньому краї боротьби за долю освітян Коломийщини знаходився Рудик Мирослав Михайлович. Настирливо і цілеспрямовано вирішували проблеми освітян Косівщини Сав'юк Раїса Іллівна і Бович Світлана Олексіївна. Нелегку, але вкрай потрібну для своїх колег по роботі ношу впродовж багатьох років чесно несли голови профкомів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Костишин Федір Федорович та Івано-Франківського національного університету нафти і газу Дранчук Мирослав Михайлович. Понад п'ятдесят років життя віддав галицькій освіті і профспілці Соколовський Петро Йосипович. За його плечима десятки нових шкіл, дошкільних і позашкільних закладів, сотні вчителів, керівників навчальних закладів, яких він спрямував широкою дорогою до благородної педагогічної ниви. Батьківське ставлення до своїх молодих колег, вболівання за їх долю, прагнення допомогти людям завжди було визначальною рисою Петра Йосиповича як вчителя, директора школи, завідуючого Більшівцівським та Галицьким районними відділами освіти і голови районної профспілкової організації, яку він очолював понад вісімнадцять років.

Доброго слова подяки заслуговували за свою працю і активну громадську діяльність Гривнак Анна Ярославівна, голова Івано-Франківського міськкому профспілки, Федюк Дмитро Михайлович, голова Яремчанської міської ради, Мадрига Юрій Іванович, голова Городенківської районної ради, Дранчук Василь Васильович, голова профкому профорганізації працівників підвідомчих управлінню освіти і науки облдержадміністрації установ, Шатурма Олександра Ярославівна, голова профкому профорганізації працівників обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді, Янчук Віра Михайлівна, голова профкому профорганізації працівників обласної школи-інтернату для

дітей-сиріт, Литвинець Ярема Васильович, член обкому профспілки, директор Коломийської ЗОШ I – III ст. № 2, Федішин Зеновій Євгенович, голова профкому управління освіти і науки облдержадміністрації, Костюк Михайло Федорович, голова профкому Брошнівської ЗОШ I – III ст. Рожнятівського району, Лукач Мирослав Степанович, вчитель Надвірнянської загальноосвітньої школи-інтернату, Барчук Світлана Василівна, голова профкому Тлумацької загальноосвітньої школи-інтернату та багато інших. Вони продовжували славні традиції своїх попередників, які доклали чимало зусиль, щоб обласна організація профспілки працівників освіти і науки стала справді дієвою силою, здатною вирішувати життєво важливі для освітян проблеми.

Велику допомогу профактиву області в організації діяльності профспілкових органів, в розвитку соціального партнерства з органами управління освітою, а також у вирішенні соціальних проблем постійно надавав перший заступник начальника управління освіти і науки облдержадміністрації Косик Іван Миколайович, який був безмінним членом президії обкому Профспілки з 1979 року по 2005 роки.

У своїй діяльності керівні органи обласної профспілкової організації завжди виходили з того, що досягнення тих чи інших результатів у вирішенні статутних завдань можливе лише на основі тісної співпраці з управліннями і відділами освіти. Саме тому вони постійно намагалися налагодити таку співпрацю. І в цьому були певні успіхи. Особливо плідною була взаємодія обкому профспілки та управління освіти і науки облдержадміністрації у період, коли прикарпатську освіту очолювали Томенчук Богдан Михайлович та Постолянчук Романія Антонівна. Завжди добре співпрацювали управління і відділи освіти та відповідні профоргани в Богородчанському, Городенківському, Коломийському, Косівському, Тисменицькому, Тлумацькому районах, в містах Калуші та Яремче.

Сплічани області ніколи не стояли осторонь і важливих політичних подій, що відбувалися в державі. Свого часу вони активно виборювали незалежність України, впродовж багатьох років чесно й добросовісно працювали над вихованням справжніх патріотів своєї землі, здатних захистити її свободу, самостійність і територіальну цілісність. Свою принципову позицію зайняли члени освітянської профспілки під час президентських виборів 2004 року, підтримавши кандидатуру Віктора Ющенка. Вони активно працювали на виборчих дільницях, у складі агітаційних груп, в обласному, районних і міських штабах блоку “Наша Україна”. Особливо відзначилися у цій роботі голови Богородчанської, Верховинської, Городенківської, Долинської, Рогатинської, Рожнятівської, Снятинської, Тисменицької районних (Кіф’як І. М., Бельмега П. І., Мадрига Ю. І., Мельник І. М., Стасів Т. Я., Дзудзило М. М., Слободян М. І., Мединська Ф. Г.), Коломийської міськрайонної (Рудик М. М.) та Яремчанської міської (Федюк Д. М.) профорганізацій.

У дні “помаранчевої революції” президія обкому профспілки однією з перших в області виступила із заявою, в якій засудила масові фальсифікації результатів виборів Президента України і закликала освітян області стати на захист демократії, свободи та незалежності нашої держави і приєднатися до всеукраїнського політичного страйку. Керівники профспілкових органів

районів і міст, навчальних закладів очолювали в цей час страйкові комітети, організовували участь освітян у мітингах на Майдані Незалежності в Києві, в обласному та районних центрах. Так, наприклад, голова профкому Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Дранчук М. М. очолив студентську колону, яка першою підійшла до будинку облдержадміністрації і започаткувала протесну акцію в обласному центрі. Чимало профактивістів виїжджало в східні регіони України як спостерігачі та члени виборчих дільничних і територіальних комісій від кандидата в Президенти Віктора Ющенка. Вони активно підтримували демократичні процеси у суспільстві, що набирали нових обертів.

Перемога Помаранчевої революції суттєво вплинула на розвиток освіти в Україні. Новий уряд, очолюваний спочатку Юлією Тимошенко, а пізніше Юрієм Єхануровим, зробив рішучі кроки щодо підвищення ролі освітянської галузі в розвитку народногосподарського комплексу. Так, зокрема, були значно збільшені видатки на її утримання у Державних бюджетах України на 2005, 2006 роки (з 18,3 млрд. гривень у 2004 році до 25,7 млрд. у 2005 році та 33,1 млрд. – у 2006 році). А це дозволило спрямовувати більше коштів як на покращення навчально-матеріальної бази навчальних закладів, створення належних умов для роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників, так і на вирішення соціальних проблем освітян. Лише впродовж 2005 року середня заробітна плата працівників галузі зросла з 508 гривень до 797, або на 59,4 відсотка, а на кінець 2006 року вона становила 901 гривню. З 2005 року, розпочалася поетапна виплата педагогічним і науково-педагогічним працівникам кредиторської заборгованості надбавок за вислугу років та допомоги на оздоровлення, передбачених ст. 57 Закону України “Про освіту”, за 1997 – 2002 роки, за що галузева профспілка “воювала” декілька років.

Знаковою подією того періоду було проведення за ініціативою галузевої профспілки та Міністерства освіти і науки України, яку підтримав Президент України Віктор Ющенко, Всеукраїнського форуму “Турбота про вчителя – надія на майбутнє”, що відбувся 24 травня 2005 року в м. Полтаві. В його роботі взяли участь голови та заступники голів облдержадміністрацій, керівники обласних, міських та районних управлінь (відділів) освіти, керівники галузевої профспілки та регіональних профоб’єднань, ректори ВНЗ I – III рівнів акредитації, працівники закладів післядипломної педагогічної освіти, а також кращі педагоги України. Відкриваючи форум, Міністр освіти і науки України С. Ніколаєнко наголосив, що “саме завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, у збереженні та примноженні культурної спадщини, формуванні людини майбутнього...Тому відповідальність держави перед учителем повинна бути адекватною. Підняття престижу педагогічного працівника через його високе моральне і достойне матеріальне заохочення є головним стратегічним завданням, яке потребує нагальної державної підтримки”. Президент України Віктор Ющенко, виступаючи на форумі, зазначив: “Ніщо не визначає майбутнє нації так, як освіта”. А в освіті центральною фігурою є вчитель. Тому “для нової влади освіта починається з учителя”. Він глибоко проаналізував ситуацію в українському суспільстві щодо соціального статусу педагогічних працівників, дав низку доручень Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної

Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям з питань посилення соціального захисту вчителів. За підсумками Форуму Президент України видав 4 липня 2005 року Указ “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, яким було передбачено ряд заходів, спрямованих на підвищення якості освіти і престижу професії вчителя.

У 2005 році профспілці освітян Івано-Франківщини виповнилося **сто років**. По-різному складалася її історія. На цьому довгому шляху різними були її завдання, зміст і форми роботи, які визначалися насамперед конкретними історичними й суспільно-політичними обставинами Але головним кредом діяльності цієї організації завжди було **вірне служіння людям**. Воно й у прийдешні часи повинно стати **домінуючим**.

Про це йшлося на великому ювілейному святковому зібранні, що відбулося 15 грудня 2005 року в актовій залі вищого професійного училища готельного сервісу і туризму. У ньому взяли участь ветерани галузевої профспілки, профактивісти різних років, керівники районних та міських профорганізацій, первинних організацій вищих навчальних закладів. Серед почесних гостей свята голова обласної державної адміністрації Ткач Р. В., його заступник Томенчук Б. М., заступник голови ЦК профспілки Труханов Г. Ф., начальник управління освіти і науки облдержадміністрації Болюк З. А., ректори Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Остафійчук Б. К. та Івано-Франківського національного університету нафти і газу Крижанівський Є. І., голова ради профспілок області Басюк І. Є., голови обласних комітетів і рад зі Львова, Тернополя, Хмельницького, Чернівці, а також представники обласних галузевих профоб’єднань.

Відкрив свято голова обкому профспілки Габорак М. М., який коротко охарактеризував столітню історію обласної профспілкової організації, згадав тих, хто стояв біля її джерел, а також впродовж багатьох років своєю безкорисливою невтомною працею зміцнював ряди цієї найбільш масової організації, творячи людям добро, допомагаючи їм у важкі хвилини. Особливу подяку за довголітню добросовісну працю у галузевій профспілці висловив він присутнім на святі ветеранам: Данилишину Степану Петровичу, голові обкому профспілки у 1963 – 1982 роках, Кайгородцевій Тамарі Сергіївні, яка очолювала обласну профорганізацію у 1982 – 1991 роках, Соколовському Петру Йосиповичу, який понад вісімнадцять років керував Галицькою районною радою профспілки, а також колишнім ватажкам районних та міських профорганізацій: Ковбуз Галині Григорівні з Городенки, Палійчуку Василю Олексійовичу та Варениці Наталії Іванівні з Калуша, Синиці Павлу Григоровичу з Коломийщини, Сенітовичу Івану Михайловичу з Косівщини, Родим’юк Марії Дмитрівні зі Снятина, Івоніву Степану Івановичу та Костишину Степану Михайловичу з Тисмениччини, Тихому Йосипу Васильовичу з Рогатина, Китаєвій Галині Леонтіївні з Коломиї, Білунику Івану Федоровичу з Долинщини, Коцюлиму Івану Васильовичу з древнього Галича, Савківу Михайлу Євстаховичу з Богородчан, Лозинському Василю Михайловичу з міста Яремче. Теплих слів заслужили від голови обкому профспілки й тодішні профспілкові активісти, які в нелегкі часи кінця 90-их –

початку 2000-их років не зігнулися, вистояли і немало зробили, аби не дати розвалитися освіті й допомогти вижити її працівникам.

Виступаючі на святі гості високо оцінили діяльність обласної профспілкової організації, відзначили її велику роль у розвитку прикарпатської освіти. Вони вручили пам'ятні адреси та подарунки.

Зворушливо звучали на святі спогади ветеранів Данилишина С. П., Кайгородцевої Т. С., Ковбуз Г. Г., Костишина С. М., Соколовського П. Й. А між ними лилися мелодії чарівних пісень, лунало ніжне поетичне й веселе гумористичне слово. Це колективи художньої самодіяльності шкіл області вітали учасників свята. А потім були нагороди. Понад сто тридцять профактивістів отримали їх з рук голови облдержадміністрації Ткача Р. В., начальника управління освіти і науки Болюк З. А., заступника голови ЦК профспілки Труханова Г. Ф., голови обкому профспілки Габорака М. М.

Та цим святкування ювілею на завершилося. Воно продовжилося у районах і містах. Так, у лютому 2006 року відбулося велике святкове дійство у Косові, а 1 березня 2006 року відзначили столітній ювілей своєї профспілкової організації снятинці. У святошно прибраній актовій залі Снятинської ЗОШ I-III ступенів імені Василя Стефаника зібралися профспілкові активісти, керівники навчальних закладів району, ветерани педагогічної праці та профспілкового руху, школярі. Серед почесних гостей свята голова Снятинської райдержадміністрації Роман Білик, голова районної ради Василь Гладій, голови Івано-Франківського та Чернівецького обкомів профспілки працівників освіти і науки України Мирослав Габорак та Володимир Дутчак, начальник відділу освіти Снятинської райдержадміністрації Василь Мельничук, начальник відділу культури та туризму цієї ж адміністрації Євстахій Зелез, голова Косівської районної профорганізації освітян Світлана Бович, голова Снятинської районної профорганізації працівників культури Марія Гаврилюк.

Розпочала свято голова районної профорганізації працівників освіти і науки Марія Слободян. У своєму виступі вона охарактеризувала причини, які зумовили виникнення профспілкового об'єднання освітян Снятинщини, коротко розкрила його діяльність впродовж століття, згадала теплим словом усіх тих, хто був у витоків його зародження і хто безкорисливо і добросовісно трудився в його рядах усі ці роки. А серед них були такі відомі люди краю – активісти ВПУВ, як Василь Равлюк, Іван Голубович, Антін Онищук, Семен Фодчук, Василь Зеленко, Йосип Нагорський, Емілія Мерв'як, Марія Шмериківська, Константина Маницька, а також представники молодшого покоління Костянтин Кройтор, Григорій Гришко, Богдан Онуфрейчук, Валентина Барсук, Марія Дімбровська, Михайло Тимофійчук, Катерина Шевага, Марія Карлашук (Родим'юк), Микола Абрам'юк, Михайло Волянський, Наталія Мельничук, Іван Оробець, Микола Юрійчук, Ірина Гуцуляк, Теодозія Заяць, Ганна Федірчик, Марія Венгльовська, Анатолій Грудей, Ольга Грінка та багато-багато інших. Подякувала Марія Слободян і нинішнім профактивістам: Степану Гауці, Ганні Глушко, Марії Данилюк, Ярославу Доганюку, Марії Дідик, Михайлові Кваснюку, Марії Николайчук, Оксані Карп'юк, Світлані Бурляк, Марії Кнігницькій, Тамарі Стеф'юк, Ользі Танащук, Галині Тимофійчук, Вірі Хобзей, Миколі Фербею, Парасці Фокшан, Ніні Федюк, Вікторії Юрійчук, а також молодим профспілковим лідерам:

Світлані Гнатюк, Ганні Захарук, Іванні Лукашевич, Олександрі Мандяк, Марії Малофій, Надії Марчук, Ярославу Олексюку, Марії Пазинюк, Ганні Соломонович та Руслані Приймак.

Зі словами привітання до учасників урочистого зібрання звернулися гості свята. Вони відзначали велику роль районної профспілкової організації освітян у духовному і культурному розвитку краю, у формуванні в школярів національної самосвідомості, у вирішенні соціальних питань освітніх закладів та працівників галузі, у розвитку соціального партнерства з органами влади. Великій групі профактивістів за їх активну позицію у відстоюванні прав та інтересів членів профспілки, за довголітню і добросовісну працю в освіті були вручені відзнаки, грошові премії та цінні подарунки. Учасників свята вітали задушевними піснями та ніжним поетичним словом школярі й члени учительських самодіяльних колективів художньої творчості.

Святкові зібрання відбулися і в інших районах і містах області.

Відсвяткувавши ювілей, освітянська профспілка краю вступила у своє друге століття. Вступила з великою надією, адже були добрі передумови для подальшого розвою освіти та покращення життя освітян.

Використані джерела

1. Арсенич П. І. Василь Стефаник і народні вчителі // Газ. “Галицька просвіта”, 13 травня 2010 року, № 16 (278)
2. Білавич Г., Савчук Б. Товариство “Рідна школа”. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999.
3. Велика національна втрата // Учительське слово. – 1928. – Ч. 10-11.
4. Виясненне чи нове замотанне // Учительське слово. – 1926. – Ч. 1.
5. В справі оборони нашого шкільництва // Учительське слово. – 1923. – Ч. 1.
6. Газета “Новини Підгір’я”, 1998р., 28 жовтня.
7. Газета “Освіта України”. – 28 жовтня 2003 р. - № 81.
8. Ганчак В. З історії освіти Тлумаччини. – Коломия: Вік, 2009. – Т. 2. – 464 с.
9. Герцюк Д. “Учительська оселя” у Ворохті // Гуцульщина: перспектива її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні. Матеріали наукової конференції Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17–18 серпня 1993 року. – Івано-Франківськ, 1994.
10. Горицьвіт О. За долю вчительства // Діло. – 1934. – 23 лютого.
11. Дати учительству посади! // Учительське слово. – 1926. – Ч. 10.
12. Державний архів Івано-Франківської області, фонд Р-330, оп. 2.
13. Доля приватного вчительства // Учительське слово. – 1937. – Ч. 9.
14. Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1993. – Т. I; 2000. – Т. 9.
15. Журнал “Прапор”, 1905, № 8.

16. Завгородня Т. Українське вчительство Галичини в 20-30-их роках ХХ століття // Галицько-буковинський хронограф. – Івано-Франківськ – Чернівці, 1998. – № 1 (3).
17. За два тижні // Учительське слово. – 1938. – Ч. 19.
18. З історії освіти Глумаччини. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. – Т. I. – 372 с.
19. Король Е. Степан Король як людина, педагог і громадянин // Краєзнавець Прикарпаття, 2010. – № 15. – С. 42 – 44.
20. Ліщинський І. Українське народне учительство // Діло. – 1926. – 4 липня.
21. Макух І. На службі народу. – К., 2001.
22. Мухін А., Шеремет О. Права не дарують – їх виборюють і захищають. Нариси історії профспілок Прикарпаття. – Івано-Франківськ, 2002.
23. Новини // Діло. – 1926. – 4 червня.
24. Новини // Діло. – 1926. – 30 липня.
25. Обсерватор. Виховні й освітні справи на сторінках преси // Учительське слово. – 1939. – Ч. 10.
26. Очерки истории профессиональных союзов Украинской ССР. - К., 1983.
27. Полек В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю. Відомі педагоги Прикарпаття. Біографічний довідник. – Івано-Франківськ: Лілея - НВ, 1999. – Т. 2. – 284 с.
28. Стельмах І. Оселя Взаємної Помочі Українського Вчительства у Ворохті // Гуцульщина. – Ч. 20. – 1990.
29. Стенограма XVI обласної звітно-виборної конференції від 20. 04. 1991 р.
30. Стенограма XVIII обласної звітно-виборної конференції від 14.04.1995 р.
31. Стенограма XIX обласної звітно-виборної конференції від 30. 03. 2000 р.
32. Стенограма XX обласної звітно-виборної конференції від 30. 03. 2005 р.
33. Стенограма XXI обласної звітно-виборної конференції від 25. 03. 2010 р.
34. Товариство “Взаїмна поміч українського вчительства”. – Львів, 1932.
35. Шкільні, освітні та вчительські справи в соймі // Учительське слово. – 1939. – Ч. 6.
36. Юцишин І. Висновки // Учительське слово. – 1929. – Ч. 4.

Керівники освітянської профспілки Станіславщини (Івано-Франківщини)

Керівники відділів Товариства ВПУВ

1. Богородчанський відділ:

Лютий 1906	-	? рр.	Михайло Басараб
1913	-	1914 рр.	Теofil Скалений
1914	-	1918 рр.	Осип Пиндус
Грудень 1918	-	1923 рр.	Михайло Басараб
1923	-	1926 рр.	Теofil Скалений
1926	-	1932 рр.	Михайло Басараб Іван Савків Василь Гарасим Осип Соколовський

2. Войнилівський відділ:

Січень 1908	-	1912 рр.	Іван Стебельський
1912	-	1913 рр.	Володимир Мацех
1913	-	1914 рр.	Елеонора Скрутівна
1914	-	1924 рр.	Михайло Скородинський
1914	-	1929 рр.	Володимир Мацех
1919	-	193? рр.	Генрик Коваль

3. Городенківський відділ:

Травень 1907	-	1908 рр.	Лев Козакевич
1908	-	1909 рр.	Осип Петрицький
1909	-	1920 рр.	Омелян Білинкевич
1920	-	1926 рр.	Павло Паливода
1916	-	1928 рр.	Роман Бачинський
1928	-	1929 рр.	Павло Хомів
1930	-	193? рр.	Іван Василюшин

4. Долинський відділ:

1905	-	1906 рр.	? Рибчук
1906	-	1914 рр.	Омелян Іжицький Дам'ян Фуртак
1918	-	1924 рр.	Дам'ян Фуртак
1924	-	1930 рр.	Іван Гуменюк Василь Горбай
1930	-	193? рр.	Филимон Білозір

5. Калуський відділ:

Вересень 1905		1913 рр.	Іван Чабан
1913	-	1914 рр.	Михайло Таранько
1914	-	1918 рр.	Ілля Стебельський

1918	-	1920 рр.	Осип Нарольський
1921	-	193? рр.	Онуфрій Курдидик
6. Коломийський відділ:			
Жовтень 1905	-	?1920 рр.	Василь Витвицький
Липень 1920	-	1921 рр.	Микола Івантишин
1921	-	1925 рр.	Василь Витвицький
1925	-	193? рр.	Микола Івантишин
7. Косівський відділ:			
Грудень 1905-		1918 рр.	Андрій Яворський Петро Побігуший ? Бабіцький Зенон Винницький Володимир Савкевич Володимир Бундзяк
1918	-	1923 рр.	Василь Тисяк Віктор Цюцюра
1924	-	193? рр.	Васидь Тисяк Зенон Винницький Віктор Цюцюра Григорій Вовк
8. Надвірнянський відділ:			
Жовтень 1905	-	1906 рр.	Василь Витвицький
1906	-	1907 рр.	Павло Кирчів Іван Зубаль
1907	-	1928 рр.	Іван Лилик
1929	-	193? рр.	Михайло Данилюк
9. Рогатинський відділ:			
1905	-	1919 рр.	Іван Сенчина
1919	-	1924 рр.	Орест Козловський
1924	-	1928 рр.	Микола Ромаха
1928	-	193? рр.	Микола Водонос
10. Снятинський відділ:			
Січень 1906	-	1918 рр.	Василь Равлюк
1918	-	1920 рр.	М. Целевичева
1920	-	1924 рр.	Василь Равлюк
11. Станіславський відділ:			
Жовтень 1905 р.	-	квітень 1918 р.	Маріян Якимовський
Квітень 1918 р.	-	березень 1919 р.	Іван Слободян
Березень 1919 р.	-	1926 р.	Володимир Гринцишин
1926 р.	-	193? р.	Остап Якубчак

Керівники районних, міських профорганізацій та профорганізацій вищих навчальних закладів

Богородчанська районна профорганізація:

1965 - 1973 рр. - Варварук Михайло Володимирович
1973 - 1982 рр. - Волощук Михайло Васильович
1982 - 1990 рр. - Савків Михайло Євстахійович
1990 - 1991 рр. - Іскра Алла Юріївна
з 1991 р. - Кіф'як Іван Михайлович

Болехівська міська профорганізація:

1993 - 2005 рр. - П'ятачук Ярослава Андріївна
з 2005 р. - Берізко Ігор Степанович

Верховинська районна профорганізація:

1945 - 1948 рр. - Кутищева Анастасія Фомична
1948 - 1949 рр. - Павловський Михайло Андрійович
1950 - 1958 рр. - Сверида Михайло Михайлович
1958 - 1959 рр. - Симолюк Дмитро Ілліч
1960 - 1972 рр. - Стецик Дмитро Васильович
1972 - 2010 рр. - Бельмега Петро Іванович
з 2010 р. - Капелюх Іван Андрійович

Галицька районна профорганізація:

1964 - 1976 рр. - Коцюлим Іван Васильович
1976 - 1986 рр. - Зіньковський Михайло Михайлович
1986 - 2005 рр. - Соколовський Петро Йосипович
з 2005 р. - Петраш Ігор Степанович

Городенківська районна профорганізація:

1950 - 1954 рр. - Довгополук О.І.
1954 - 1963 рр. - Ємелянєнкова М.Б.
1963 - 1973 рр. - Клименко В.В.
1974 - 1995 рр. - Ковбуз Галина Григорівна
1995 - 2015 рр. - Мадрига Юрій Іванович
з 2015 р. - Вишинський Василь Васильович

Долинська районна профорганізація:

? - 1961 рр. - Зюбрик Іван Антонович
1964 - 1968 рр. - Янковський Степан Степанович
1968 - 1971 рр. - Соболь Йосип ?
1971 - 1975 рр. - Білуник Іван Федорович
1975 - 1977 рр. - Хоменко Тамара Яківна
1977 - 1982 рр. - Чепіль Дмитро Васильович
1982 - 1991 рр. - Рудько Любов Трохимівна

з 1991 р. - Мельник Іван Михайлович

Івано-Франківська міська профорганізація:

1962 - 1966 рр. - Сердюченко Віктор Васильович
1966 - 1971 рр. - Карабет Кирило Васильович
1971 - 1976 рр. - Турелик Лідія Миколаївна
1976 - 1981 рр. - Корінь Марія Іванівна
1981 - 1991 рр. - Рибак Валентина Яківна
1991 – 2015 рр. - Гривнак Анна Ярославівна
з 2015 р. – Дем`янчук Андрій Яремович

Калуська міськрайонна профорганізація:

1970 - 1976 рр. - Білоголовський Михайло Іванович
1976 - 1977 рр. - Соколовський Ярослав Йосипович
1977 - 1981 рр. - Олійник Тарас Петрович
1981 - 1989 рр. - Варениця Наталія Іванівна

Калуська міська профорганізація:

1989 - 1990 рр. - Варениця Наталія Іванівна
1990 - 2000 рр. - Палійчук Василь Олексійови
2000 – 2014 рр. - Сімків Людмила Миколаївна
2014 – 2016 рр. – Матуляк Ірина Вадимівна
з 2016 р. – Андрусів Олег Михайлович

Калуська районна профорганізація:

1989 - 1996 рр. - Русинкевич Ігор Іванович
з 1996 р. - Івашко Омелян Іванович

Коломийська районна профорганізація:

1950 - 1965 рр. - Попович Іван Дмитрович
1965 - 1967 рр. - Тимошук Микола Васильович
1967 - 1977 рр. - Китаєва Галина Леонтіївна
1977 - 1979 рр. - Воловський Василь Михайлович
1979 - 1982 рр. - Синиця Павло Григорович
з 2009 р. - Бакай Олена Василівна

Коломийська міська профорганізація:

2009 – 2010 рр. - Бучовська Мирослава Іванівна
з 2010 р. – Пилипчук Віра Іванівна

Коломийська міськрайонна профорганізація:

1982 - 1995 рр. - Синиця Павло Григорович
1995 - 2009 рр. - Рудик Мирослав Михайлович

Косівська районна профорганізація:

40-і - 50-і рр. - Матвійчук Казимира Федорівна
1958 - 1962 рр. - Пелипейко Ігор Аполонович

1965 - 1966 рр. - Сенітович Іван Михайлович
1966 - 1968 рр. - Мазін Михайло Федорович
1968 - 1974 рр. - Максим'юк Дмитро Васильвич
1974 - 1978 рр. - Том'юк Ганна Семенівна
1978 - 1984 рр. - Максим'юк Дмитро Васильвич
1984 - 1987 рр. - Кашинська Тамара Яківна
1987 - 1999 рр. - Сав'юк Раїса Іллівна
з 1999 р. - Бович Світлана Олексіївна

Надвірнянська районна профорганізація:

1946 - 1955 рр. - Козакевич Михайло Остапович
1955 - 1957 рр. - Ліщишин Ярослав Володимирович
1957 - 1961 рр. - Орищук Омелян Іванович
1961 - 1963 рр. - Найда Володимир Іванович
1963 - 1977 рр. - Рудницький Михайло Степанович
1977 - 1981 рр. - Возняк Микола Михайлович
1981 - 2015 рр. - Гладун Ярема Миколайович
з 2015 р. - Винник Михайло Васильович

Рогатинська районна профорганізація:

1959 - 1977 рр. - Карп'юк Олексій Радіонович
1981 - 1989 рр. - Тихий Йосип Васильович
1989 - 1994 рр. - Юган Ярослав Васильович
1994 - 2000 рр. - Тихий Йосип Васильович
2000 - 2002 рр. - Трач Василь Іванович
2002 - 2003 рр. - Микитчин Степан Степанович
з 2004 р. - Стасів Тарас Ярославович

Рожнятівська районна профорганізація:

60-ті - 70-ті рр. - Романюк Іван Михайлович
- Шаранський Василь Дмитрович
1979 - 1989 рр. - Шидловський Остап Іванович
1989 - 1994 рр. - Люклян Василь Володимирович
з 1994 р. - Дзудзило Михайло Матвійович

Снятинська районна профорганізація:

1966 - 1968 рр. - Кройтор Костянтин Георгійович
1968 - 1971 рр. - Онуфрейчук Богдан Іванович
1971 - 1982 рр. - Шевага Катерина Миколаївна
1982 - 1986 рр. - Борсук Валентина Василівна
1986 - 1989 рр. - Родим'юк Марія Дмитрівна
1989 - 2020 рр. - Слободян Марія Іванівна
з 2020 р. - Карп'юк Світлана Іванівна

Тисменицька районна профорганізація:

50-і роки - Пришляк Роман Артемович
60-і роки - Кравченко Агнеса Олексіївна

1966 - 1970 рр. - Микитин Микола Якимович
1970 - 1974 рр. - Івонів Степан Іванович
1974 - 1984 рр. - Костишин Степан Михайлович
1984 – 2015 рр. - Мединська Франя Григорівна
з 2015 р. – Когуч Іван Євгенович

Тлумацька районна профорганізація:

1945 - 1947 рр. - Мельник Михайло Прокопович
1947 - 1952 рр. - Ільчишин Йосип Дмитрович
1952 - 1954 рр. - Бондаренко Марія Порфирівна
1954 - 1959 рр. - Швачко Анатолій Сергійович
1959 - 1972 рр. - Терпеливець Омелян Васильович
1972 - 1989 рр. - Яцишин Євстахій Павлович
з 1989 р. - Смижук Оксана Василівна

Яремчанська міська профорганізація:

1983 - 1989 рр. - Лозинський Василь Михайлович
1989 - 1993 рр. - Сич Олександр Максимович
1993 – 2010 рр. - Федюк Дмитро Михайлович
з 2020 р. - Петрашук Микола Васильович

**Первинна профспілкова організація працівників
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу:**

1964 - 1972 рр. - Савін Іван Олексійович
- Мельник Петро Михайлович
1972 - 1973 рр. - Потапов Олександр Олександрович
1973 - 1989 рр. - Сухоребрий Василь Миколайович
1989 - 1993 рр. - Гаврилюк Роман Богданович
1992 - 1998 рр. - Дуліба Ждан Йосипович
1998 – 2018 рр. - Дранчук Мирослав Михайлович
з 2018 р. – Білоцький Олександр Вікторович

**Первинна профспілкова організація працівників
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника:**

1953 - 1954 рр. - Бабашкіна Клавдія Арсенівна
1954 - 1957 рр. - Прядченко В. Ф.
1957 - 19578рр. - Ярмач І. І.
1958 - 1959 рр. - Мазецький Григорій Петрович
1959 - 1961 рр. - Духніч Василь Опанасович
1961 - 1962 рр. - Ляшенко В. К.
1962 - 1964 рр. - Мельничук Ярослав Степанович
1964 - 1967 рр. - Прядченко В. Ф.
1967 - 1970 рр. - Булавін П. С.
1970 - 1981 рр. - Кушнірюк Михайло Васильович
1981 - 1983 рр. - Батюженко Ігор Васильович
1983 - 1989 рр. - Яценюк Василь Хомич

1989 - 2010 рр. - Костишин Федір Федорович
3 2010 р. - Копчак Юрій Степанович

Керівники обласної профспілкової організації працівників галузі

Січень 1940 р. – червень 1952 р. – **Білецький Павло Іванович**, 1894 року народження, українець, член ВКП(б). У 1948 – 1952 рр. – член президії облпрофради.

Червень 1952 р. – лютий 1954 р. – **Гречух Григорій Федорович**. Народився 17 серпня 1898-го року у Войнилові в родині Федора і Анни Гречухів, які мали господарство на “Греблі” (тепер вулиця Шевченка. 145), засівали землю під лісом на Підистриківцях та у Чвертках, при гостинці й управляли сіножать на “Куті” та в долині річки Сівки. За часів Австро-Угорщини у Войнилові була початкова школа, де Гриньо вважався одним із кращих учнів, і вчителі переконали його батьків віддати сина для навчання у гімназію. У родині ріс другий син – Володимир, що народився в 1910 році, який мав стати господарем на батьковій землі.

З 1910-го року почалося гімназійне навчання Григорія у Станіславові, де він проживав у “бурсі” (гуртожитку) і в навчанні відзначався своїми здібностями до класичних мов – латинської та грецької, а також легко оволодів польською та німецькою мовами. Гімназійні “ферії” (канікули) проводив на Станіславщині та Львівщині в родинах священників, де допомагав своїм товаришам у навчанні та готував дітей до вступу в гімназію. Так гімназист Григорій з молодих літ став самостійною людиною і матеріально забезпечував своє перебування в місті та навчання в гімназії. 1914-го року почалась Перша світова війна, і випускник гімназії був мобілізований до австрійської армії. Пройшовши військову підготовку у Відні, у званні офіцера-лейтенанта був скерований на італійський фронт. Після поранення на фронті попав у полон, де у Трієсті перебував у таборі військовополонених. З полону повернувся до Войнилова. Галичина на той час уже належала Польщі, і польська влада створила обмеження для навчання українських студентів у вищих навчальних закладах. Даремними виявилися спроби Григорія Гречуха поступити у вищу школу. Тільки після довгих і настирливих зусиль у 1922-му році він вступив до

Львівського університету ім. Яна Казимира на філософський факультет, який закінчив у 1926 році.

Після закінчення університету мав труднощі з влаштуванням на роботу. Польська адміністрація категорично відмовилася надати йому державну посаду. Тому з дозволу митрополита Андрея Шептицького Григорій Гречух був прийнятий на посаду професора історії і географії у приватній гімназії сестер Василіанок у Львові, де працював до 1935-го року.

У домі редактора газети “Діло” Івана Белея, який був вихідцем з Войнилова і співпрацював з Іваном Франком, Григорій Гречух познайомився з учителькою Стефанією Фуртак, яка працювала в селі Підгірки на Станіславщині. У 1922-му році вона стала його дружиною, а в 1930-му році народила сина, якого назвали Романом.

Труднощі з працевлаштуванням стали перешкодою для об’єднання молодого подружжя. Стефанія жила з сином і працювала вчителькою початкової школи в селі Тростянець Долинського району на Станіславщині, а Григорій продовжував викладати в гімназії Василіанок у Львові, приїжджаючи до своєї родини у святкові дні та на канікули. Узимку 1930-го року у Войнилові раптово помер батько Григорія Федір Гречух, а мати, яка залишилася на господарстві з молодшим сином Володимиром, захворіла і у 1936-му році померла.

З 1935-го року після довголітніх зусиль родина Гречухів одержала посаду в селі Нижній Струтинь Рожнятівського району, де Григорій був призначений директором, а Стефанія вчителькою семирічної школи. У Струтині вони працювали в школі до німецько-польської війни.

1939-го року Гречухи переїхали до міста Болехова, де Григорій працював інспектором районного відділу народної освіти, а Стефанія вчителькою середньої школи.

Друга світова війна 1941-го року застала сім’ю Гречухів у Болехові. Воєнне лихоліття і повінь гірської річки зруйнували оселю, у якій жила родина, і в цей голодний рік вони повернулися до родинного гнізда – Войнилова, де Григорій став директором школи, а Стефанія – вчителькою. Тут у 1942-му році народився другий син Зеновій, який ріс і виховувався в батьківській родині.

З 1944-го по 1945-ий рік Григорій Гречух працював завідувачем Войнилівського районного відділу народної освіти, а в 1946-му році був переведений у м. Станіслав на посаду заступника завідувача обласного відділу народної освіти. Потім працював головою обласної організації профспілки працівників народної освіти, у 1954 – 1956 роках – директором Станіславського педагогічного інституту, а в останні роки свого життя – директором середньої школи № 5. Нагороджений орденом “Знак пошани”. Помер 22-го серпня на 61-му році життя. Похований в Івано-Франківську.

Лютий 1954 р. – квітень 1963 р. – **Клітецький Роман Михайлович**. Народився у 1913 році. До обрання головою обкому профспілки працював у органах управління освітою. З 1963 по 1973 рр. був завідувачим відділом культмасової та фізкультурно-спортивної роботи облпрофради. З 1973 р. пенсіонер. Помер у 80-их роках. Похований в м. Івано-Франківську.

Квітень 1963 р. – серпень 1982 р. – **Данилишин Степан Петрович**. Народився 13 грудня 1933 року в с. Бабухів Рогатинського району. Закінчив Рогатинське педучилище (1952, р.), фізико-математичний факультет Станіславського педінституту (1958 р.), Вищу партійну школу при ЦК КПРС (1964 р.). У 1952 – 1953 роках працював учителем Дубівецької семирічної школи Жовтневого (суч. Галицького) району. З 1953 по 1963 р. на комсомольській роботі: завідувачий сектором обліку і статистики, інструктор, другий, пізніше перший секретар Жовтневого РК ЛКСМУ, перший секретар Більшівцівського РК ЛКСМУ, другий секретар Станіславського (Івано-Франківського) обкому комсомолу. Нагороджений медаллю “За доблесний труд в ознаменованіе 100-летия со дня рождения В. И. Ленина”, значком “Відмінник народної освіти”, багатьма Почесними грамотами ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМУ, ЦК та РК галузевої профспілки, Міністерства освіти України. З 1982 по 1994 року очолював педагогічний колектив Бабухівської ЗОШ І-ІІІ ст. Рогатинського району. У даний час проживає у своєму рідному селі.

Серпень 1982 р. – березень 1991 р. – **Виноградова (Кайгородцева) Тамара Сергіївна**. Народилася 6 квітня 1953 року в с. Миколаївка Висківського району Кіровоградської області. Закінчила Уплатнівську середню школу, що на Харківщині, філологічний факультет Полтавського педагогічного інституту імені В. Короленка. З 1974 року працювала у Саджавській ЗОШ І – ІІ ст. Надвірнянського району. Пізніше – секретарем Надвірнянського райкому та Івано-Франківського обкому комсомолу. У даний час проживає в м. Івано-Франківську, працювала заступником директора СП “Комекс-ЛТД”. У 1986 – 1991 роках – член Республіканського комітету профспілки. Нагороджена грамотами ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМУ, обкому комсомолу, облпрофради, РК і ЦК профспілки.

Квітень 1991 р. – серпень 2020 р. – **Габорак Мирослав Михайлович**. Народився 10 січня 1952 року в с. Текуча Косівського району. Закінчив Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені Василя Стефаника та аспірантуру при Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника. Працював учителем, заступником директора, директором у школах Дніпропетровської області, міст Яремче та Івано-Франківська. Кандидат філологічних наук, доцент. Депутат обласної ради V демократичного скликання (2006 – 2011 рр). Одночасно з профспілковою роботою викладає у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Має ряд наукових праць з проблем української ономастики. Досліджує географічні назви Прикарпаття. Автор книг “Гідронімія Івано-Франківщини” (Снятин: Прут-Принт, 2003. – 284 с.; Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 564 с.), “Назви гір Івано-Франківщини” (Івано-Франківськ: МістоНВ, 2005. – 352 с.), “Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник” (Івано-Франківськ: ОППО, 2007. – 200 с.), “Назви гір і полонин Івано-Франківщини” (Івано-Франківськ: МістоНВ, 2008. – 500 с.), “Топонімія Галицької Гуцульщини” (Івано-Франківськ: МістоНВ, 2011. – 654 с.).

З 1991 року – член ЦК Профспілки, з 2000 р. – член його президії, голова секції освіти ЦК галузевої профспілки. У 1992 – 1997 рр. – член Конгресу Федерації профспілок України. Делегат VII Конгресу Всесвітньої Конфедерації профспілок освітян – CSM (Малайзія, 1998 р.), I, II та III Всеукраїнських з'їздів працівників освіти (1992 р., 2002 р.; 2011 р.), шести з'їздів галузевої профспілки, п'яти – ФПУ. Депутат обласної ради 5-го демократичного скликання (2006 – 2010 рр.). Член спілки краєзнавців України. Нагороджений почесними грамотами Ради профспілок області, облдержадміністрації та обласної ради, ЦК профспілки, Федерації профспілок України, знаком ФПУ “Профспілкова відзнака”, знаком ЦК профспілки “Заслужений працівник профспілки працівників освіти і науки України. Золота відзнака”, знаками Міністерства освіти і науки України “Відмінник освіти України” та “А. П. Макаренко”, медаллю “За заслуги перед Прикарпаттям”. Лауреат обласної педагогічної премії імені М. Г. Стельмаховича (2011 р.).

З серпня 2020 р. - Король Зоряна Ярославівна.

Народилася 7 травня 1982 року в смт. Жвирка Сокальського району Львівської області. Закінчила Жвирківську середню школу та юридичний факультет Львівського державного університету імені І. Франка. З грудня 1994 року по березень 2005 року працювала юристконсультком обкому профспілки. У березні 2005 року обрана на посаду заступника голови обкому профспілки.

Нагороджена Почесними грамотами обкому профспілки, ЦК профспілки, Федерації профспілок України, нагрудним знаком ФПУ “Профспілкова відзнака”, знаком ЦК профспілки “Заслужений працівник профспілки працівників освіти і науки України. Золота відзнака”. Член президії обкому профспілки, делегат. Член ЦК Профспілки, член його президії.